

Nakala ya Mtandao (Online Document)

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA KUMI NA TISA

Kikao cha Pili - Tarehe 18 Machi, 2015

(Mkutano Ulianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Spika (Mhe. Anne S. Makinda) Alisoma Dua

SPIKA: Waheshimiwa tukae. Katibu!

HATI ZILIZOWASILISHWA MEZANI

Hati Zifuatazo Ziliwasilishwa Mezani na:-

NAIBU WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI:

Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka, 2014.

MASWALI NA MAJIBU

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tunaanza maswali na Ofisi ya Waziri Mkuu, Mheshimiwa Dkt. Festus Bulugu Limbu, atauliza swali la kwanza.

Na. 16

Ukusanyaji wa Kodi ya Mifugo Jijini Mwanza

MHE. DKT. FESTUS B. LIMBU aliuliza:-

Jiji la Mwanza ni la pili kwa ukubwa nchini baada ya Jiji la Dar es salaam.

Je ni kiasi gani cha Kodi ya Majengo kimekusanywa katika kipindi cha miaka minne iliyopita na nusu ya kwanza ya Mwaka wa Fedha 2014/2015 ikilinganishwa na malengo kwa kipindi husika?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri Mkuu, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Dkt. Festus Bulugu Limbu, Mbunge wa Magu, kama ifuatavyo:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, Kodi ya Majengo inasimamiwa chini ya Sheria Namba 2 ya Mwaka 1983 yaani *The Urban Authorities Rating Act* na Sheria Ndogo zinazotungwa na Halmashauri kwa kuzingatia mazingira ya eneo la Himaya za Halmashauri hizo.

Kwa miaka minne iliyopita kuanzia Mwaka 2010/2011 hadi Desemba mwaka 2014 Jiji la Mwanza limeweza kukusanya kodi ya majengo yenye jumla ya shilingi 3,749,011,579/=. Makadirio ya Makusanyo ya kodi ya majengo kuanzia mwaka 2010/2011 hadi Desemba mwaka 2014 yalikuwa ni shilingi 6,935,401,744/=. Makusanyo ya mwaka wa fedha 2012/2013 yalikuwa ni shilingi 367,637,659/= kati ya Makadirio ya shilingi 962,749,393/=.

Makusanyo na Makadirio yanaonekana kuwa kidogo katika mwaka 2012/2013 kwa sababu Jiji la Mwanza liligawanywa mara mbili na kutoa Halmashauri ya Jiji la Mwanza na Halmashauri ya Manispaa ya Ilemela hali iliyolazimu Halmashauri hizo kugawana mapato hayo.

Mheshimiwa Spika, kwa jumla makusanyo ya Kodi ya Majengo yanaonekana kuwa kidogo katika kipindi cha miaka minne kutokana na kukosekana kwa takwimu sahihi za majengo yanayotakiwa kulipiwa Kodi za Majengo. Hivyo mfumo wa utambuzi wa majengo haukuwa na ufanisi wa kutosha na hivyo kuathiri kiwango cha mapato yanayokusanywa kila mwaka.

Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na changamoto hizo, Jiji la Mwanza limeingizwa katika mfumo wa kielektroniki wa utambuzi wa majengo yote yanayopaswa kufanyiwa uthamini unaojulikana kama *Local Government Revenue Collection Information System* kupitia mradi wa Miji ya Kimkakati unaohisaniwa na Benki ya Dunia.

Mfumo huu utasaidia kuwa na takwimu sahihi za majengo hayo ambayo inapaswa kulipiwa kodi ya majengo na hivyo kuongeza mapato kwa Halmashauri.

Aidha, Halmashauri kuanzia Julai 2015 itaanza kukusanya mapato kwa kutumia mfumo wa kielektroniki kama vile Mabenki na Maximalipo ili kuongeza ufanisi na uthibiti wa mapato yanayokusanywa.

MHE. DKT. FESTUS B. LIMBU: Mheshimiwa Spika, nashukuru kunipa nafasi niulize swali la nyongeza. Nashukuru kwa jibu la Mheshimiwa Waziri lakini kabla sijauliza swali naomba ni *declare interest* kwamba mimi ni mdau wa maendeleo wa Mkoa wa Mwanza.

Ni Mwenyekiti wa Wabunge wa Mkoa wa Mwanza na pia ni Mjumbe wa Kamati ya Bunge ya Bajeti inayoshughulikia mapato na Bajeti ya Serikali.

Mheshimiwa Spika...

SPIKA: Siyo Mjumbe tu, Mwenyekiti... *(Makofi/Kicheko)*

MHE. DKT. FESTUS B. LIMBU: Nashukuru ni Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Bajeti.

Mheshimiwa Spika, jibu la Serikali kwenye swali langu limedhihirisha kabisa kwamba kulikuwa na uzembe mkubwa na kama si uzembe basi ni ubadhirifu wa ukusanyaji wa mapato ya Kodi ya Majengo katika Jiji la Mwanza. Haiwezekani kwa miaka minne zikusanywe shilingi bilioni 3.7 peke yake, ukifanya wastani pale utapata fedha ambazo haziaminiki kwa Jiji la pili la ukubwa katika nchi hii kukusanya kiasi cha shilingi bilioni 3.7 peke yake.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, kutokana na utaratibu wa matokeo makubwa sasa ambayo yamebuniwa miaka miwili iliyopita, katika Halmashauri tatu za Manispaa za Jiji la Dar es salaam, kwa mwaka mmoja uliokwisha wa fedha wamekusanya shilingi bilioni kumi kutoka shilingi bilioni tano, ina maana mapato yameongezeka mara mbili.

Mheshimiwa Spika, Serikali inapojibu kwamba sasa kuanzia Julai mwaka ujao ndiyo wamejipanga ili waweze kukusanya kwa mfumo wa kutambua wenye majengo. Hivi kweli wenye majengo hawatambuliki mpaka waje wataalam kutoka Benki ya Dunia kutusaidia kutambua nyumba za Mwanza?

Mheshimiwa Spika, nataka Waziri anieleze, kwa mifano hii ya Dar es salaam na Mwanza.

Je, Serikali haioni na Waziri haoni kama kuna umuhimu sasa wa kuleta mkakati wa kitaifa kwa ajili ya kukusanya kodi ya majengo nchi nzima na siyo tu katika Jiji la Mwanza?

Bali pia katika miji mingine na maeneo mengine na Halmashauri zingine, ili Serikali iondokane na mzigo huu wa kuhudumia Halmashauri za Manispaa hizo na Halmashauri za Wilaya?

Mheshimiwa Spika, ahsante sana.

SPIKA: Nimekuachia useme kwa kirefu ingawa umetuhutubia. Majibu Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA, (TAMISEMI): Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Dkt. Festus Limbu, Mbunge wa Magu, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Dkt. Festus Limbu, alitakiwa aseme na kitu kingine pia hapa, aseme kwamba amewahi kuwa Naibu Waziri wa Fedha. Kwa hiyo, uelewa wake ni mkubwa katika jambo hili analozungumza. Anatakiwa a-declare hiyo pia. Kwa hiyo, ninapomwa-address najua hii ni mamlaka ambayo inajua ni nini anachouliza.

Mheshimiwa Spika, labda kwa kifupi, Bunge hili litakuwa halikumbuki vizuri lakini lilikuwa Bunge lililopita lile la akina Mheshimiwa Mgana Msindai, wakati ule alikuwa Mwenyekiti wa *Local Authorities* hii ambayo sasa hivi iko chini ya Mheshimiwa Rajabu. Ikaletwa hapa sheria ya *Pilot Study* kwa ajili ya Jiji la Dar es salaam, inayosema kwamba hebu nendeni mkakusanye mapato yote kwa kutumia *TRA*, ndiyo tukafanya Temeke, tukafanya Ilala, tukafanya na Kinondoni.

Tukasema hivi, tukipata mafanikio mazuri tuta *rollover* hii habari kwa miji mingine mikubwa kama hii ambayo anaizungumza ya Jiji la Mwanza. *Local Authorities Accounts Committee* wakaileta hapa, Serikali ikafanyia kazi na kazi hiyo ikafanyika mpaka mwaka jana ndipo tulipomaliza ile *study* na matokeo yakaonyesha kwamba hayakuwa mazuri. Wao wenyewe wahusika wakasema hizi tungetaka tuendeleo kukusanya sisi wenyewe hela zilikuwa *ring fenced* na kitu kingine.

Sasa kwa hiyo kuna hizo jitihada zimefanyika Dar es salaam sasa hivi kama anavyosema Mheshimiwa Dkt. Limbu ni kweli, Temeke imefanya vizuri, Kinondoni imefanya vizuri. Lakini kimoja ambacho wamekifanya pale ni *database*, huyu bwana anazungumza habari ya *Property Tax*. Japan taifa kubwa ambalo limepiga hatua kubwa. Moja ya jidai lake wanachojidai pale ni namna wanavyokusanya mapato kupitia hii kodi inaitwa *Property Tax*.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Wamekwenda pale kila jengo limewekewa alama na kila jengo lina namba yake, aki *capture* hivi akipiga tu *tap* namna hii hela zote zimeingia pale, ndiyo maana mnaona Mwanza sasa tumeingiza katika mradi huu wa *city* za mkakati na Mwanza imo mle ndani.

Sasa ananiambia tunangoja sasa *World Bank* mpaka ije ikatusaidie. Nifanyeje sasa? Anasema wewe umesema 3.7 ndizo zilizokusanywa, nisiposema hivyo atakuja kunikandamiza hapa ataniambia ulisema uongo, umelidanganya Bunge.

Mheshimiwa Spika, nataka niseme maneno yafuatayo. Hizi kurupukushani pia zinazotokea Mwanza pale nazo zinaweza zikawa zimechangia. Ukifika mahali kama hivi ninyi leo mnafika mahali ni kurupushani ni kurupushani mnaweza mkafika mahali mkakuta. Sitaki niingie huko kwa sababu mimi sitaki mtengeneze *politics* hapa.

Nataka tu niseme kwa kifupi, jitahada, tunaweza tukapinga kila kitu kinachofanyika katika Taifa hili, lakini jitihada za Serikali za kuona kwamba tunakusanya mapato yake sasa ni kubwa kuliko wakati mwingine wowote.

Kwa hiyo, nataka niseme kwamba nakubaliana na Mheshimiwa Limbu kwamba kuna udhaifu. Huo mwaka anaozungumza huo, mwaka huo Mwanza imepata Hati chafu, sasa unapataje hela kama kuna Hati chafu kule?

Mheshimiwa Spika, tunalichukua hili. Ni msisitizo tu mama yangu hapa wala si ugomvi mimi nataka kusisitiza jambo hili tuelewane vizuri hapa. Tutakaa naye Dkt. Limbu twende tukazungumze, nendeni mkakae na watu wetu tuzungumze naye vizuri, nchi yoyote inayopiga hatua kubwa ya kimaendeleo anakuambia *am proud to inform you* kwamba *I have paid all the government dues*. Ukishafika katika hatua hiyo, unajua kwamba umepiga hatua kubwa. Tutashirikiana na Mheshimiwa Dkt. Limbu kufanya hayo yote, lakini ninamwomba *uphold* jitihada za Serikali.

SPIKA: Hakuna maswali ya nyongeza limechukua lenyewe yote dakika kumi. Ninaendelea na swali linalofuata Mheshimiwa Rose Kamil Sukum, kwa niaba yake Mheshimiwa Christowaja Mtanda.

Na. 17

Uanzishwaji wa Vijiji Vipya

MHE. CHRISTOWAJA G. MTANDA (K.n.y. MHE. ROSE K. SUKUM) aliuliza:-

Mwaka huu Serikali imeanzisha vijiji vipya na vijiji hivyo katika uchaguzi uliopita vilichagua viongozi wake:-

(a) Je, ni vigezo gani vinavyotumika kutangaza eneo kuwa na kijiji rasmi na kuruhusiwa kufanya uchaguzi wa viongozi wake?

(b) Uchaguzi wavijiji hivyo umefanyika wakati mchakato wa kuandaa maoteo ya Bajeti haijafanyika kwenye ngazi ya vijiji. Je, vijiji hivyo vitapata wapi fedha za uendeshaji wake na kuwahudumia wananchi?

(c) Je, kutokana na uanzishaji huo wa vijiji vipya, ni watendaji wangapi wanahitaji nani kiasi gani cha fedha kinahitajika kwa ajili ya utayarishaji wa ofisi zao.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu naomba kujibu swali la Mheshimiwa Rose Kamili Sukum, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, baadhi ya vigezo vinavyotumika kuanzisha vijiji ni kama ifuatavyo:-

Kwanza, Kijiji kinachoanzishwa kiwe na Vitongoji visivyopungua vitano; Pili, kijiji kiwe na idadi na kaya zisizopungua 250; na Tatu kijiji kiwe na huduma za jamii kama maduka ya rejareja yasiyopungua matano.

Hata hivyo, Serikali imeboresha vigezo vya uanzishwaji wa maeneo mapya ya utawala ambapo moja ya kigezo cha sasa cha kuanzisha kijiji ni uwepo wa Ofisi ya Kijiji. Pia maeneo ya utawala yanaweza kuanzishwa kutokana na sababu za kijografia.

Mfano, mlima, misitu katika eneo husika ili kusogeza huduma karibu na wananchi zaidi. Vigezo hivi ni kwa mujibu wa sheria za Serikali za Mitaa (Mamlaka za Serikali za Wilaya), Sura 287 na (Mamlaka za Miji), Sura 288 Toleo la 2002.

(b) Mheshimiwa Spika, uanzishaji wa vijiji vipya unafanyika kupitia Bajeti ya Halmashauri kutokana na mapato ya ndani ya Halmashauri kwa kupeleka asilimia 20 ya mapato ya ndani kwenye vijiji ambapo kazi moja wapo ya fedha hizi ni uendeshaji wa ofisi za kijiji.

(c) Mheshimiwa Spika, vijiji vipya vilivyoanzishwa vipo 1099, hivyo watendaji wa vijiji wanaohitajika ni 1099. Kwa sasa Watendaji wote wa Vijiji wanaajiriwa na Halmashauri zenyewe baada ya kupata kibali kutoka Utumishi. Aidha, ujenzi wa Ofisi ya Vijiji unafanywa na Halmashauri kwa kushirikisha nguvu za wananchi.

Halmashauri huchangia nguvu kidogo kuwezesha ukamilishaji wa miradi hiyo. Hivyo kila Halmashauri imetakiwa kutenga fedha kwa ajili ya ujenzi wa Ofisi za Vijiji kwenye Bajeti zao kulingana na mahitaji na mazingira yao.

MHE. CHRISTOWAJA G. MTENDA: Mheshimiwa Spika, naomba nimwulize Mheshimiwa Naibu Waziri Maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu ambayo Waziri ametoa kuhusu vigezo vya kuanzisha vijiji vipya katika uchaguzi uliopita wa Serikali za Mitaa Desemba, 2014 kumejitokeza tatizo lifuatalo katika Jimbo la Singida Magharibi Kijiji cha Mkondogwa, wananchi wa Kijiji hiki wamefanya uchaguzi ili hali wakiambiwa wako kwenye Hifadhi.

Lakini cha kushangaza Kijiji hiki kilitangazwa na Mheshimiwa Waziri Mkuu kama Kijiji ambacho kinajitegemea lakini baada ya uchaguzi wananchi hawa wameanza kufukuzwa katika hifadhi na amri imetolewa na Mkuu wa Wilaya kwa kuishi katika hifadhi hiyo wameshalipa *fine* zaidi ya shilingi milioni tisa.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, naomba sasa Naibu Waziri awambie wananchi hawa wa Kijiji cha Mkondogwa ambao wanafukuzwa kila siku waishi wapi ili hali Kijiji chao ni Kijiji halali?

Mheshimiwa Spika, swali la pili la nyongeza pamoja na Bajeti ambazo zimetangazwa kwa Wenyeviti wa Vijiji ambao wamechaguliwa, tatizo lililojitokeza kwa Wenyeviti wengi waliochaguliwa katika vijiji na mitaa ni wale ambao walichaguliwa kwa wengine kuwekewa mapingamizi ambapo hali hii imepelekea wenyeviti hawa kutokubaliwa na wananchi kwa sababu hawakuchaguliwa kulingana na Sheria ya Uchaguzi wa Serikali za Mitaa ya mwaka 2014.

Mheshimiwa Spika, naomba Naibu Waziri atuambie Wenyeviti hawa ambao walipitishwa bila kupingwa, ambao sasa wanawekewa pingamizi na wananchi hawapewi ushirikiano watafanyaje kazi ambapo sheria ya uchaguzi inasema watu wapige kura na kumchagua kiongozi wanayemtaka?

SPIKA: Sawa, Naibu Waziri utajibu lakini sipendi maswali yenu ya nyongeza yanakuwa hotuba, naomba ujibu kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA, (TAMISEMI): Mheshimiwa Spika, ninaomba kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Mbunge, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, hiki Kijiji anachokiita Kijiji cha Mkondoga ambako kiko Singida kwa sababu swali lilipoulizwa limeulizwa na mtu anayetoka Manyara sasa sikujua kama nitapelekwa huko lazima nika *study*.

Hii hapa siwezi kukurupuka nikaanza kujibu haraka haraka hapa, ni lazima niende nika *study* vizuri nikakae kwa sababu uchaguzi huu uliopita ulikuwa na changamoto zake, tumeondoa Wakurugenzi wengine tumewasimamisha. *I have to go* nika *study* vizuri nijue, halafu baadaye nitashirikiana na Mbunge kuweza kumpa majibu sahihi, kuweza kujua ni nini ambacho kimetokea.

Hilo la kwanza na wale wengine wote ambao mnakusudia kusimama kama kutakuwa kuna mambo ya namna hiyo basi mjue kwamba nitafanya hivyo.

Mheshimiwa Spika, lakini hili la pili kuhusu hizi Bajeti ambazo zimepita na watu wamepingwa na nini. Mimi nifanye kama nilivyofanya jana, nieleze utaratibu unavyokwenda, pakitokea purukushani pale, matokeo yale yakaonekana kwamba yanapingwa, Mwenyekiti huyu anaonekana hakupita kihalali, wanaanzia palepale kwenye Kata.

Kwenye Kata pale kuna mtu anaitwa Mtendaji wa Kata, Mtendaji wa Kata ndiye Msaidizi wa Mkurugenzi Mtendaji na Mkurugenzi Mtendaji ndiyo Msimamizi Mkuu wa shughuli zote. Wakifika mahali wakasema sisi hatukubaliani na haya matokeo wanakwenda tena kwenye Kamati nyingine ya rufaa ambayo iko chini ya DAS (Katibu Tawala wa Wilaya), wanakwenda pale wanamwambia kwamba sisi haturidhiki na matokeo haya. Wakishamaliza pale kama mtu hakuridhika, kinachosema katika ile sheria, kinachosema atakwenda Mahakamani.

Mheshimiwa Spika, sasa mimi haya anayosema Mheshimiwa Mbunge siwezi kumpingia kwa sababu wewe unafahamu kuliko mimi, mimi sijui ni nini hicho. Lakini chaguzi hizi zilikuwa na mambo. Ukitoka katika uchaguzi wowote, hapa tunazungumza habari Halmashauri 168,

Nakala ya Mtandao (Online Document)

tunazungumza habari ya vijiji 14,000. Sasa utakwenda ikaenda hivi, *unless* utakuwa na malaika tu ndiyo wanaoongoza Serikali hiyo.

Basi utakwenda haitakuwa na matatizo. Lakini nilitaka niseme tu kwamba, kama ni kweli kama anavyosema Mheshimiwa Mbunge kwamba kuna haya matatizo yamejitokeza na watu wamekwenda Mahakamani, hatua ni hizo nilizoieleza. Lakini kama kuna jambo lolote lile ambalo linahitaji Waziri mwenye dhamana. Kwa maana ya Waziri Mkuu aingilie kati hatutaweza kufanya hivyo.

MHE. FELIX F. MKOSAMALI: Mheshimiwa Spika, kwanza swali la pili lile hajajibu ambalo linasema watu hawa watafanyaje kazi wakati hawapewi ushirikiano na wananchi wakati hawajachaguliwa. Hilo umekwepa umepigapiga maneno.

Swali langu la nyongeza, wewe umeanzisha vijiji zaidi ya 1000 wakati uchaguzi uliopita una vijiji vingi hujaweza kuajiri watendaji wa vijiji, vigezo hivi ambavyo unavisema havifuatwi.

Sasa unasemaje kuhusu suala hili, ni mambo ya kisiasa? Hata tukikuuliza, lini unaweza ukawa unamaliza kuajiri hawa watu, unaweza kutupatia majibu vijiji hivi 1000 lini vitakuwa vimeajiriwa au ndiyo kuanzisha vitu halafu havina utendaji? Tunabaki tunaendesha nchi kibabaishaji.

SPIKA: Ahsante sana, sehemu ya kwanza *comments* zako, jibu lilitosheleza, jibu sehemu ya pili.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI): Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, ninaomba kujibu sasa swali hili na pili, nakushukuru sana kwa kuepusha hiyo. Maana yake na mimi ningejibu, lakini nashukuru sana. Kujibu swali la Mheshimiwa Felix Mkosamali, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Celina Kombani, aliposimama hapa kwa maana ya hao watendaji anaozungumza, alituambia tumepata vibali 1623 hii ni kwa ajili ya vijiji vile vilivyopita.

Vijiji ambavyo vimeombewa kibali na vimepata GN na kila kitu, 1099, sasa nataka nieleze hapa tunavyofanya hapa, ukisema vijiji hivi viwe na watendaji wake maana yake ni kwamba na Bajeti yao imo mle ndani, *which is not true*.

Mheshimiwa Spika, hapa hakuna ubabaishaji wowote unaofanyika hapa, *pressure* iliyokuwapo hapa ndani ya kuanzisha vijiji ninyi nyote Wabunge mnafahamu. Tukaanzisha hapa, vijiji vimeanzishwa, tunafanyaje, wakati unapoanza vijiji vipya, katika kipindi cha mpito, kijiji kipya kinakua chini ya mamlaka ile ile ya zamani. Kile kijiji mama kile, ndicho kinatoa, wale watu wanaosimamia pale kukilelea ili kukipeleka ili kiende.

Mheshimiwa Spika, *which means* tunapokuja kwenye Bajeti hii sasa, ambayo inazungumzwa hapa, tatizo na sauti yangu ni hivyo tu, mama yangu nisamehe, mimi kwamba sigombani hapa.

Nataka kusisitiza kwamba tunategemea sasa tutakuwa tumeingiza na Mheshimiwa Sugu alipouliza hili, alikuwa anataka kujua kwamba je, wameingiza mle ndani! Kitu kitakachoingia kule ni 20% ambayo inafanya kazi ya kuendesha Serikali.

Fedha hizo za *Capital Development Grant* na zile fedha nyingine ambazo, tena hawaleti tena wahisani sasa hivi, hutaweza kuvi-capture vijiji vyote. Utakwenda kwenye *O and OD*,

Nakala ya Mtandao (Online Document)

opportunities and Obstacles to Developments, utakwenda kuangalia ni kijiji gani katika Kata ile kimepitishiwa pale.

Lakini *one thing I can grant here*, kwamba ilitakiwa iingie katika mpango, ni hizi 20% ambazo tunazipeleka kwa ajili ya shughuli za kuendeshea ofisi pale, ofisi zenyewe haziko vitu vingine. Kwa hiyo, kwa kifupi tu nataka nimwambie Mheshimiwa Mkosamali, wala hakuna ubabaishaji wowote ule unaotoka hapa, hii ni *realization*.

Mheshimiwa Spika, unapoanza vijiji vipya, maana yake unasogeza huduma karibu na wananchi ili wananchi wahudumiwe vizuri, ndiyo nia yake na ndiyo maana Serikali inafanya hivi inavyofanya.

Na. 18

Vijiji Ambavyo Havimo Katika Mpango wa Vijiji Kumi

MHE. JASSON S. RWEIKIZA aliuliza:-

Katika jimbo la Bukoba Vijijini kuna vijiji ambavyo vinataabika sana na tatizo la ukosefu wa maji na havimo katika mpango wa maji wa vijiji 10, vijiji hivyo ni Omubweya, Kibirizi katika Kata ya Kibirizi na Rugaze katika Kata ya Kyaitoke.

Je, Serikali inaweza kufanya mpango gani wa dharura wa kuwapatia maji wananchi wa vijiji hivyo?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri Mkuu, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Jasson S. Rweikiza, Mbungewa Bukoba Vijijini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, vijiji vya Rugaze, Kibirizi na Umubweya vipo katika Tarafa ya Rubale, katika Halmashauri ya Wilaya ya Bukoba. Upatikanaji wa huduma ya maji katika kijiji cha Rugaze unategemea visima vifupi 12 ambavyo vimefungwa pampu za mkono (*Hand Pumps*).

Kati ya visima hivyo vinavyofanya kazi ni saba vingine vinahitaji matengenezo. Kijiji cha Umubweya kinategemea lambo la maji pamoja na chemichemi na kijiji cha Kibirizi inategemea lambo la maji, visima vifupi vinne na matanki mawili ya kuvuna maji ya mvua.

Mheshimiwa Spika, ni kweli kuwa utapatikanaji wa maji safi na salama kwa vijiji tajwa hauridhishi. Ili kukabiliana na changamoto hii Halmashauri imeweka mkakati wa kuhakikisha kuwa wananchi wa vijiji hivyo wanapata huduma ya maji safi na salama ya kutosha kama ifuatavyo:-

(a) Kijiji cha Kibirizi kimeingizwa kwenye mradi wa vijiji 10 na tayari mkandarasi ameanza kazi ya ujenzi wa miundombinu.

Aidha, mitaro saba imechimbwa yenye urefu wa kilomita 84 na jumla ya magati 110. Aidha tanki la kuhifadha maji lenye ujazo wa lita 90,000 limejengwa, kazi iliyobaki ni kulaza mabomba na kujenga magati 15. Kazi hii inategemewa kukamilika mwezi Juni, 2015 kwa gharama ya shilingi 1,877,379,520/=.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(b) Kijiji cha Umubweya kimeingizwa kwenye Bajeti ya mwaka 2015/2016 ambayo inategemea kutekelezwa Julai, 2015. Tunategemea pia kuboresha lambo na kulifanya la kisasa kwa mwaka wa fedha 2015/2016. Bajeti ya kutekeleza miradi katika kijiji hiki ni shilingi 255,000,000/=.

(c) Kijiji cha Kyaitoke: Halmashauri imeandaa andiko ili kuomba fedha kiasi cha shilingi 457,353,000/= kutoka Hazina za kukarabati/kufufua mradi wa maji katika kijiji hiki.

Kazi zitakazofanyika ni pamoja nakujenga magati 15, kukarabati matenki mawili ya kuhifadha maji, kununua mtambo wa kusukuma maji, kuboresha chanzo cha maji pamoja na kulaza mabomba yenye urefu wa kilometa 15.

MHE. JASSON S. RWEIKIZA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kunipa nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Nashukuru kwa majibu, lakini napenda kusema kwamba si kweli kwamba kuna mradi wa maji wa aina yoyote kijiji Rugaze na kijiji Umbweya.

Nilikuwa pale juzi juzi na wananchi wanalalamika sana wanahangaika na maji na hatuhitaji milioni 255 kukarabati malambo haya, ni kiasi cha kupeleka tu magreda kutoa udongo kwenye malambo ya zamani kusudi maji yaweze kuingia na wananchi waweze kupata maji.

Kwa nini Serikali isitenge fedha kidogo, milioni ishirini, thelathini kwenda kukarabati malambo haya? Hilo swali la kwanza.

Swali la pili, tulikwishaongea Bungeni humu ndani mwaka juzi na mwaka jana, tukakubaliana, tukaishauri Serikali kwamba tuanzishe mfuko wa maji ili wanachi wapate huduma ya maji kama ilivyo kwenye mfuko wa REA, kuhusu Umeme Vijijini.

Kwa nini Serikali haitaki kuanzisha mfuko huu ambao utapeleka maji vijijini kwa haraka zaidi?

NAIBU WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri Mkuu, naomba kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Rweikiza, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kama ambavyo majibu yapo katika jibu la msingi, zipo jitihada ambazo zimefanyika na vipo vijiji ambavyo havipo katika vijiji 10, vimewekwa katika awamu ya pili ya utekelezaji.

Hata hivyo wazo lake la maombi yake, tunaweza tukakaa tukaongea tukaona namna ambavyo Serikali itashirikiana na Halmashauri kusaidia kijiji cha Rugaze alichokisema.

La pili, jana nilijibu swali kuhusu ushauri uliotolewa na Mheshimiwa Kafulila na yeye mwenyewe, kwamba sisi tumeupokea na tutajadiliana katika Kamati na kuleta hapa kwa ajili ya maamuzi. Ahsante sana. *(Makofi)*

MHE. EZEKIEL M. MAIGE: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi. Nauliza swali hili hasa kwa ajili ya kuweka kumbukumbu kwenye *hansard*. Katika moja ya athari zilizojitokeza kwenye mvua kubwa iliyonyesha Mwaka jana ni pamoja na uharibifu wa vyanzo vya maji kwenye hiyo Kata ya Mwakata pamoja na Kata ya Isaka na tumezungumza na Mheshimiwa Naibu Waziri na Waziri mwenyewe na hata Mheshimiwa Rais alipokuja, moja ya hatua za haraka zinazotakiwa ni kuchukua hatua za kutengeneza au kuchimba visima vipya.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Nilitaka kujua Serikali inachukua hatua gani za haraka kwa ajili ya kufufua vyanzo vya maji vilivyoharibiwa na mvua hivi majuzi iliyosababisha maafa makubwa kwenye Kata ya Mwakata, ambayo ndiyo chanzo cha maji kwa Kata ya Isaka pia.

NAIBU WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri Mkuu napenda kujibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Maige, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, ni kweli kwamba, Mheshimiwa Maige, amelileta suala hili, ameshaongea na Mheshimiwa Rais na mimi nilishakubaliana naye kwa sababu tulishaamua kwamba, pale Isaka tupeleke wakala wa kuchimba kisima na kwa sababu ni Kata hiyo hiyo, nimeshamkubalia kwamba tutalifanya kwa wakati mmoja, kutokana na haya maafa, basi tuchimbe visima vitatu kwa pamoja. *(Makofi)*

Na. 19

Mpango wa MKURABITA Nchini

MHE. ELIZABETH N. BATENGA aliuliza:-

- (a) Je, mpango wa MKURABITA nchini ulianza lini?
- (b) Je, tangu uanzishwe, ni vijiji vingapi na wananchi wakulima kwa wafanyakazi walionufaika mkoani Kagera?

WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA (K.n.y. WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (MAHUSIANO NA URATIBU)) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais (Mahusiano na Uratibu) ninaomba kujibu swali la Mheshimiwa Elizabeth N. Batenga, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

- (a) Mheshimiwa Spika, mpango wa Kurasimisha Rasilimali na Biashara za Wanyonge Tanzania (MKURABITA) ulianza rasmi mwezi Novemba, 2004.
- (b) Mheshimiwa Spika, wanufaika kwa mkoa wa Kagera ni wakulima wapatao 9,679 kutoka katika vijiji 15 vya Halmashauri za Wilaya za Muleba, Kagera, Karagwe na Misenyi ambapo katika Wilaya ya Muleba wakulima 3,271 walionufaika kutoka vijiji vya Kasharunga na Biirobo. Katika Wilaya ya Ngara, wakulima 2,962 kutoka vijiji vya Munjembwe na Buhororo walionufaika.

Aidha wakulima 3,238 wa vijiji vya Nyakayanja na Chonyonyo katika Halmashauri ya Wilaya ya Karagwe na wakulima 208 wa vijiji vya Igayaza, Mutukula, Mabuye na Gabulanga kutoka Halmashauri ya Wilaya ya Misenyi walionufaika na mpango huo.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo, wanufaika watakuwa wengi zaidi ya hao 9,679 kwa vile Halmashauri hizi zimepewa vifaa na kujengewa uwezo wa kuendelea na shughuli za urasimishaji katika maeneo mengi zaidi.

MHE. ELIZABETH N. BATENGA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa majibu ya swali langu, lakini naomba kuuliza maswali madogo mawili ya nyongeza.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, katika majibu hayo, nimeambiwa kwamba mpango huu ulianza mwaka 2004, kwa maana hiyo, sasa ni miaka 11 tangu uanze. Sasa je, kwa kasi hii, watu wote au vijiji vyote vitafikiwa lini?

Mheshimiwa Spika, la pili, mjibu swali naona hakufafanua ni jinsi gani wananchi wamenufaika, sasa angefafanua zaidi maana kama ni hoja ya kupewa hati za kimila au kitu kingine, afafanue zaidi ili nipate kuelewa ni jinsi gani wananchi hao walivyonufaika? Ahsante sana.

WAZIRI WA KILIMO CHAKULA NA USHIRIKA (K.n.y. WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, MAHUSIANO NA URATIBU: Mheshimiwa Spika, ninaomba kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Elizabeth N. Batenga, Mbunge Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Ingawa ni kweli kwamba mpango huu ulianza mwaka 2014, lakini kulikuwa na hatua nyingi zilifanyika kabla haujanza urasimishaji.

Kwanza ulikuwa ni mpango mpya, ambao ulianza na kuendelezwa katika awamu nne. Kwanza ulikuwa ni utafiti wa sekta isiyo rasmi, uandaaji wa maboresho, utekelezaji wa maboresho na ukuaji wa mtaji na utawala ili kuonyesha kwamba, maandalizi kwanza yanafanyika ili kazi yenyewe iweze kufanyika kikamilifu.

Kwa kuwa ulikuwa ni mpango mpya ambao ulikuwa umeshauriwa kutoka nje, tulifanya hiyo kazi miaka kadhaa kabla hatujaanza kutekeleza.

Tutafikia lini vijiji vyote! Tunaweza kuvifikia vijiji vyote ikiwa tu Halmashauri za Wilaya ambazo zimejengewa uwezo zitachukua hatua za kuendeleza kazi ile baada ya MKURABITA kuwa wamefanya, kwa sababu MKURABITA ni kituo kidogo sana, ambacho hakiwezi kupima vijiji vyote Tanzania vikamalizika.

Lakini kazi yake kubwa ni kujenga uwezo, kutoa vifaa kwa Halmashauri, halafu Halmashauri zile zinaendeleza kazi ya upimaji. Ikiwa kazi hii itafanywa na Halmashauri zote, ingawa siwezikuweka tarehe lini tutamaliza, lakini kasi ya upimaji inaweza kuwa kubwa zaidi.

Kuhusu swali la pili, juu ya manufaa, vijiji hivi na wakulima hawa niliowataja walipewa Hati ya kumiliki ardhi. Ile Hati inawawezesha kwanza kuwa na umiliki halali.

Kwa hiyo ni manufaa, lakini vilevile wanaweza kutumia zile Hati kuweza kuomba mikopo kwa ajili wa kuendeleza kilimo katika mashamba yao.

Hayo ndiyo manufaa ambayo yanatazamiwa. Kwa sasa hivi hatuna takwimu za watu ambao wamekopa kutoka hao elfu tisa, lakini shabaha ni kuwafanya wakulima hawa waweze kwenda kwenye mabenki, aweze kukopa ili waweze kuendeleza kilimo chao na kujitoa katika kilimo cha kujikimu.

SPIKA: Faida nyingine kuondoa migogoro.

Mheshimiwa Mchungaji Peter Simon Msigwa!

MHE. MCH. PETER S. MSIGWA: Mheshimiwa Spika, nikushukuru kwa kuniona, katika mpango huu wa MKURABITA, manispaa yangu ya Iringa katika Kata ya Mwangata ilinufaika kwa sehemu. Lakini tulitegemea kwamba urasimishaji wa nyumba ungeendelea katika manispaa nzima. Lakini kwa bahati mbaya, Serikali imekuwa ikisema haina fedha.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, tumekuwa tukilalamikia mara nyingi kwamba lazima tuwe na mipango wa muda mfupi na mrefu, lakini Waziri anasema hawezi kutoa jibu. Tulipenda leo tujue ni lini sasa mpango huu utaisha na wananchi watanufaika, kama Serikali lazima iwe na mipango, tujue kama imeshindikana au imewezekana. Tunaomba tupate jibu ni lini wananchi watanufaika ikiwa ni pamoja na wananchi wa Manispaa ya Iringa?

WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA (K.n.y. WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, MAHUSIANO NA URATIBU: Mheshimwa Spika, ninaomba kujibu swali moja la nyongeza la Mheshimiwa Msigwa, Mbunge wa Iringa Mjini, kama ifuatavyo:-

Mheshimwa Spika, kwanza nashukuru kwa kutambua ya kwamba kuna wananchi wamenufaika pale Iringa. Kitu ambacho ningeshauri ni kwamba Iringa ni Mamlaka ya Utawala, baada ya kuwa imefanyiwa uwezesho, sasa kazi inayofuata ni mji wa Iringa kuweka mipango ili kuendeleza ile kazi badala ya kusuburi MKURABITA kutoka Dar es Salaam na hivyo ndivyo tunavyofanya kwa Halmashauri za Wilaya na za Miji.

Sasa kama Mheshimiwa Msigwa ni Diwani wa pale na hajakaa kikao chochote kuona namna ya kuendeleza, hii itakuwa ni bahati mbaya sana. *(Makofi)*

SPIKA: Tunaendelea, naona kuna haja ya kuelimishwa kuhusu MKURABITA, MKURABITA siyo programu ya kufanya yote ni Halmashauri ndiyo zinatakiwa zifanye yote hayo.

Nilishakuwa mwenyekiti wa hiyo ndiyo mwanzilishi, naifahamu vizuri.

Wizara ya Maji!

Mheshimiwa Victor Kilasile Mwambalaska! Pole sana ulifanya nini huko.

Na. 20

Upatikanaji wa Maji Katika Miji ya Chunya na Makongorosi

MHE. VICTOR K. MWAMBALASWA aliuliza:-

Upatikanaji wa maji katika Mji wa Chunya na Mji Mdogo wa Makongorosi ni shida sana licha ya miji hiyo kukua kwa kasi sana.

Je, Serikali ina mpango gani wa kusaidia Halmashauri za Miji hiyo kutatua tatizo hilo.

NAIBU WAZIRI WA MAJI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maji, ninaomba kujibu swali la Mheshimiwa Victor K. Mwambalaska, Mbunge wa wa Lupa, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, ni kweli kuna shida kubwa ya maji katika mji mdogo wa Makongorosi na Chunya. Hali hii inatokana na kuwa, miradi ya maji iliyopo ni ya muda mrefu na imechakaa. Miradi hiyo ilijengwa kipindi ambacho idadi ya watu katika miji hiyo ilikuwa ni ndogo ukilinganisha na sasa.

Mheshimiwa Spika, katika awamu wa kwanza ya utekelezaji wa programu ya maendeleo ya sekta ya maji (WSDP), Mji Mdogo wa Makongorosi ulikuwepo kwenye vijiji 10

Nakala ya Mtandao (Online Document)

vinavyotekelezwa katika mpango wa Tekeleza kwa Matokeo Makubwa Sasa (BRN), lakini utekelezaji wake ulikwama kutokana na kutopatiakana kwa chanzo cha maji cha uhakika.

Mji huu sasa umewekwa katika programu ya maji na usafi wa mazingira vijijini awamu ya pili ambapo kazi za kutafuta vyanzo vya maji, kufanya usanifu kwa sehemu zitakazopatikana maji na baadaye kujenga miundombinu ya maji zitafanyika.

Mheshimiwa Spika, katika mpango wa muda mfupi wa mji wa Chunya, mwaka huu wa fedha 2014/2015, Serikali imetenga kiasi cha shilingi bilioni moja ili kupanua huduma ya maji katika mji huo.

Mheshimiwa Spika, katika mpango wa muda mrefu wa mji wa Chunya, Wizara kupitia Mamlaka ya Maji na Usafi wa Mazingira Mbeya ilimwajiri mtaalam mshauri kwa ajili ya kufanya kazi ya upembuzi yakinifu, usanifu wa kina na uandaaji wa vitabu vya zabuni ambapo kazi hiyo ilifanyika na kukamilika mwezi Agosti, 2012.

Gharama za mradi zinakadiliwa kufikia kiasi cha shilingi za Kitanzania bilioni 8.15. Wizara inaendelea na taratibu za kutafuta fedha kwa wafadhili mbalimbali ili kuweza kutekeleza mradi huo.

MHE. VICTOR K. MWAMBALASWA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana, kwanza nakushukuru kwa kunipa pole nimekarabatiwa bega na wataalam lakini naendelea vizuri.

Mheshimiwa Spika, nashukuru kwamba Serikali imekiri kwamba kuna shida ya maji katika Mji Mdogo wa Makongorosi na Mji wa Chunya. Sasa pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, ninaomba kumwuliza maswali mawili ya nyongeza.

Swali la kwanza, Mheshimiwa Waziri Mkuu alifanya ziara Wilayani Chunya mwezi uliopita, na katika ahadi alizotoa akiwa Mjini Chunya alisema pamoja na vijiji vingine, Mji Mdogo wa Makomngorosi utachimbiwa visima kwa haraka katika Bajeti ya mwaka huu, ambayo bado miezi mitatu.

Je, Mheshimiwa Waziri anasemaje kuhusu hilo?

La pili, katika majibu yake Mheshimiwa Naibu Waziri amesema kwamba Mji wa Chunya umetengewa shilingi bilioni moja mwaka huu, na fedha hizo mpaka sasa hivi hazijatumika.

Sasa Halmashauri pale imechimba visima viwili ambavyo havitoi maji kwa sababu imekwama kibajeti kuweza kununua pampu za visima hivyo ili kuweza kupunguza adha kwa wananchi wa Chunya.

Je, katika hiyo bilioni moja Serikali inaweza ikatoa kwa dharura Shilingi milioni mia moja ili zikanunue pampu za kwenye visima hivyo?

NAIBU WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maji naomba kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Victor Mwambalaswa, kama ifuatavyo:-

Kufuatia Ziara ya Waziri Mkuu na ahadi aliyotoa niseme tu kwamba tutatekeleza yale ambayo Waziri Mkuu alikuwa ameyasema.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Pili, kuhusu fedha zilizotengwa Shilingi bilioni moja na akiomba kwamba kwa dharura zipelekwe Shilingi milioni mia moja nataka nimhakikishie kwamba fedha hizo tayari zimeshapelekwa katika Halmashauri hiyo.

SPIKA: Ahsante sana, Mheshimiwa Suzan Limbu. Ah! Mheshimiwa Suzan wewe hapo, wewe Suzan wewe, haya.

MHE. SUZAN L. A. KIWANGA: Mheshimiwa Spika, ahsante sana. Mimi naitwa Suzan Kiwanga. Mimi naomba kuuliza swali la nyongeza kama ifuatavyo:-

Kwa kuwa matatizo yanayotokana na mji mdogo wa Chunya ni sawa, tena yanapita kabisa na mji mdogo wa Ifakara, pamoja na jitihada za Waziri kwenda kule lakini hali bado ni mbaya sana kwa kuwa mji unakua kwa kasi.

Je, ni lini sasa Serikali itaharakisha mpango wa kuwapatia maji wananchi wa mji mdogo wa Ifakara ili kuepokana na madhara wanayoyapata?

SPIKA: Yaani akisema maji basi wanachomekea, haya.

NAIBU WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maji naomba kujibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Suzan Kiwanga, kama ifuatavyo:-

Nakubaliana naye kwamba lipo tatizo la maji katika mji wa Ifakara. Jitihada zimefanyika na yeye mwenyewe ni shaahidi. Lakini nakubaliana naye kwamba upo mpango wa muda mrefu ambao umeshauriwa kutumia maji katika mto Kiburutwa. Sasa nimhakikishie tu kwamba katika Bajeti hii tutajitahidi sana kuona kwamba unatekelezwa.

SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Nishati na Madini, Mheshimiwa Seleman Said Bungara.

Na. 21

Mrabaha Kutokana na Gesi ya Songosongo

MHE. SELEMANI SAID BUNGARA aliuliza:-

Gesi ya Songosongo inapatikana kwa wingi Wilayani Kilwa na tunazo taratibu nzuri za kisheria za kutoa mrabaha au gawio kwa wakazi waishio karibu na machimbo ya gesi hiyo.

Je, Serikali inasema nini kwa Kilwa kutopewa Mrabaha unaotokana na gesi hiyo?

Je, ni lini sasa watapata mrabaha huo?

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES M. KITWANGA) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nishati na Madini napenda kujibu swali la Mheshimiwa Selemani Said Bungara, Mbunge wa Kilwa Kusini, lenye sehemu A na B, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, mrabaha ni tozo ambazo mwekezaji hutozwa na Serikali kwa kuwekeza katika maliasili ya nchi. Tozo hii hulipwa katika sehemu ya mapato yote yanayotokana na mradi husika.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kwa mujibu wa sheria za nchi tozo hii hulipwa Serikalini. Katika mikataba ya sasa ya ugawanaji mapato yaani PSA na makampuni ya mafuta mrabaha kwa upande wa nchi kavu huwa ni asilimia 12.5 na upande wa bahari ya kina kirefu huwa ni asilimia 7.5

Mheshimiwa Spika, kulingana na maelezo hayo Halmashauri ya Wilaya ya Kilwa haistahili kulipwa tozo ya mrahaba kwa kuwa tozo hiyo hulipwa Serikali kuu.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri ya Wilaya ya Kilwa ina tozo zake ambazo wanasema ni *service levy*, yaani ya asilimia 0.3 ya mapato yote ambayo hulipwa kila robo mwaka.

Kwa sasa ushuru wa huduma unalipwa na kampuni ya *Pan African Energy* ambayo ndiyo inayouza gesi ya Songosongo. Kwa kipindi cha mwaka 2012 hadi Disemba 2014 Halmashauri ya Wilaya ya Kilwa imelipwa kiasi cha Shilingi bilioni moja nukta tatu saba (Bilioni 1.37) kutoka kampuni ya *Pan Africa Energy*.

MHE. SELEMAN SAID BUNGARA: Mheshimiwa Spika, ni kweli kabisa kwamba tunapata 0.3.

Je, mapato haya ya bilioni moja *point* thelathini na tatu wananchi wa Kilwa wanalalamika kuwa ni ndogo.

Je, mapato yote ya jumla yalikuwa ni Shilingi ngapi ili tupate hiyo asilimia 0.3?

Mapato yote ya jumla yalikuwa ni Shilingi ngapi ili kupata hizo bilioni moja point tatu?

SPIKA: Hatusomi.

MHE. SELEMAN SAID BUNGARA: Mheshimiwa Spika, sijasoma, sijasoma Mheshimiwa.

SPIKA: Soma sasa.

MHE. SELEMAN SAID BUNGARA: Mheshimiwa Spika, pili, Serikali ilisema kwamba katika vijiji ambavyo vimepita bomba la gesi, kuanzia Mbwemkulu, Kilanjelanje, Mandawa, Hoteli Tatu, Mavuji tukapata umeme.

Je, ni lini umeme huo utapatikana kwa sababu mpaka leo bado haujapatikana?

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES M. KITWANGA): Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nishati na Madini naomba nijibu maswali mawili ya Mheshimiwa Bungara kama ifuatavyo:-

Sina uhakika Mheshimiwa Bungara anajua hesabu. Yeye achukue 0.3 percent halafu atafute ni kiasi gani imetokana na hiyo mpaka nikampa hiyo *figure*.

Pili, ni kweli kabisa tumeahidi na tutatekeleza uwekaji wa umeme katika maeneo yote yaliyopitiwa na huu mradi kutokea kule Mtwara mpaka kufika Dar es Salaam na tayari fidia ya watu ambao walikuwa katika maeneo ya mita 20 tayari wameshalipwa. Kwa hivyo Mheshimiwa Bungara asiwe na wasi wasi watu wote watawekewa umeme kama ambavyo Serikali imeahidi.

MHE. KABWE Z. ZITTO: Mheshimiwa Spika, kwanza nilikuwa naomba Mheshimiwa Naibu Waziri afute kauli aliyosema kuhusiana na kwamba Mbunge anajua hesabu kwa sababu ni muhimu sana mawaziri waweze kujibu. Ndiyo maana wabunge wako hapa kwa ajili ya kuuliza

Nakala ya Mtandao (Online Document)

maswali na si kazi ya Mbunge kwenda kupiga hizo hesabu. Kwa hiyo, nitaomba wakati anajibu swali langu la nyongeza...

SPIKA: Haikuhusu hiyo. (Makofi/Kicheko)

MHE. KABWE Z. ZITTO: Mheshimiwa Spika swali langu la nyongeza Waziri ametaja kuanzia mwaka 2012 lakini toka *Pan African Energy* waanze kazi ya kuchimba gesi mpaka mwaka 2011 walikuwa wanalipa *service levy* hii Ilala na si kule ambako gesi inatoka.

Swali langu, ni lini wananchi wa Kilwa watarejeshewa fedha zao zote walizokuwa wanapaswa kulipwa toka kampuni ya *Pan African Energy* ianze kazi ya kuchimba gesi pale Kilwa?

SPIKA: Tunaendelea, Mheshimiwa Naibu Waziri majibu. Unajibu la pili, si la kwanza, hiyo ni kazi yangu mimi. (Makofi)

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES M. KITWANGA): Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nishati na Madini naomba kujibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Zitto kama ifuatavyo:-

Ni kweli kabisa kabla ya mwaka 2012 Kampuni ya *Pan African* ilikuwa ikilipa *service levy* Ilala, lakini nikutokana na sheria yenyewe inayosema kwamba kampuni ilipokuwa *registered* ndipo inapolipia.

Sasa suala la namna gani ile *service levy* ya nyuma ambayo haikulipwa Kilwa iweze kulipwa, tumewashauri Halmashauri zote mbili zikae zijiadiliane zione ni kwa namna gani, kwa kufuata taratibu na sheria za nchi wanaweza kufanya *compensation to each other*.

SPIKA: Ahsante sana, tunaendelea na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi, Mheshimiwa Omar Ahmed Badwel, atatuliza swali linalofuata.

Na. 22

Uanzishwaji wa Chuo cha VETA Katika Kijiji cha Kigwe Wilaya ya Bahi

MHE. OMARY AHMAD BADWEL aliuliza:-

Serikali imeazimia kujenga vyuo vya VETA katika kila Wilaya nchini lakini inashindwa kutimiza azma hiyo kutokana na ukubwa wa gharama za ujenzi wa vyuo hivyo. Mwaka 2011 Halmashauri ya Wilaya ya Bahi na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi zilikubaliana kuanzisha Chuo cha VETA katika kijiji cha Kigwe.

Ili kupunguza gharama kwa upande wa Serikali Wilaya ya Bahi iliamua kuipa Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi majengo yaliyokuwa chuo cha Kilimo ambayo yanamilikiwa na Halmashauri ya Wilaya ya Bahi, ili iwe rahisi kuanzisha chuo hicho.

Je, ni kwa nini baada ya miaka minne kupita Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi haijayachukua majengo hayo na kuanzisha chuo hicho licha ya kupewa muhtasari wa Baraza la Madiwani kukubali majengo hayo kutumika kwa shughuli hiyo.

Je, Serikali iko tayari kurudisha majengo hayo kwa Halmashauri ya Bahi kwa vile imeshindwa kuyatumia ili yatumike kwa shughuli nyingine?

NAIBU WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Elimu na Mafunzo ya Ufundi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Omary Ahmad Badwel, Mbunge wa Bahi, lenye sehemu A na B, kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, mnamo Agosti, 2011 Uongozi wa Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi ulitembelea karakana ya Kilimo katika kijiji cha Kigwe iliyopo katika Halmashauri ya Wilaya ya Bahi. Baada ya ziara hiyo, chini ya wataalam wanne kutoka VETA kanda ya Kati walikwenda kukagua karakana hiyo kwa lengo la kubaini iwapo inakidhi vigezo vya kutumika kutoa mafunzo ya ufundi stadi.

Mheshimiwa Spika, ripoti ya ukaguzi ilibaini kwamba hali ya majengo na vifaa vya kufundishia na kujifunzia vya karakana hiyo vinalitaji ukarabati.

Aidha majengo ya karakana yanatakiwa kuongezwa ili kukidhi vigezo vinavyohitajika katika kutoa mafunzo ya ufundi stadi. Pia miundombinu muhimu kama ya maji, umeme na barabara vinatakiwa kuimarishwa.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo wakati uongozi wa Wizara ulipofanya ziara Halmashauri ya Wilaya ya Bahi ilikuwa imekodisha karakana hiyo kwa mkataba wa miaka mitano, 2010/2014 kwa Kigwe *Social Economic Development and Training (KISEDET)*. Kutokana na mkataba huo Wizara isingeweza kufanya Maendeleo yoyote katika kipindi cha Mkataba.

Mheshimiwa Spika, kwa vile majengo hayo yalikuwa yanatumika na *KISEDET* mwezi Februari 2015 Wataalam kutoka VETA Kanda ya Kati waliagizwa kwenda kufanya tathmini ambayo itaeleza hali halisi ya Chuo na gharama ya ukarabati na ujenzi wa karakana kwa sasa. Kazi hiyo imepangwa kufanyika kuanzia tarehe 27 Machi, 2015.

MHE. OMARY AHMAD BADWEL: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza na ninashukuru kwa majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri.

Katika majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri imeonesha kikwazo kikubwa kwa muda wa miaka minne ya wao kutokurudi katika chuo kile ili kuendeleza ujenzi wa chuo cha VETA pale Bahi ni huo mkataba uliokuwa kati ya Halmashauri ya Bahi na *KISEDET*. Ninampa taarifa sasa Mheshimiwa Waziri kwamba mkataba ule ulikwisha toka mwaka wa jana mwezi wa sita.

Je, sasa wako tayari kuanza ujenzi wa chuo hicho cha VETA katika kijiji cha Kigwe?

Lakini swali la pili, kwa kuwa tunaelekea kwenye Bajeti na ninachelea kwamba wasikae tena miaka minne Wizara hawajarudi tena pale Kigwe.

Je, wako tayari kuwahakikishia wananchi wa Bahi kwamba sasa katika hii Bajeti ambayo tunakwenda kuipanga wako tayari kuingiza mpango wa ujenzi wa Chuo cha VETA katika kijiji cha Kigwe Wilaya ya Bahi?

NAIBU WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI: Mheshimiwa Spika, kwanza naomba nimwarifu Mheshimiwa Mbunge wa jimbo la Bahi kwamba Serikali ilikuwa inakwazwa na mkataba uliokuwa kati ya Halmashauri na *KISEDET*. Mimi nimefurahi kwamba yeye mwenyewe ametuambia rasmi, japo tulikuwa tunafahamu kwamba mkataba ule umekwisha mwishoni mwa mwaka 2014.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Sasa naomba nijibu maswali yake mawili ya nyongeza, lakini kwa sababu yote yanawiana niyajibu kwa pamoja.

Naomba niseme kweli kwamba baada ya sisi kupokea ripoti ambayo itafanywa kuanzia tarehe 27 Machi, 2015 mimi mwenyewe jambo la kwanza nitakwenda kuona majengo haya ili na mimi pia nijiridhishe nikiwa naambatana na wataalam wangu.

Lakini pili, naomba nimwarifu Mheshimiwa Mbunge, kwamba amejitahidi sana na ndani ya ofisi ya Naibu Waziri nimekuta barua zake nyingi mno na ninaomba nimhakikishie kwamba baada ya ripoti hiyo kurejea mimi nitashirikiana na Halmashauri ya Bahi tuone tunayakarabati vipi yale majengo pamoja na kuongeza majengo ambayo tutakuwa tunayahitaji.

Naomba niwahakikishie wananchi wa Jimbo la Bahi kwamba Mheshimiwa Mbunge anajitahidi sana. Kwa hiyo, Serikali itajitahidi kumsaidia. *(Makofi)*

MHE. MASOUD ABDALLAH SALIM: Meshimiwa Spika, nakushukuru kunipa nafasi ya kuuliza swali moja dogo la nyongeza.

Mheshimiwa Spika ni mara kadhaa Serikali imekuwa ikiahidi hapa Bungeni kwamba itajenga Vyuo vya VETA kwa kila Wilaya. Mmesema kwamba mlikuwa mkiahidi mkituambia kwamba mmejizatiti, mmejipanga na mmedhamiria kufanya hivyo. Lakini hadi leo hamjafanya hivyo.

Je, tatizo hili lini litakwenda kupata ufumbuzi wa kudumu? Nashukuru sana.

SPIKA: Ahsante sana, Mheshimiwa Naibu Waziri majibu.

NAIBU WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI: Mheshimiwa Spika, naomba nikiri kwamba ni kweli Serikali imekuwa inaahidi kila wakati kwamba itajenga vyuo vya VETA kwa kila Wilaya.

Lakini ujenzi huu wa vyuo vya VETA kwa kila Wilaya unagharimu takriban bilioni tatu na nusu mpaka bilioni nne. Kwa hiyo, inakuwa ni mzigo mkubwa kwa Serikali na ninakiri kwamba Serikali inakuwa imebeba mzigo mkubwa sana.

Mheshimiwa Spika, lakini naomba niseme kwamba hasa ukiangalia sera hii mpya ya elimu ambayo inasisitiza kwamba ni lazima tuwe na Vyuo vya VETA Serikali ina mkakati ule ule na imesimama pale pale kwamba ni lazima kila wilaya iwe na Chuo cha VETA.

Mheshimiwa Spika, lakini naomba nitoe wito kwa waheshimiwa Wabunge, nitoe wito kwa wadau wote wa elimu, nitoe wito kwa wafadhili wa ndani ya nchi kwamba sasa ni vyema tukasaidiana pamoja kujenga vyuo vya VETA kwa ajili ya kuleta maendeleo ya nchi hii.

Mheshimiwa Spika, nitoe mfano katika Wilaya ya Same. Wilaya ya Same tumepata mfadhili wa ndani ambaye anaitwa *Tony Fits*. Mfadhili huyu ametutafutia wafadhili wa nje na tumeweza kujenga Chuo cha VETA ambacho ikiwezekana Mheshimiwa Rais atakifungua mwezi Juni, 2015, ahsante sana Mheshimiwa Spika. *(Makofi)*

SPIKA: Haya, tuendeleo na swali linalofuata, Mheshimiwa Thuwayba Idris Mohamed.

Uanzishwaji wa Shahada ya Lugha ya Kiarabu – UDOM

MHE. THUWAYBA IDRIS MOHAMED aliuliza:-

Chuo Kikuu cha Dodoma (UDOM) kupitia Skuli ya Sanaa na Lugha (*School of Humanities*) wameanza ufundishaji wa lugha mbalimbali za kigeni ikiwemo lugha ya Kiarabu (*BA-Arabic*) toka 2010 na huu ni mwaka wa pili sasa chuo hakijaruhusiwa kupokea wanafunzi toka 2013/2014 na 2014/2015:-

Je, kuna ukakasi gani kwa Serikali hadi kuzuia wanafunzi wasijiunge tena na kitengo cha lugha ya Kiarabu kilichopo katika Chuo Kikuu cha Dodoma?

NAIBU WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, ni kweli kwamba Chuo Kikuu cha Dodoma kilikuwa tayari kuanza kutoa mafunzo kwa wataalam wa lugha ya kiarabu (*BA Arabic*) tangu mwaka wa masomo 2008/2009. Hata hivyo Chuo Kikuu hakikupata wanafunzi kwa mwaka wa masomo 2008/2009 na 2009/2010.

Kundi la kwanza la wanafunzi wa Shahada ya Sanaa katika Lugha ya Kiarabu lilipatikana katika mwaka wa masomo 2010/2011 ambapo jumla ya wanafunzi sita walidahiliwa. Mwaka uliofuata (2011/2012) jumla ya wanafunzi 12 walidahiliwa na mwaka 2012/2013 wanafunzi wanane walidahiliwa katika shahada hiyo.

Mheshimiwa Spika, kwa miaka miwili mfululizo 2013/2014 na 2014/2015 chuo hakikuweza kupata wanafunzi katika *program* hiyo kwani hapakuwa na wanafunzi waliodahiliwa kupitia mfumo wa udahili wa pamoja (*Central Admission System*) unaosimamiwa na Tume ya Vyuo Vikuu (TCU).

MHE. THUWAYBA IDRIS MOHAMED: Mheshimiwa Spika, ahsante nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii.

Napenda kumwuliza Naibu Waziri wa Elimu na Mafunzo ya Ufundi, kwamba kwa kuwa kuna wanafunzi waliotoka shule ya *Islamic Center ya Al-Haramain* ambao wameweza kupeleka vyeti vyao katika NECTA ili viweze kulinganishwa waweze kujiunga na Chuo Kikuu cha Dodoma. Kwa bahati NECTA hawajawajibu.

Wakati huo huo shule hii ya *Al-Haramain Islamic Center* iliweza kuandika barua mbili kwa miaka tofauti; mwaka 2012 ambayo ni ya tarehe 28 Novemba, 2013 waliandika tarehe 28 Mei, 2013, nayo pia hawajajibiwa chochote.

Je, Serikali mnasemaje juu ya wanafunzi hawa ili waweze kujiunga na chuo hiki wapate kusoma lugha hii ya kiarabu kama wanafunzi wenzao wengine wanaochukua lugha ya Kifaransa, Kichina na lugha nyinginezo?

Swali langu la pili, kwa kuwa sasa inafika miaka mitatu kitengo hiki cha kiarabu hakijapata wanafunzi na hakikupata wanafunzi kutokana na NECTA kutotaka kuwalinganishia vyeti vyao ili waweze kujiunga na TCU kuweza kuwapeleka wanafunzi hawa katika chuo hiki.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Je, Serikali mtawasaidiaje chuo hiki au idara hii kuweza kupata wanafunzi na hasa ilipokuwa mwaka huu wana wanafunzi hao sita ambao wamemaliza Degree yao? Ahsante sana. (Makofi)

NAIBU WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI: Mheshimiwa Spika, swali la kwanza ambalo linazungumzia hizo barua ambazo wanafunzi wameandika, kwanza nitaomba niseme ukweli kwamba ni vema anipe nafasi na mimi nikazifuatilie hizo barua.

Mheshimiwa Spika, swali la pili, sababu zinazofanya Chuo cha UDOM kishindwe kuwa na hizi programu kama ambavyo mwaka 2013/2014 hatukuweza kuchukua wanafunzi ni kwamba chuo hiki kitaanzisha programu hiyo kama wanafunzi watakaokuwa wameomba programu ile watazidi watano lakini mara kwa mara wanafunzi wale wamekuwa chini ya watano. Kwa hiyo, inakuwa ni vigumu programu ile kuendeshwa ikiwa na chini ya wanafunzi watano. Naomba nitoe wito kwa wananchi wa Tanzania waone umuhimu wa kuleta maombi Chuo Kikuu cha UDOM ili waweze kusoma *BA Arabic*, lugha ambayo ni muhimu sana kimataifa sasa hivi.

SPIKA: Mheshimiwa Susan, swali la nyongeza.

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mheshimiwa Spika, ahsante sana. Umuhimu wa lugha za kigeni unajulikana kwa sababu ni ajira lakini vilevile wageni wengi wanapokuja hapa nchini ni vizuri vijana wetu wakajua lugha hizo ili kuweza kutafsiri.

Mheshimiwa Spika, siku za nyuma Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, wanafunzi waliokuwa wanasoma somo la Kifaransa walikuwa wanapelekwa Ufaransa au Rwanda na Burundi kwa ajili ya *practicals* jambo ambalo sasa hivi halipo na kwa maana hiyo wanafunzi hao sasa hivi inakuwa vigumu sana kujua somo hilo. Je, Serikali ina mikakati gani sasa kuhakikisha kwamba wanafunzi wanaosoma lugha za kigeni wanaweza kupatiwa nafasi hizo ili waweze kusoma masomo hayo ikiwemo Kiarabu, Kifaransa na Kichina ili waweze kufanya vizuri katika lugha hizi za kigeni?

SPIKA: Yaani wa kuwapeleka *practicals* au?

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Yaani waweze kwenda *field* au wao kutoka nje waje wawafundishe hapa kwa sababu imekuwa ni matatizo wanamaliza lakini bado wanashindwa kabisa ku-*practice* lugha hizo za kigeni wanazosisoma.

SPIKA: Ahsante sana. Tumekuelewa sasa, Mheshimiwa Naibu Waziri majibu!

NAIBU WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI: Mheshimiwa Spika, kwanza, suala la kushindwa kuwapeleka wanafunzi *practicals* itakuwa lazima ni matatizo ya bajeti lakini tutajitahidi kufanya hivyo.

Mheshimiwa Spika, leo nimeweka Mezani Sera Mpya ya Elimu, nitaomba kila Mheshimiwa Mbunge akaangalie ukurasa wa 37 muone jinsi ambavyo Serikali imejidhatiti kuhakikisha kwamba vijana wetu wa Tanzania kuanzia ngazi ya chini kabisa nikiwa na maana *kindergarten* watafundishwa lugha zote za kigeni kwa ajili ya kuwaweka sawa ili waendane na ulimwengu wa kisasa. Ahsante sana.

SPIKA: Naomba tuendelee na Wizara ya Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo, Mheshimiwa Yussuf Haji Khamis atauliza swali hilo.

Viwanja vya Mpira wa Miguu Nchini

MHE. YUSSUF HAJI KHAMIS aliuliza:-

- (a) Je, ni viwanja vingapi vya mpira wa miguu nchini vyenye hadhi ya kimataifa?
- (b) Je, ni vingapi vinamilikiwa na Serikali na vingapi vinamilikiwa na vilabu?

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Shekhe Yussuf Haji Khamis, Mbunge wa Nungwi, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, hivi sasa vipo viwanja vitano (5) vya mpira wa miguu hapa nchini vilivyopata ithibati ya Shirikisho la Mpira wa Miguu Barani Afrika (CAF) kwamba vinafaa kuchezeza michezo ya Kimataifa. Viwanja hivyo ni Uwanja wa Taifa wa Dar es Salaam, uwanja wa Aman - Zanzibar, Uwanja wa CCM Kirumba – Mwanza, Uwanja wa Azam – Chamazi na Uwanja wa Uhuru wa Dar es Salaam.

(b) Mheshimiwa Spika, kati ya viwanja hivyo, viwanja vitatu (3) vinamilikiwa na Serikali na kimoja kinamilikiwa na Chama cha Mapinduzi CCM na kingine kinamilikiwa na kampuni binafsi ya Azam Complex ya Bakhresa.

SPIKA: Ahsante kwa kuwa *brief*. Mheshimiwa Yussuf swali la nyongeza.

MHE. YUSSUF HAJI KHAMIS: Mheshimiwa Spika, ahsante. Kwanza nachukua nafasi hii kuipongeza *Club* ya Azam kwa kuwa ni timu pekee nchini yenye kiwanja chake cha kimataifa. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, nina maswali mawili ya nyongeza. Kwa kuwa katika jibu alilolitoa Mheshimiwa Naibu Waziri anasema tuna viwanja vitano tu nchini ambavyo vimethibitishwa na Shirikisho la Soka la Afrika kuwa ni viwanja vya Kimataifa. Katika viwanja hivi kuna viwanja vya Serikali, viwanja vya chama, viwanja vya timu, ni viwanja vichache sana kutokana na ukubwa wa nchi yetu. Je, Serikali ina mikakati gani angalau kila Mkoa kuwa na kiwanja kimoja cha Kimataifa hasa katika Mkoa huu wa Dodoma? (*Kicheko*)

Mheshimiwa Spika, swali la pili, nchi nyingi zilizoendelea katika mchezo wa mpira wa miguu vilabu vikubwavyo vinamiliki viwanja vyake. Je, Serikali inavisaidiaje timu zetu kubwa ili zimiliki viwanja vyao tukuze mchezo wa mpira nchini? Ahsante! (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Spika, ni kweli kwamba nchi yetu ina viwanja vichache vinavyostahili kuchezeza michezo ya kimataifa ambavyo vimekuwa *approved* ama vimethibitishwa na CAF na FIFA vilevile. Serikali kwa upande wake inachofanya ni kuwahimiza wamiliki wa viwanja kwa mfano tumekuwa na mkakati mzuri na Chama cha Mapinduzi kuhakikisha kwamba inaboresha viwanja vyake na mkakati huo umeanza katika uwanja wa Mbeya na uwanja huo wakati wowote utathibitishwa kwamba unaweza kutumika na michezo ya kimataifa. Halikadhalika uwanja wa Kaitaba ambao hivi sasa unawekewa nyasi bandia vilevile uwanja wa Shekhe Amri Abeid - Arusha. Kwa

Nakala ya Mtandao (Online Document)

upande wa uwanja wa Dodoma, tumezungumza na wenzetu wa *TFF* waiombe *FIFA* kutokana na hali ya uwanja ule ili katika programu inayokuja uwekewe nyasi bandia ili uweze kutumika majira yote. Pia itakuwa ni heshima na hata Waheshimiwa Wabunge mnapocheza michezo yenu pale msipate michubuko ya namna moja ama nyingine.

Mheshimiwa Spika, kuhusu namna gani Serikali inazisaidia *club* kujenga viwanja vyao, sisi kazi yetu ni kuwahimiza. Nichukue nafasi hii kwa heshima kubwa kabisa kuipongeza sana kampuni ya Azam kwa kazi nzuri waliyofanya ya kuwekeza katika katika michezo, wamejenga uwanja, wamejenga hostel na tumeviomba vilabu vingine na wao waige mfano huo. *Club* ya Yanga wameanza programu hiyo, *club* ya Simba nayo wameanza programu hiyo na tunaomba vilabu vingine pia vifanye hivyo.

SPIKA: Ahsante, Mheshimiwa Msabaha!

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Spika, ahsante sana. Naomba na mimi nimuulize Mheshimiwa Naibu Waziri swali dogo la nyongeza.

Kwa kuwa kiwanja cha Abeid Karume - Arusha kiko *centre* ya Afrika Mashariki na kiwanja hiki kinaonekana majengo na mazingira yake ni chakavu sana. Je, Serikali ina mpango gani wa kukarabati kiwanja hiki na cha kule Pemba? (*Kicheko*)

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Spika, uwanja wa Shekhe Amri Abeid - Arusha upo kwenye programu ya kukarabatiwa ili utumike katika michezo ya kimataifa. Uwanja wa Pemba pale Gombani ulishakarabatiwa, inawezekana Mheshimiwa hajafika kwa muda mrefu sana, ulishawekewa nyasi bandia na unaweza kutumika kwa michezo yote. Mimi namuomba Mheshimiwa Mbunge kwa sababu anatoka Zanzibar afanye angalau *trip* moja tu ukashangae pale uwanjani.

SPIKA: Ahsante. Tuendeleo na swali linalofuata la Mheshimiwa Haroub Mohamed Shamis.

Na. 25

Uandishi wa Habari za Biashara

MHE. HAROUB MOHAMED SHAMIS aliuliza:-

Je, Serikali inawasaidiaje Waandishi wa Habari ili waweze kuandika habari za biashara zaidi kwa lengo la kuongeza kasi ya kukuza uchumi wa nchi?

WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Haroub Mohamed Shamis, Mbunge wa Chonga kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali inatambua na kuthamini mchango unaotolewa na Waandishi wa Habari nchini katika kutoa habari, kuelimisha na kuiburudisha jamii. Mchango huu umesaidia katika kuongeza kasi ya ukuaji wa uchumi na hata maendeleo ya Taifa letu.

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikihakikisha kuwa Waandishi wa Habari wanatekekeleza majukumu yao kikamilifu kwa kuwa imekuwa ikiridhia uanzishwaji wa vyama

Nakala ya Mtandao (Online Document)

vya kitaaluma ambavyo huandika habari zilizoboea katika sekta maalum. Baadhi ya vyama vya kitaaluma ambavyo Serikali imeridhia kuanzishwa kwake ni pamoja na Chama cha Waandishi wa Habari za Bunge, UKIMWI, uchumi, mazingira, michezo, Chama cha Waandishi wa Habari za Kodi, Chama cha Waandishi wa Habari Wanawake na Chama cha Maafisa Habari na Mawasiliano wa Serikali.

Mheshimiwa Spika, ili kuwasaidia Waandishi wa Habari kuandika habari za biashara kwa lengo la kukuza uchumi wa Taifa letu, Serikali imekuwa ikiweka msisitizo kwa vyuo vya Uandishi wa Habari kutayarisha mitaala yao ili kuwawezesha Waandishi wa Habari kuboea kwenye sekta zote muhimu zikiwemo uchumi, afya, mawasiliano, mazingira na kadhalika.

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Bunge lako Tukufu inapenda kuwahamasisha Waandishi wa Habari nchini kuandika habari kwa kuboea kwenye sekta watakazozipenda ili kuinua kiwango cha taalum ya habari nchini kwa kuwapa wananchi taarifa muhimu katika maendeleo yao.

SPIKA: Mheshimiwa Haroub, swali la nyongeza.

MHE. HAROUB MOHAMED SHAMIS: Mheshimiwa Spika, ahsante sana. Pamoja na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri, nina maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Naibu Waziri amejibu hapa kwamba Serikali inahakikisha kuwa Waandishi wanatekeleza majukumu yao kikamilifu na kwa kuwa tumeshuhudia Waandishi wa Habari wakinyanyaswa, wakidhalilishwa, wakipigwa na hata kuuliwa wakati wakitekeleza majukumu yao. Je, Serikali kuwafanyia hivyo Waandishi ndiyo inakuwa inahakikisha kwamba Waandishi hawa wanatekeleza majukumu yao kikamilifu?

Mheshimiwa Spika, swali la pili, katika ratiba tuliyonayo katika Bunge hili linaloendelea kuna Miswada miwili ya Sheria za Habari ambayo italetwa tarehe 27/3/2015. Kwa kuwa hivi sasa magazeti mawili yameshafungiwa, gazeti la *The East African* na Mwanahalisi, na Miswada hii imeletwa kwa Hati ya Dharura ambapo Miswada yote miwili inatakiwa ijadiliwe kwa siku moja na kupitishwa na Bunge hili kwa siku moja jambo ambalo haliwezekani. Je, Serikali kufanya hivyo ndiyo inaonyesha mwendelezo wake wa kukandamiza uhuru wa habari katika nchi? (*Makofi*)

SPIKA: Hati ya Dharura hatujaipata bado, ni taarifa tu ya Miswada lakini Hati hatujapata, nasema mimi kama Spika Hati sijapata. Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Spika, kwanza nimuombe Shekhe aelewe kitu kimoja kwamba taaluma ya Uandishi wa Habari haina tofauti na taaluma nyingine yoyote. Niliwahi kujibu hapa Bungeni kwamba Mwandishi wa Habari ni *sub-soldier*, hakuna kipengele kinachomruhusu Mwandishi wa Habari kuvunja sheria kwa kutumia tu taaluma yake ya uandishi wa habari. Mwandishi wa Habari ni lazima afuate sheria kama raia wengine. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, suala la kusema kwamba Serikali imekuwa ikikandamiza, inaua Waandishi wa Habari na kadhalika, si kweli! Hii ni *perception* yako tu na mimi namwomba tukae tuzungumze na mimi nitamsaidia vizuri zaidi kujua nini maana ya uandishi wa habari.

Mheshimiwa Spika, kuhusu Miswada ya Habari, nakushukuru kwa kutusaidia kulisemea, kwanza gazeti la *East Africa* halijafungiwa bali limesimamishwa kwa sababu lilikuwa linachapishwa hapa nchini bila kupata kibali. Unapotaka kuchapisha gazeti hapa nchini lazima upate kibali lakini gazeti lile lilikuwa halina kibali cha kuchapishwa hapa Tanzania. Kwa hiyo,

Nakala ya Mtandao (Online Document)

halijafungiwa bali limesimamishwa, wakifanya *registration* kuonyesha kwamba tayari wameshapata kibali basi hata kesho wanaweza wakaruhusiwa kuendelea kufanya kazi zake.

Mheshimiwa Spika, kuhusu gazeti la Mwanahalisi na hii imekuwa ikizungumzwa kutwa hapa Bungeni kwamba Mwanahalisi imefungiwa, limefungiwa kwa mujibu wa Sheria ya Vyombo vya Habari na hata gazeti lingine lolote ama chombo kingine chochote kikifanya makosa kama hayo kitachukuliwa hatua tu.

Mheshimiwa Spika, ahsante sana.

SPIKA: Mheshimiwa Jafo!

MHE. SELEMAN S. JAFU: Mheshimiwa Spika, ahsante sana. Waandishi wetu wa Habari wengi sana wanafanya kazi katika mazingira magumu na bahati yao wengine wamekuwa wakijisomesha vilevile katika mazingira hayohayo magumu. Mimi nataka kujua Serikali ina mpango gani wa makusudi kuhakikisha tunaweka *package* maalum kwa ajili ya kukuza kiwango cha taaluma ya uandishi wa habari ili mradi tuweze kuona kwamba fani hii inakuwa na watu ambao wana uwezo mkubwa sana kwa ajili ya kulipeleka mbele Taifa letu?

NAIBU WAZIRI WA HABARI, VIJANA, UTAMADUNI NA MICHEZO: Mheshimiwa Spika, kwanza, njia nzuri ya kuhakikisha kwamba Waandishi wetu wa Habari wanapata taaluma iliyo sahihi, niliombe Bunge lako Muswada ukifika upitishwe ndiyo utakuwa na mchango mkubwa sana. Mimi nitashangaa sana Waheshimiwa Wabunge Muswada huu mkiupa kisogo kwani ndiyo utawasaidia sana.

Mheshimiwa Spika, pili, Serikali kupitia Chuo Kikuu cha *IJMC* – Mikocheni, Waandishi wa Habari wanaokwenda kusoma pale wanapewa mikopo na Serikali kama wanafunzi wengine. Kwa hiyo, ni mchango mkubwa sana wa Serikali kuhakikisha kwamba Waandishi hawa wanapata elimu bora ili wawe Waandishi waliobobea katika taaluma yao, ndiyo mchango mkubwa sana ambao Serikali inatoa. Ahsante!

SPIKA: Tuendeleo na Wizara ya Kilimo, Chakula na Ushirika, Mheshimiwa Mariam Reuben Kasembe atauliza swali hili.

Na. 26

Malipo ya Stakabadhi Ghalani Kulipwa kwa Mkupuo

MHE. MARIAM R. KASEMBE aliuliza:-

Katika mpango wa malipo kwa Stakabadhi Ghalani wakulima wanalipwa pesa zao kwa awamu hivyo kuwasababishia adha mbalimbali:-

Je, Serikali inatoa tamko gani kuhusu ombi la wakulima kulipwa kwa mkupuo?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo, Chakula na Ushirika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Mariam Reuben Kasembe, Mbunge wa Jimbo la Masasi kama ifuatavyo:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, dhana ya mfumo wa Stakabadhi ya Mazao Ghalani inalenga kuwahamasisha wakulima kukusanya mazao, kuhifadhi katika maghala na kutafuta soko kwa pamoja kwa lengo la kupata bei nzuri na endelevu bila ya kukopa katika mabenki. Hata hivyo, kutokana na changamoto ya mahitaji ya fedha kwa wakulima, Vyama vya Msingi vya Ushirika vimekuwa vikilazimika kukopa kwa niaba ya wakulima sehemu ya fedha katika benki za NMB na CRDB ambazo zinashiriki katika Mfumo wa Stakabadhi ya Mazao Ghalani ili kuwawezesha wakulima kukidhi baadhi ya mahitaji yao muhimu kama vile kulipa ada za watoto wa shule na kadhalika. Hali hiyo husababisha wakulima kulipwa kwa awamu mbili au tatu kulingana na hali ya soko katika msimu husika. Aidha, suala la wakulima kulipwa kwa mkupuo linawezekana ikiwa wakulima watakuwa tayari kukusanya mazao katika maghala na kusubiri hadi yauzwe ili walipwe fedha zao kwa mkupuo na hivyo kuondokana na malipo ya awamu na gharama za mabenki ikiwemo riba kubwa.

Mheshimiwa Spika, matumizi ya mfumo wa Stakabadhi ya Mazao Ghalani inatoa fursa kwa wakulima kuendelea kumiliki mazao yao yakiwa ghalani hadi linapopatikana soko la uhakika. Aidha, mpango wa Serikali ni kuendelea kuwaelimisha wakulima kuhusu dhana sahihi ya Mfumo wa Stakabadhi ya Mazao Ghalani ili hatimaye wafikie hatua ya kukusanya mazao yao ghalani pasipo kuhitaji mikopo ya mabenki ambao huwapunguzia mapato.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio ya utekelezaji wa Mfumo wa Stakabadhi ya Mazao Ghalani ikiwemo kuongezeka kwa bei ya korosho kutoka Sh.250/= msimu wa mwaka 2007/2008 hadi Sh.2,200/= ...

SPIKA: Naomba mjue mko ndani ya Bunge, mnazungumza mpaka hatumsikii anayejibu swali. Mheshimiwa Naibu Waziri, endelea!

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA: Mheshimiwa Spika, naomba nirudie.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio ya utekelezaji wa Mfumo wa Stakabadhi ya Mazao Ghalani ikiwemo kuongezeka kwa bei ya korosho kutoka Sh.250/= msimu wa mwaka 2007/2008 hadi Sh.2,200/= msimu wa mwaka 2014/2015. Zipo changamoto mbalimbali kama vile upotevu wa mazao ya wakulima ghalani, malipo ya wakulima kuchelewa na gharama kubwa za uendeshaji wa maghala. Hata hivyo, Serikali kwa kushirikiana na wadau wameanza kuzishughulikia changamoto hizo ili kuboresha mfumo huo kwa manufaa ya wakulima. Aidha, katika Mkutano huu wa Kumi na Tisa wa Bunge, Muswada wa Sheria ya Marekebisha ya Sheria ya Stakabadhi Ghalani kwa mwaka 2014 unatarajiwa kuwasilishwa ili kurekebisha kasoro mbalimbali zilizojitokeza katika utekelezaji wa Sheria ya Mfumo wa Stakabadhi ya Mazao Ghalani, Na. 10 ya mwaka 2005.

SPIKA: Mheshimiwa Kasembe swali la nyongeza.

MHE. MARIAM R. KASEMBE: Mheshimiwa Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa wakulima wa zao la korosho wamekuwa wakipata shida sana na kutumia gharama kubwa sana katika kutunza zao hili lakini pato wanalolipata ni dogo na Serikali iliahidi kwamba itafufua viwanda vya kubangua korosho na kujenga vingine ili kumuwezesha mkulima auze korosho zake katika viwanda hivi na kupata fedha za kutosha kumudu matumizi yake. Je, mpango huu wa Serikali wa kujenga na kufufua viwanda umeishia wapi?

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, swali la pili, kwa kuwa kila msimu unapofika wananchi wanapopeleka mazao yao ghalani yamekuwa yakiibiwa, je, Serikali ina mkakati gani wa kusaidia na kuhakikisha kwamba mazao ya wakulima hayapotei kwa sababu kutokana na wizi huo wakulima wamekuwa wakikosa kulipwa kwa wakati na wengi wamekuwa wakishindwa kupeleka watoto wao shule? Serikali inatusaidiaje katika kushughulikia tatizo hili? Ahsante.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA: Mheshimiwa Spika, ni kweli Serikali ilishakuwa na mpango wa kuhakikisha kwamba tunajenga viwanda vya kubangua korosho nchini ili kuongeza thamani ya zao lenyewe na kwa maana hiyo wakulima kuweza kujipatia fedha za kutosha. Naomba nimuarifu Mheshimiwa Mbunge kwamba mpango huo unaendelea katika hatua mbalimbali. Wilaya za Tandahimba, Newala na Masasi, Mikoa ya Lindi na Pwani na hata kule Tunduru katika maeneo ambayo uzalishaji mkubwa unafanyika viwanda hivi viko katika hatua mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, siyo kwamba ubanguaji haupo ila uko kwa kiwango kidogo. Kwa sasa hivi viwanda ambavyo vipo vina uwezo wa kubangua karibu tani 20,000 wakati uzalishaji wenyewe unafikia takribani tani 200,000. Kwa hiyo, mikakati ya kujenga na kukarabati vile viwanda vilivyopo uko katika hatua mbalimbali na kama Mheshimiwa Mbunge kama hatajali basi nitakuwa tayari kuonana naye ili niweze kumuonesha viwanda kadhaa ambavyo vinaendelea na ukarabati na vingine vinavyoendelea kujengwa.

Mheshimiwa Spika, swali la pili kwamba mazao yanaibiwa na tutasaidia kwa namna gani. Suala la kuibiwa korosho pale inapobainika kwamba limefanywa na watumishi hatua mbalimbali zimekuwa zinachukuliwa. Pia iko changamoto ambayo inatokea kwenye stakabadhi labda zikiwa ghalani, nyingine zinakuwa hafifu lakini nyingine pia zinapoteza thamani. Kwa mfano, sasa hivi kuna tani karibu 2000 ambazo zimeshindwa kupata soko zuri kule Tandahimba na Newala na sababu ni kwamba zimepoteza thamani lakini pia wakulima wenyewe walikuwa wamechanganya korosho nzuri na mbaya. Kwa hiyo, wanunuzi wanafika mahali wanasita na inapofika kukubaliana basi korosho hizi nyingine zinakuwa zimepoteza thamani. Hata hivyo katika swali lake la msingi niseme kwamba pale itakapobainika kuna watu wamehusika na wizi, sisi kama Wizara tutachukua hatua za kisheria kwa maana ya kuwafikisha Mahakamani wale wote wanaohusika.

SPIKA: Ahsante sana. Mheshimiwa Kawawa, swali la nyongeza.

MHE. VITA R. KAWAWA: Mheshimiwa Spika, ahsante sana kwa kunipa fursa hii nami niulize swali moja la nyongeza.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa swali la msingi linazungumzia Mpango wa malipo ya Stakabadhi Ghalani, wakulima wanalipwa fedha zao kwa awamu jambo linaloleta adha kubwa sana. Swali hili linafanana pia na wakulima wa mahindi wa Mkoa wa Ruvuma na Mikoa mingine ambapo mahindi yao yako katika Ghala la Hifadhi ya Taifa toka mwaka jana na mpaka leo wanalipwa kidogo kidogo na kuna malalamiko kwamba wanachaguliwa watu ili kulipwa hizo fedha za mahindi. Je, Serikali iko tayari sasa kuwalipa wakulima wote wa mahindi kwa mara moja? *(Makofi)*

SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, swali moja ndiyo la stakabadhi lakini hilo lingine siyo.

WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA: Mheshimiwa Spika, swali la msingi lilikuwa linazungumzia juu ya Stakabadhi Ghalani. Mpango wa Stakabadhi Ghalani ni mfumo ambao unamwezesha mkulima kuhifadhi mazao yake ghalani ili yauzwe wakati bei ni nzuri na aweze kupata fedha zake. Sasa kwa sababu hali ya wakulima wetu haiwezi kusubiri, inabidi ghala

Nakala ya Mtandao (Online Document)

wafanye mawasiliano na benki ili waweze kupata *advance* ya mikopo kwa mazao yao ili yanapouzwa ndiyo waje wapate kiwango cha mwisho. Huo ndiyo mfumo wenyewe wa Stakabadhi Ghalani. Kumlipa fedha taslimu ni kuuza pale pale na kama atauza palepale hakuna tena mfumo wa yeye kuhifadhi mazao haya. Hilo ni la kwanza.

Mheshimiwa Spika, la pili juu ya mahindi, mahindi tumeanza kulipa. Suala la kwamba wanalipwa kwa kuchagua si sawa. Wakati tulipotoa maelekezo ya malipo, tunajua wanaodai wako wa namna mbalimbali; wako wale ambao wanadai ni wakulima haswa, walipeleka mazao yao, ni watu wadogo na wanadai mpaka shilingi milioni mbili au tatu, hao tulisema wapewe kipaumbele kwanza halafu kadri fedha inavyokwenda tuendelee kuwalipa wale ambao walikuwa wanakusanya kutoka kwa wakulima ambao ni wafanyabiashara wa kati. Hivyo ndivyo tulivyoagiza na wakulima wengi wadogo wameendelea kulipwa.

Mheshimiwa Spika, napenda nitumie nafasi hii kurudia tena kusema kwamba, kuanzia tarehe 28 Januari mpaka hii leo tumekwishawalipa wakulima shilingi bilioni arobaini na tano na fedha zaidi zinatarajiwa kupatikana kutoka Hazina wakati wowote ili tuendelee kuwalipa. Msimamo wa Serikali ni kuhakikisha wote wanaodai fedha za mahindi wanalipwa. (Makofi)

SPIKA: Muda umekwisha, naomba tuendelee na swali linalofuata, Wizara ya Viwanda na Biashara linaulizwa na Mheshimiwa Philipa Mturano.

Na. 27

Kushamiri kwa Biashara ya Vyuma Chakavu

MHE. PHILIPA G. MTURANO aliuliza:-

Biashara ya vyuma chakavu imeshamiri sana hapa nchini hususan Jiji la Dar es Salaam na kuchangia uharibifu wa miundombinu ya majitaka ikiwemo mifuniko ya chemba za majitaka:-

(a) Je, Serikali imejipangaje kupambana na wizi huo wa mifuniko ya chemba za maji kwa kutafuta mbinu mbadala za kuzuia tatizo hilo linalochangia uharibifu wa mazingira?

(b) Je, Serikali inahakikishaje usalama wa raia na mali zao ikiwa vyuma hivyo vya chemba ambavyo ni vizito vinaibiwa sana hata kwenye maeneo ya Majeshi yetu na kwenda kuuzwa?

NAIBU WAZIRI WA VIWANDA NA BIASHARA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Viwanda na Biashara, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Philipa G. Mturano, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, katika kukabiliana na changamoto hii, Wizara imekwishaandaa Waraka wa Baraza la Mawaziri na kupendekezwa kutungwa kwa sheria itakayoweka bayana taratibu za mfumo wa usimamizi na udhibiti wa biashara ya chuma chakavu katika hatua mbalimbali za uzalishaji, ukusanyaji, usambazaji, uuzaji na uyeyushaji wake kwa kuzingatia uhifadhi na usimamizi wa mazingira kwa manufaa ya Taifa. Aidha, Muswada huo umeweka bayana adhabu itakayotolewa kwa mtu atakayebainika kuharibu miundombinu.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(b) Mheshimiwa Spika, kwa wakati huu tunaposubiri sheria hiyo kupitishwa na Bunge lako Tukufu, niviombe vyombo vyote vya ulinzi na usalama yakiwemo Majeshi kutoa ushirikiano katika kulinda miundombinu na pia kwa wananchi kuchukua tahadhari kwa usalama wa mali zao.

SPIKA: Mheshimiwa Philipa, swali la nyongeza.

MHE. PHILIPA G. MTURANO: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipatia nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Tatizo hili limekuwa sugu na ni la muda mrefu. Binafsi niliwahi kuliuliza mara mbili mwaka jana ikiwa ni pamoja na kuchangia kwenye Wizara husika. Pale Dar es Salaam mifuniko hii imeibiwa mpaka ndani ya kambi ya Jeshi. Mheshimiwa Waziri anasema kwamba Majeshi yatoe ushirikiano, je, ni Majeshi yapi hayo?

Mheshimiwa Spika, pili, wakati wa mvua chemba hizi za majitaka zinapokuwa wazi zinatishia au kusababisha uwepo wa magonjwa ya milipuko pale Dar es Salaam na maeneo mengine ya nchi hii. Tunaomba tamko la Serikali, ni lini sasa Muswada huu utakuja kwa sababu umekuwa ni wimbo kila siku, Muswada, Muswada, Muswada? Tunataka majibu sahihi. Ahsante.

NAIBU WAZIRI WA VIWANDA NA BIASHARA: Mheshimiwa Spika, Muswada huu uko karibu kuletwa na utapelekwa kwenye Baraza la Mawaziri kama nilivyosema. Sitamwambia Mheshimiwa Mbunge tarehe ni ipi kwa sababu inapangiwa utaratibu wake lakini umefikia ngazi ambayo sasa ukishapita pale basi utaletwa Bungeni. Kwa hiyo, ni imani yangu kuwa huu Muswada utafikia mwisho wake.

Mheshimiwa Spika, kuhusiana na ulinzi wa mifuniko au miundombinu ambayo inaharibiwa, ni jukumu la Majeshi yote, wananchi, viongozi na kila mtu ambaye anaguswa na umuhimu wa hili suala. Ahsante sana.

SPIKA: Naomba tuendeleo na Wizara ya Uchukuzi na swali la Mheshimiwa Amina Mwidau.

Na. 28

Miundombinu ya Bandari na Reli inavyoathiri Ufufuaji wa Viwanda Tanga

MHE. AMINA ABDALLAH AMOUR (K.n.y. MHE. AMINA M. MWIDAU) aliuliza:-

Uwekezaji na ufufuaji wa viwanda katika Jiji la Tanga unategemea bandari na reli na ujenzi wa bandari mpya Tanga umepoteza mwelekeo:-

Je, Serikali inawaambia nini wananchi wa Tanga?

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI alijibu:

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Uchukuzi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Amina Mohammed Mwidau, Mbunge wa Viti Maalum kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali bado ina mpango wa kujenga bandari mpya katika eneo la Mwambani Jijini Tanga kwa kuzingatia Mpango Kamambe wa Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari. Kazi ya kuandaa upembuzi yakinifu ilifanywa na kampuni ya *URS Scott Wilson* ya Uingereza na ilikamilika mwaka 2012. Zabuni ya ujenzi kwa utaratibu wa Sanifu, Jenga na Gharamia (*Design, Build and Finance*) ilitangazwa tarehe 27 Machi, 2014 na ufunguzi ulipangwa

Nakala ya Mtandao (Online Document)

kuwa tarehe 27 Juni, 2014. Kufuatia maombi ya wazabuni ya kuongezewa muda wa kufungua zabuni, muda huo ulisogezwa mbele hadi tarehe 01 Oktoba, 2014. Hata hivyo, hadi kufikia tarehe ya ufunguzi, mwitikio ulikuwa hafifu na ndipo Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari ikaongeza muda wa ufunguzi hadi tarehe 27 Januari, 2015. Kwa bahati mbaya hadi kufikia tarehe hiyo ya ufunguzi, hakuna zabuni iliyokuwa imepokelewa. Hivi sasa TPA inapitia upya upembuzi yakinifu ili kujumuisha fursa za mzigo utakaotokana na ugunduzi wa Magadi Soda na Nickel.

Mheshimiwa Spika, eneo la Bandari ya Mwambani litaunganishwa na miundombinu ya reli inayotarajiwa kujengwa kutoka Tanga – Arusha – Musoma. Fidha kwa watu wanaopisha ujenzi wa bandari katika eneo la hekta 174 tayari imekwishalipwa. Aidha, kiasi cha shilingi bilioni 4.9 kililipwa mwezi Mei, 2013 kwa ajili ya kupisha eneo ambalo patajengwa kituo cha kugeuzia treni (*marshalling yard*). Hivi sasa Mshauri Mtaalam, Kampuni ya COWI inafanya usanifu wa kina wa reli kutoka Tanga hadi Arusha. Aidha, kampuni ya H.P Gauff ya Ujerumani inafanya upembuzi yakinifu na usanifu wa awali wa kutoka Arusha hadi Musoma kwa ajili ya ujenzi wa reli kwa kiwango cha kimataifa (*standard gauge*).

Mheshimiwa Spika, kazi hizi za usanifu zinatarajiwa kukamilika ifikapo Septemba, 2015. Napenda kuwahakikishia wananchi wa Mkoa wa Tanga na Watanzania kwa ujumla kuwa, mpango wa Serikali wa kujenga Bandari Mpya ya Mwambani pamoja na Reli ya Tanga – Arusha – Musoma bado upo na unaendelea kutekelezwa hatua kwa hatua.

SPIKA: Mheshimiwa Amina, swali la nyongeza.

MHE. AMINA ABDALLAH AMOUR: Mheshimiwa Spika ahsante sana. Katika jibu la msingi la Mheshimiwa Naibu Waziri, kwa ruhusa yako naomba kunukuu:-

“Hivi sasa TPA inapitia upya upembuzi yakinifu ili kujumuisha fursa za mzigo utakaotokana na ugunduzi wa Magadi Soda na Nickel”.

Mheshimiwa Spika, lakini tayari jibu hili aliwahi kulitoa mwaka jana na mwaka juzi. Sasa namuuliza Mheshimiwa Waziri, huu si ndiyo wimbo wa kila siku wanaoimbiwa wakazi wa Tanga na Taifa zima na hakuna lolote litakalofanyika? (*Makofi*)

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu.

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI: Mheshimiwa Spika, ujenzi wa miundombinu hii mikubwa mikubwa lazima ufuate taratibu za kisheria. Kwa sababu ujenzi wa miundombinu hii ulikuwa unategemea fedha za watu binafsi kwa kushirikiana na Serikali (*PPP*), ni pale ambapo wawekezaji wenyewe wameridhika na manufaa na uwezekano wa mradi wenyewe kurejesha fedha watakayoiwekeza ndipo wanaingia moja kwa moja. Sisi kama Serikali tulichukua hatua zote za kuwavutia, tukatangaza wakajitokeza mwanzo na waliomba waongezewe muda ili waliangalie vizuri zaidi jambo lenyewe tukawapa nafasi hiyo. Tarehe ya mwisho ya kurejesha zabuni ilipofika hakuwa amejitokeza mwekezaji hata mmoja.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, tulichokifanya tumeangalia upya ile *feasibility study* yenyewe ilikuwa ina mambo gani yanayowavutia wawekezaji, ndipo tukagundua labda mzigo ambao unaweza ukasababisha uwekezaji huo kulipa haukuwa umeonekana sawasawa kwenye hilo andiko kwa maana ya kwamba, madini ya Magadi Soda na Nickel kule Dutwa hayakuwa yameingizwa katika andiko hilo ambao ndiyo mzigo mkubwa unaotarajiwa kupitia katika Bandari ya Tanga na hii Reli ya Kaskazini tunayotarajia kujenga. Ndiyo maana nasema

Nakala ya Mtandao (Online Document)

kwamba sasa hivi Mamlaka ya Bandari inapitia upya iboreshe hilo andiko na tutangaze upya ili wawekezaji waweze kuliona tena na kuongeza *interest* kwenye mradi huo.

SPIKA: Ahsante. Tunaendelea, Mheshimiwa Mariam Nassoro Kisangi, kwa niaba yake Mheshimiwa Ritta Mlaki.

Na. 29

Kujenga Uwanja wa Ndege Kigamboni

MHE. RITA L. MLAKI (K.n.y. MHE. MARIAM N. KISANGI) aliuliza:-

Serikali ina mipango mizuri ya kuendeleza Mji wa Kigamboni:-

Je, ni lini Serikali itajenga Uwanja wa Ndege wenye hadhi ya Mji huo?

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Uchukuzi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Mariam Nassoro Kisangi, Mbunge wa Viti Maalum kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali inayo mipango mizuri ya kuendeleza Mji wa Kigamboni chini ya Usimamizi wa Mamlaka ya Uendelezaji wa Mji wa Kigamboni. Hata hivyo, Mji wa Kigamboni umo ndani ya Jiji la Dar es Salaam ambako Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere kipo. Kiwanja hiki kina uwezo wa kuhudumia ndege zipatazo thelathini kwa saa baada ya kukamilika kwa upanuzi wa miundombinu na ukarabati wa Awamu ya Pili uliofanyika kati ya mwaka 2008 na 2011.

Mheshimiwa Spika, kwa sasa kiwanja kinahudumia wastani wa ndege nane kwa saa ambazo ni chini ya wastani. Aidha, mpango uliopo ni wa kupanua Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere kwa kujenga jengo jipya la tatu la abiria.

SPIKA: Mheshimiwa Rita Mlaki, swali la nyongeza.

MHE. RITA L. MLAKI: Mheshimiwa Spika, nashukuru sana kwa majibu ya Mheshimiwa Waziri, lakini napenda kuuliza maswali mawili madogo ya nyongeza kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, swali la kwanza, kwa kuwa Mji wa Kigamboni utakuwa wa kisasa na utajengwa kimataifa na usafiri wa kwenda *Airport* utakuwa ni mgumu kutokana na jiografia ya mji huo, je, Serikali haioni kuna umuhimu wa kutenga maeneo ya kujenga *Airstrips* ili ndege ndogo pamoja na helikopta zizeze kutua?

Mheshimiwa Spika, swali la pili, kutokana na msongamano wa magari kuelekea *Airport* katika Jiji la Dar es Salaam watu wanachelewa sana kufika *Airport* na hatimaye kuachwa na ndege, je, Serikali ina mpango gani kusaidia suala hili ili watu waweze kupata usafiri wa haraka kufika *Airport*?

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri majibu na naomba ujibu kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI: Mheshimiwa Spika, ni kweli upo msongamano wa magari katika barabara nyingi jijini Dar es Salaam ikiwamo pia barabara ya kuelekea Uwanja wa Ndege. Serikali kupitia Halmashauri za Jiji la Dar es Salaam, Wizara ya Ujenzi na sisi Wizara ya

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Uchukuzi, tunayo mipango mingi ya kupunguza msongamano wa magari siyo tu katika barabara hii ya kwenda Uwanja wa Ndege lakini pia katika barabara zingine jijini Dar es Salaam. Maelezo ni marefu, lakini taratibu zipo, hii ambayo itajumuisha aina zote za usafiri kwa maana ya reli, *monorail* kwa maana ya treni kama tulivyoanza Ubungo na kuweka barabara za kupishana juu na chini ili kuhakikisha kwamba msongamano katika barabara nyingi Dar es Salaam unakwisha.

Mheshimiwa Spika, kuhusu kujenga *Airstrips* ni kweli Dar es Salaam sasa hivi inaendelea kusongamana lakini katika eneo la Bagamoyo ambalo ni nje tu ya Jiji la Dar es Salaam kuna eneo kubwa sasa lililotengwa kwa ajili ya ujenzi wa uwanja mwingine wa ndege. Jinsi tunavyokwenda kama itaonekana kwamba, sasa Uwanja wa Ndege wa Kimataifa wa Dar es Salaam umezidiwa harakati za kujenga Uwanja wa Bagamoyo zitaanza.

SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi, aah muda sina, haya sema.

WAZIRI WA UJENZI: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri sana ya Mheshimiwa Naibu Waziri wa Uchukuzi, napenda kuongezea tu majibu ya nyongeza kwa swali zuri lililoulizwa na Mheshimiwa Rita Mlaki kuhusu kupunguza msongamano kwa barabara ya kwenda *Airport*.

Mheshimiwa Spika, kwenye eneo hilo sehemu ya TAZARA kumepatikana fedha kwa ajili ya kujenga *flyovers*. Siku za nyuma eneo hilo lilitangazwa fedha zikawa zimepungua kidogo lakini wiki iliyopita ziliongezwa shilingi bilioni 26 zingine na Serikali ya Japan. Kwa sasa hivi kutajengwa *flyover* yenye jumla ya shilingi bilioni 78.9 na tenda zimetangazwa juzi kule Japan. Tuna mategemeo mwishoni mwa mwezi wa tano au katikati ya mwezi wa tano mkandarasi atakuwa ameshapatikana kwa ajili ya kuanza kujenga hiyo *flyover* ya TAZARA na hii itasaidia kwa njia moja au nyingine katika kupunguza msongamano katika Jiji la Dar es salaam. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, lakini pia katika suala la barabara, kuna barabara nyingi za pete ambazo zinajengwa na kuna *flyover* zingine zitajengwa ikiwemo na *interchange* pale Ubungo ambayo gharama yake itakuwa ni zaidi ya shilingi bilioni 67. Haya yote ni katika jukumu kubwa la kupunguza msongamano katika Jiji la Dar es Salaam.

SPIKA: Ahsante kwa taarifa hiyo, tunaendelea na Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi, Mheshimiwa Deogratias Aloyce Ntukamazina anauliza swali hilo.

Na. 30

Wananchi wa Ngara Kunyimwa Hati za Kusafiria

MHE. DEOGRATIAS A. NTUKAMAZINA aliuliza:-

Kwa muda mrefu sasa wananchi wa Ngara wanaotaka kusafiri nje ya nchi wamekuwa wakinyimwa Hati za Kusafiria (*Passport*) kwa kisingizio cha kutokuwa na uhakika na uraia wao:-

(a) Je, ni lini wananchi hao wataondokana na adha hiyo kwa kuwa pasipoti ni haki ya kila raia?

(b) Je, kwa nini wananchi wa maeneo mengine kama ya Mtwara, Tarime, Kigoma na Karagwe hawasumbuliwi kama wale wa Ngara wakati na wao wanapakana na nchi nyingine?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Deogratias Aloyce Ntukamazina, Mbunge wa Ngara kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, raia yoyote wa Tanzania anayo haki ya kupewa Hati ya Kusafiria bila ya adha yoyote ili mradi amekidhi matakwa ya Sheria ya Hati ya kusafiria, Namba 20 ya mwaka 2002 na awe ni raia wa Tanzania kwa mujibu wa Sheria ya Uraia, Namba 6 ya mwaka 1995.

(b) Mheshimiwa Spika, kabla ya hati ya kusafiria kutolewa, Idara ya Uhamiaji hufanya uchunguzi kuthibitisha uraia wa mwombaji. Aidha, kwa maeneo ya mpakani ikiwemo Ngara, Tarime, Kigoma na maeneo mengine, uchunguzi hufanyika kwa umakini zaidi kutokana na mwingiliano mkubwa uliopo kutoka kwa raia wa nchi jirani. Kwa kuwa hati ya kusafiria hutengenezwa Dar es Salaam na uchunguzi hufanyika kwenye eneo alilozaliwa mwombaji, inawezakana ndiyo sababu ya hati hiyo kuchukua muda mrefu kupatikana ikilinganishwa na maeneo mengine yasiyo na mwingiliano wa namna hiyo.

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Ntukamazina swali la nyongeza.

MHE. DEOGRATIAS A. NTUKAMAZINA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali moja tu la nyongeza.

Mheshimiwa Spika, kwanza niseme tu siridhiki na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri kwa sababu najua kuwa swali langu lilipopelekwa Wizara ya Mambo ya Ndani lilipelekwa kwa Kamishna wa Uhamiaji ili aweze kutoa majibu. Majibu aliyoyatoa ndiyo hayo kwamba hakuna ubaguzi kwa wananchi wa Ngara, hiyo siyo kweli!

Mheshimiwa Spika, mimi mwenyewe hata kabla sijawa Mbunge, wananchi wa Ngara wanaoishi Dar es Salaam wamekuwa wakiniomba niwasaidie waweze kupata pasipoti na nimekuwa kuwaona Mafisa Uhamiaji na majibu wanayonipa ni ya ajabu sana. Moja wanasema ninyi Ngara mnapakana na nchi mbili ambazo hazijatulia kisiasa lakini wanasema mwingiliano wenu ni mkubwa kuliko sehemu nyingine yoyote. Tatu wanatoa jibu ambalo silipendi kabisa wanasema baadhi yenu na hasa akina mama sura zenu siyo za Kitanzania. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, watu wanaoishi mipakani wanafanana, wananchi wa Mtwara wanafanana na wa Msumbiji, wananchi Songea wanafanana na wa Malawi, wananchi wa Makambako kule Mbeya wanafanana na watu wa Zambia, kwa nini iwe ni Ngara tu?

Mheshimiwa Spika, swali langu ni lilelile, ni lini wananchi wa Ngara wataondolewa adha hiyo ya kubaguliwa katika kupata hati ya kusafiria?

SPIKA: Kwa kweli Makambako umezidisha, haiwezekani! Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu. *(Kicheko)*

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, nimuombe radhi sana kama hakuridhishwa na majibu ambayo alipewa na Maafisa wangu. Suala la sura na kadhalika nafikiri siyo zuri lakini kuna ukweli ambao ni lazima tukubaliane kwamba watu wa Ngara na mipaka mingine utafiti wetu ni lazima uwe wa uhakika vinginevyo mtakuja kutulaumu kwamba tumewapa hati watu ambao siyo raia.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, kwenye Bunge hilihili nafikiri katika Mabunge mawili yaliyopita, tayari tulishajibu maswali kuwa hati za kusafiria wanapewa wageni. Haya hatuwezi kuyavumulia. Kwa vyovyote vile Watanzania ambao wako kwenye maeneo kama hayo, nao wapokee *inconvenience* hii kwa ajili ya ulinzi wa nchi yetu.

Swali lingine la kwamba ni lini tutamaliza tatizo hili. Kwa kanda hizi ambazo zina mwingiliano mkubwa, hivi sasa tuna zoezi la kuwatambua wageni na kuwaweka kwenye *data base*. Tukishawaweka kwenye *data base* ni rahisi kujua kuwa yule ni mgeni. Zoezi kubwa ambalo litamaliza tatizo hili ni kazi ambayo inafanywa na *NIDA* ya kuwatambua na kuwasajili Watanzania. Hili likishamalizika, tustahimili kidogo, hakutakuwa na mtu wa Ngara wala wa Pemba atakayelalamika kuhusu sura au kichwa chake.

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, muda wa maswali umepita sana kwa hiyo naomba kuwatambua wageni tulio nao. Tunao wanafunzi 50 na Walimu wanne (4) kutoka *Dar es Salaam Independent School*, naomba wasimame. Karibuni sana, tumefurahi kuwaona watoto wetu wadogo kuja kutembelea Bunge, karibu sana Walimu na wanafunzi. (*Makofi*)

Nina matangazo ya kazi, Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Miundombinu, Mheshimiwa Peter Serukamba, anaomba niwatangazie Wajumbe wa Kamati yake kwamba leo saa saba mchana kutakuwa na kikao cha Kamati kwenye ukumbi Na.231. Kuna Wabunge wanapenda kuzungumza ndani ya Bunge nikiwataja, Kanuni inaruhusu kuwataja. (*Makofi*)

Makamu Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Ulinzi na Usalama, Mheshimiwa Capt. John Chiligati anaomba niwatangazie Wabunge wa Kamati ya Ulinzi leo saa saba kutakuwa na kikao katika ukumbi Na.229.

Makamu Mwenyekiti wa Kamati ya Uchumi, Viwanda na Biashara, Mheshimiwa Dunstan Kitandula, anaomba niwatangazie Wajumbe wa Kamati yake kwamba leo saa saba kutakuwa na kikao katika ukumbi wa Msekwa.

Katibu tuendeleo na kazi.

MWONGOZO WA SPIKA

MHE. MASOUD ABDALLAH SALIM: Mheshimiwa Spika, mwongozo!

MHE. MASOUD ABDALLAH SALIM: Mheshimiwa Spika, nakushukuru. Naomba Mwongozo wako kwa kutumia Kanuni ya 68 (7) sambamba na Kanuni ya 46 ambayo inahusiana na maswali kujibiwa kikamilifu na Waheshimiwa Mawaziri.

Mheshimiwa Spika, utakumbuka kwamba wakati Mheshimiwa Naibu Waziri wa Nishati akijibu swali la Mheshimiwa Selemani Said Bungara maarufu kama Bwege, swali la 21, majibu yake hayakuwa sahihi na yalilenga zaidi kwenye kejeli dharau na vijembe.

Mheshimiwa Spika, majibu yaliyoletwa na Serikali kwa Mheshimiwa Said Bungara (Bwege) yalieleza kwamba ushuru wa huduma (*service levy*) kwa wananchi wa Halmashauri ya Kilwa ni 0.3 na kuanzia mwaka 2012 hadi 2014, Halmashauri ya Wilaya ya Kilwa ilipatiwa shilingi bilioni 1.37. Mheshimiwa Bungara (Bwege) yeye alionyesha wasiwasi juu ya fedha zote, je, makusanyo yalikuwa ni sahihi? Hilo ndiyo lilikuwa swali lake la ziada la Mheshimiwa Bungara (Bwege) na Mheshimiwa Naibu Waziri katika majibu yake hakuelewa hilo. Sasa mimi napata mashaka kidogo, naomba mwongozo wako juu ya Mawaziri kutojibu vizuri maswali ya Waheshimiwa Wabunge kwa manufaa ya wananchi.

Mheshimiwa Spika, naomba mwongozo wako juu ya hili.

SPIKA: Mimi ndiyo Spika nilikaa hapa na nimeona majibu yamejibiwa sahihi. Tunaendelea, Katibu!

HOJA ZA SERIKALI

MISWADA YA SHERIA YA SERIKALI

Muswada wa Sheria wa Udhhibiti wa Ajira za Wageni wa Mwaka 2014 (*The Non-Citizens Employment Regulation Bill, 2014*)

(Kusomwa Mara ya Pili)

SPIKA: Mheshimiwa mtoa hoja.

WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja kwamba Muswada wa Sheria wa kuratibu Ajira za wageni nchini pamoja na marekebisho yake sasa usomwe kwa Mara ya Pili.

Mheshimiwa Spika, awali ya yote, namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutujalia afya njema na kutuwezesha kushiriki Mkutano wa Kumi na Tisa wa Bunge letu la Jamhuri wa Tanzania.

Aidha, kwa masikitiko makubwa, napenda kuungana na wewe Mheshimiwa Spika, Kamati ya Maendeleo ya Jamii pamoja na Waheshimiwa Wabunge wenzangu, kutoa pole nyingi na za dhati kwa familia, ndugu na jamaa wa Mbunge mwenzetu na aliyekuwa Makamu Mwenyekiti wa Kamati yangu, Marehemu Kapteni John Damiano Komba, Mbunge wa Mbinga Magharibi, kwa kifo cha ghafla kilichotokea tarehe 28/2/2015, Jijini Dar es Salam akiwa katika maandalizi ya safari ya kikazi kwenda nje ya nchi. Mungu ailaze roho yake mahali pema peponi amina.

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua nafasi hii pia kutoa shukrani zangu za dhati kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Mheshimiwa George Masaju, Kamati ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii, chini ya Mwenyekiti, Mheshimiwa Mohammed Said Mtanda, Mbunge wa Mchinga, kwa ushirikiano wao mkubwa waliuonyesha katika maandalizi ya Muswada huu muhimu kwa Taifa letu.

Mheshimiwa Spika, kama nilivyosema hapo awali kuwa Muswada huu unawasilishwa katika Bunge lako Tukufu kwa mara ya pili. Mapendekezo ya kutungwa kwa sheria hii, kunatokana na kujitokeza kwa masuala makubwa mawili ambayo yamezingatiwa.

Mheshimiwa Spika, mojawapo ya masuala hayo ni mabadiliko ya kiuchumi na mahitaji ya teknolojia ambavyo vyote vimekuwa ni kichocheo kikubwa cha uhamaji wa nguvu kazi kutoka nchi moja kwenda nchi nyingine. Hali hii imeleta faida na pia imeleta athari mbalimbali kwa maendeleo ya nchi husika. Faida ni pamoja na kukua na kusambaa kwa teknolojia kutoka nchi moja kwenda nchi nyingine na urithishwaji wa ujuzi. Athari zake ni pamoja na kupungua kwa fursa za ajira kwa nchi hizo husika ikiwepo nchi yetu ya Tanzania.

Mheshimiwa Spika, nchi mbalimbali zimekuwa zikichukua hatua ikiwa ni pamoja na kuingia mikataba ya Kikanda na Kimataifa ili kusimamia uhamaji wa nguvu kazi kutoka nchi moja kwenda nchi nyingine. Katika kutekeleza mikataba ya Kikanda na Kimataifa kuhusu uhamaji wa nguvu kazi, utaratibu wa kutoa vibali vya ajira kwa wageni umekuwa ukutumika ili kuhakikisha nguvu kazi ya wageni hao inaleta manufaa kwa maendeleo ya kiuchumi na jamii

Nakala ya Mtandao (Online Document)

na pia kulinda ajira za wananchi. Hivyo, basi kibali cha ajira kwa wageni ambacho Muswada huu unazungumzia ni hati ya kisheria inayomwezesha mgeni kufanya kazi katika eneo maalum, fani maalum na kwa muda maalum.

Mheshimiwa Spika, suala kubwa la pili la chimbuko la Muswada huu ni mkanganyiko wa kisheria au sheria mbalimbali hapa nchini kwetu ambao unatoa mamlaka kwa taasisi zaidi ya moja kutoa vibali vya ajira kwa wageni. Mkanganyiko huo unasababisha ufanisi duni katika kusimamia mwenendo wa soko la ajira, kukosekana kwa uwajibikaji katika usimamizi wa ajira kwa wageni na kutokuwepo kwa mipango mizuri inayowezesha Watanzania kurithi ujuzi kutoka kwa wageni. Hali hii inakinzana na Sera ya Taifa ya Ajira ya mwaka 2008, ambayo inaelekeza kuwa vibali vya ajira vinavyotolewa kwa wageni nchini visiathiri Watanzania wenye ujuzi kupata fursa za ajira.

Mheshimiwa Spika, aidha, kutokana na hali ya utandawazi duniani na utekelezaji wa mikataba ya Kikanda na Kimataifa ambayo ni pamoja na Itifaki ya Soko la Pamoja la Jumuiya ya Afrika Mashariki, Ushirikiano wa Jumuiya ya Nchi Huru za Kusini mwa Afrika (SADC) na utekelezaji wa Sera za Uwekezaji kunasababisha nchi yetu kupokea wageni wengi wanaokuja kufanya kazi na kuwekeza na hivyo uwepo wa ulazima wa kuweka utaratibu madhubuti wa kuratibu, kusimamia ajira za wageni nchini kama inavyoelekezwa katika Sera ya Taifa ya Ajira ya mwaka 2008.

Mheshimiwa Spika, hali ilivyo kwa sasa. Mamlaka za kutoa vibali vya ajira kwa wageni nchini. Kulingana na hati ya majukumu ya mwaka 2014, Wizara ya Kazi na Ajira imekasimiwa mamlaka ya kutoa vibali vya ajira za wageni nchini na inatoa kwa kwa mujibu wa Sheria ya Huduma za Ajira, Na. 9 ya mwaka 1999. Hata hivyo, katika utekelezaji, zipo mamlaka nyingi zinazotoa vibali vya ajira kwa wageni kwa kuzingatia sheria zinazosimamia masuala ya uhamiaji, uwekezaji, elimu, biashara na wakimbizi. Kuwepo kwa mamlaka nyingi hivi, kumesababisha usumbufu kwa wawekezaji, kukosekana kwa uwajibikaji, vibali vya ajira kutolewa kiholela na kuwepo udanganyifu katika vibali hivi vya ajira.

Mheshimiwa Spika, naomba nizitaje Sheria na Mamlaka ambazo zinasababisha mwingiliano wa majukumu hayo. Kwanza, ni Sheria ya Uhamiaji Na.7 ya mwaka 1995. Kwa kutumia Sheria hii, Kamishna wa Uhamiaji anatoa kibali cha Ukaazi (*Resident Permit*) Daraja A, B na C pamoja na vibali vya muda mfupi yaani *Caring Temporary Assignment (CTA)* ambavyo vimekuwa vikitambulika pia kama vibali vya ajira kwa wale wanaokuja kufanya kazi nchini. Hata hivyo, utaratibu wa kutoa kibali cha ajira unapaswa kuzingatia mapendekezo yanayotolewa na Kamishna wa Kazi kama ilivyoanishwa katika Sheria ya Huduma za Ajira, Na.9 ya mwaka 1999 ambapo kwa sasa mapendekezo ya Kamishna wa Kazi ni kwa ajili ya kibali cha Daraja B tu.

Mheshimiwa Spika, tatizo lingine ni kutokuwepo kwa hati rasmi ya kibali cha ajira ambayo ingepaswa kutolewa na Kamishna wa Kazi ili Kamishna wa Uhamiaji aweze kutoa Hati ya Ukaazi. Aidha, kupitia kaguzi za kazi, imebainika kuwepo kwa wageni wengi wenye vibali vya muda mfupi yaani *Caring Temporary Assignment (CTA)* ambavyo vinatolewa na Idara ya Uhamiaji kwa lengo la kuwawezesha wageni hao kuja kufanya kazi za muda mfupi ambapo wageni hao wamekuwa wakitumia vibali hivi kwa zaidi ya miaka miwili.

Mheshimiwa Spika, sheria ya pili ni Sheria ya Wakimbizi, Na.9 ya mwaka 1998. Sheria hii inatoa mamlaka kwa Mkurugenzi wa Wakimbizi kutoa kibali cha ajira kwa wakimbizi wanaoomba hifadhi ya muda kufanya kazi nchini kwa kadri atakavyoona inafaa bila ya kubanwa na Sheria ya Ajira, Na. 9 ya mwaka 1999. Hali hii inaleta mkanganyiko katika kusimamia na kuratibu masuala ya ajira nchini.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, sheria ya tatu ni Sheria ya Uwekezaji Tanzania (TIC) Namba 26 ya mwaka 1997. Sheria hii inatoa mamlaka kwa kila mwekezaji aliyesajiliwa katika Kituo cha Uwekezaji (TIC) kuajiri wageni watano pasipo kuainisha sifa, ujuzi unaotakiwa, jambo ambalo linawanyima Watanzania siyo tu kuwanyima nafasi za ajira katika nafasi hizo tano bali pia huwanyima fursa za kujifunza kutoka kwa wageni hao. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, aidha, marekebisho madogo madogo ya Sheria ya Fedha, Na.7 ya mwaka 1997 inaruhusu mwekezaji katika sekta ya madini na petroli kuajiri wageni pasipo ukomo kwa kadri anavyoona inafaa. Sheria hizi zinatoa mwanya mkubwa wa uingiaji wa wageni wasio na ujuzi na zinapingana na Sera ya Taifa ya Ajira ya mwaka 2008 na Sera ya Uwekezaji ya mwaka 1997 yenye lengo la kupunguza umaskini kwa kuongeza fursa za ajira kwa Watanzania kupitia uwekezaji nchini.

Mheshimiwa Spika, sheria ya nne ni Sheria ya Mamlaka ya Maeneo Huru ya Uwekezaji (EPZA), Na.3 ya mwaka 2006. Sheria hii inatoa mamlaka kwa kila mwekezaji aliyesajiliwa katika Maeneo Huru ya Uwekezaji (EPZA) kuajiri wageni watano bila ya kuanisha sifa, ujuzi unaotakiwa jambo ambalo linawanyima Watanzania fursa ya kujifunza kwa wageni.

Mheshimiwa Spika, sheria ya tano, ni Sheria ya Usajili wa Biashara, Na.14 ya mwaka 2007. Sheria hii inayosimamia utoaji wa leseni za biashara inaruhusu mgeni kusajili na kufanya biashara zote hapa nchini na sheria hii haiainishi aina ya ukubwa wa biashara ambazo mgeni anaruhusiwa kufanya au kusajili kwa lengo la kulinda ajira na biashara zinazofanywa na Watanzania. Hali hii imesababisha uwepo wa wageni wengi wanaomiliki biashara ndogondogo za jumla na rejareja ambazo zingeweza kumilikiwa na Watanzania ili kukuza fursa za ajira na kupunguza umaskini ikiwemo hata biashara za kuuza maua Kariakoo.

Mheshimiwa Spika, Sheria namba (6), Sheria ya Elimu namba (10) ya mwaka 1995. Sheria hii inampa Waziri wa Elimu, mamlaka ya kutoa kibali cha kufundisha au *teaching license* kinachomwezesha mgeni kufanya kazi nchini. Hali inayoleta mgongano wa majukumu katika kushughulikia ajira kwa wageni.

Sheria ya (7), sio sheria ni Waraka wa Utumishi wa Umma namba (1) wa mwaka 2000. Waraka huu unampa mamlaka Katibu Mkuu Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma ya kutoa kibali cha ajira cha wataalam wanaokuja kufanya kazi Serikalini, wasipolazimika kisheria kuishirikisha Wizara ya Kazi na Ajira.

Mheshimiwa Spika, baada ya kutaja sheria hizo, naomba sasa nieleze madhumuni ya Muswada huu. Muswada huu unakusudia sasa kutunga Sheria ya Uratibu wa Ajira za Wageni, kwa lengo la kuimarisha usimamizi wa ajira za wageni nchini. Sheria inayopendekezwa inaweka mamlaka moja tu itakayoratibu na kurahisisha upatikanaji wa vibali vya ajira za wageni, kwa lengo la kuhamasisha uwekezaji nchini na kuongeza uwajibikaji katika kusimamia soko la ajira nchini.

Aidha, kutungwa kwa sheria hii kunalenga kutekeleza kwa manufaa ya nchi yetu mikataba ya Kikanda inayoruhusu uhamaji huru wa nguvu kazi, hususan inayohusu itifaki ya soko la pamoja la Jumuiya ya Afrika Mashariki na ushirikiano wa Jumuiya ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC) na Mikataba ya Kimataifa.

Sehemu za Muswada wa Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni. Muswada huu umegawanyika katika sehemu kuu tano kama ifuatavyo:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Sehemu ya Kwanza, hii inaainisha masharti ya awali kama vile jina la sheria inayopendekezwa, muda wa kuanza kutumika kwa sheria, wigo wa matumizi ya sheria na tafsiri ya misamiati mbalimbali inayotumika ndani ya sheria.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Pili, inaweka masharti mbalimbali juu ya usimamizi wa utekelezaji wa sheria inayopendekezwa. Kifungu cha (4) cha sehemu hii kinabainisha wajibu wa mamlaka ya Waziri mwenye dhamana ya masuala ya kazi na ajira.

Kwa mujibu wa Ibara hii Waziri wa Kazi ndiye msimamizi mkuu wa masuala yote yanayohusiana na ajira kwa wageni. Kwa mamlaka hayo, Waziri amepewa nguvu kisheria kutoa maelekezo mbalimbali juu ya utekelezaji wa sheria inayopendekezwa. Aidha, Waziri amepewa mamlaka kwa mujibu wa sheria kutoa msamaha kwa baadhi ya watu kutokana na utaratibu wa kupata kibali cha kazi na badala yake watu hao watapata hati mahsusi ya msamaha yaani *certificate of exemption*, ambayo itakuwa na hadhi sawa na kibali cha ajira.

Kanuni zitakazotungwa zitaainisha utaratibu wa vigezo na vigezo vya kutoa msamaha. Kifungu hiki pia kinampa mamlaka Waziri, kutangaza katika gazeti la Serikali aina fulani ya kazi au taaluma ambazo zitakuwa wazi kwa wageni. Hivyo utoaji wa vibali lazima uzingatie tangazo hilo la Waziri. Lengo la utaratibu huu ni kuhakikisha kuwa wageni wanapewa ajira katika maeneo ambayo yanahitaji utaalum wao tu.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha (5), kinaainisha majukumu na madaraka ya Kamishna wa Kazi. Kwa mujibu wa sheria inayopendekezwa, Kamishna wa Kazi ndiye mtekelezaji Mkuu wa Sheria inayopendekezwa. Aidha, Kamishna wa Kazi ndiye mwenye mamlaka ya kutoa, kufuta au kubadilisha au kuongeza muda wa vibali vya ajira hapa nchini. Hata hivyo, sheria inampa Kamishna wa Kazi uwezo wa kukasimu madaraka na mamlaka yake kwa mtu au taasisi yoyote ya umma.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha (6), kinampa Waziri mamlaka ya kumteua Afisa yeyote wa umma na kumkasimisha madaraka katika utekelezaji wa sheria hii. Kifungu hiki pia kinataja mamlaka na majukumu ya Afisa aliyeidhinishwa.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha (7), kinamtaka mtu yeyote anayekusudia kumwajiri mgeni, kuandaa mpango wa urithishaji ujuzi au *succession plan* utakaowezesha mgeni kurithisha ujuzi kwa wazawa mahali pake pa kazi. Aidha, ili kurahisisha utambuzi kwa wageni wanaojiriwa ndani ya nchi, kifungu cha (8), kinapendekeza kuwepo kwa *register* ya vibali vya ajira kwa wageni.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Tatu. Sehemu hii ya Muswada inapendekeza masharti mbalimbali ya udhibiti wa ajira za wageni nchini. Vifungu vya (9) mpaka 12 vinaweka masharti, utaratibu wa kuomba ajira kwa wageni, vigezo vya kuzingatia wakati wa kutoa vibali vya ajira, na kadhalika. Aidha, kifungu cha 11(5) kinamtaka Kamishna wa Kazi, kuzingatia makubaliano ya Kikanda na Kitaifa au mkataba wowote unaohusiana na ajira za wageni ambao Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imeridhia.

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 13, kinabainisha madaraja makuu mawili ya vibali vya ajira vitakavyotolewa kwa mujibu wa sheria inayopendekezwa. Madaraja hayo ni vibali vya ajira daraja 'A', ambavyo vitatolewa kwa wawekezaji wa kigeni na wageni wanaojajiri wenyewe na vibali vya daraja 'B' vitatolewa kwa wageni wanaokuja nchini kufanya kazi na ambao hawana sifa za kupata daraja 'A'.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kifungu cha 14, kinampa mamlaka Kamishna wa kazi, kufuta kibali chochote cha ajira pale itakapobainika kuwa mmiliki wa kibali hicho amekiuka masharti, au sheria, au kibali husika, au alidanganya wakati wa kujaza fomu.

Kifungu cha 16, kinatoa wajibu kwa mwajiri kuwasilisha kwa Kamishna wa Kazi taarifa au *returns* za wageni aliowaajiri katika sehemu yake ya kazi kila baada ya miezi sita.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Nne; Sehemu hii inaainisha haki za waomba vibali, makosa na adhabu, motisha kwa wawekezaji na mamlaka ya Waziri kutengeneza kanuni. Aidha, sehemu hii inapendekeza masuala ya jumla kama vile haki ya rufaa kwa mtu yeyote ambaye hatoridhika na maamuzi ya Kamishna wa Kazi.

Kutambua vivutio na haki za wawekezaji waliopata hati ya utambuzi chini ya Sheria ya Uwekezaji, Sura ya 38; Sheria ya Ukanda Maalum wa Kiuchumi Sura ya 399; na Sheria ya Ukanda wa Uchakataji wa Bidhaa za Nje, Sura ya 373. Aidha, sehemu hii inaainisha makosa ya jumla na adhabu zake, mamlaka ya Maafisa Kazi kufanya ukaguzi wa mamlaka ya Waziri kutengeneza kanuni kwa ajili ya utekelezaji wa sheria inayopendekezwa.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Tano inapendekeza kufanyika marekebisho mbalimbali katika sheria zifuatazo:-

Sheria ya Elimu, Sura ya 353; Sheria ya Ukanda wa Uchakataji wa Bidhaa za Nje, Sura ya 372; Sheria ya Kukuza Ajira, Sura 243; Sheria ya Uhamiaji, Sura 54; Sheria ya Ukanda Maalum wa Kiuchumi, Sura ya 393; Sheria ya Wakimbizi na Sheria ya Uwekezaji, Sura ya 38.

Lengo la marekebisho yanayopendekezwa katika sheria hizi ni kuainisha masharti ya sheria hizo na sheria inayopendekezwa kutungwa.

Mheshimiwa Spika, hitimisho; kutungwa na kuanza kutumika kwa sheria ya ajira ya wageni nchini kutakuwa na matokeo chanya yafuatayo:-

- (1) Kuwa na mamlaka moja ya utoaji wa vibali vya ajira kwa wageni.
- (2) Kutokuwepo kwa mwingiliano wa majukumu katika kushughulikia ajira za wageni nchini.
- (3) Uratibu mzuri wa ajira za wageni nchini.
- (4) Kuwa na hati ya ajira kwa wageni (*work permit*).
- (5) Kuongezeka kwa ajira za Watanzania katika maeneo ya Uwekezaji.
- (6) Kuongezeka kwa ujuzi kwa Watanzania, kwa wafanyakazi wa Tanzania.
- (7) Kuainisha sheria ya ajira ya wageni nchini inayopendekezwa na sheria zilizopo ambazo zinahusika na utoaji wa vibali vya wageni nchini.
- (8) Kuainisha sheria ya ajira kwa wageni inayopendekezwa na Mikataba ya Kikanda na Kimataifa.

Mheshimiwa Spika, endapo sasa Bunge lako Tukufu litapitisha Muswada huu kuwa sheria na Mheshimiwa Rais akaridhia, sheria hii tunapendekeza ianze kutumika kuanzia tarehe 1 Julai, 2015.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

WAZIRI WA FEDHA: Mheshimiwa Spika, naafiki.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)

SPIKA: Ahsante. Hoja hii imeungwa mkono.

Sasa nimwite Mwenyekiti wa Kamati iliyoshughulikia Muswada huu. Mheshimiwa Obama kwa niaba!

MAONI YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA MAENDELEO YA JAMII KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA KURATIBU AJIRA ZA WAGENI NCHINI (THE NON-CITIZENS (EMPLOYEMENT REGULATION) ACT, 2014 KAMA YALIVYOSOMWA BUNGENI

MHE. ALBERT O. NTABALIBA (K.n.y MWENYEKITI WA KAMATI YA MAENDELEO YA JAMII): Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mwenyekiti wa Kamati Mheshimiwa Said Mohamed Mtanda, nawasilisha maoni ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii kuhusu Muswada wa Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni nchini *(The Non-Citizens (Employment Regulation) Act, 2014)*.

Mheshimiwa Spika, kabla ya kuendelea, kwa masikitiko makubwa, napenda kusema kuwa, tumeondokewa na Mjumbe mwenzetu na Makamu Mwenyekiti wa Kamati hii, Mheshimiwa Kapteni John Komba, Mungu aiweke roho yake mahali pema peponi.

WABUNGE FULANI: Amina.

MHE. ALBERT O. NTABALIBA (K.n.y MWENYEKITI WA KAMATI YA MAENDELEO YA JAMII): Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Aprili 2013, Kanuni ya 86(5), naomba kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu, maoni ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii kuhusu Muswada wa Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni Nchini *(The Non – Citizen (Employment Regulation) Act, 2014)*.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata nafasi ya kujadili Muswada huu katika vikao vilivyofanyika katika Ukumbi wa Mikutano wa Kimataifa wa Julius Nyerere uliopo Jijini Dar es Salaam. Katika kikao cha kwanza kilichofanyika tarehe 14 Januari, 2015, Waziri mwenye dhamana ya Wizara ya Kazi na Ajira alitoa maelezo ya jumla yahasuyo madhumuni ya Muswada huo. Aidha, Kamati ilipata fursa ya kupokea maoni ya wadau mbalimbali walioalikwa na kushiriki kutoa maoni yao mbele ya Kamati. Wadau walioshiriki walikuwa:-

- (i) Shirikisho la Vyama vya Wafanyakazi Tanzania *(TUCTA)*;
- (ii) Chama cha Waajiri Tanzania *(ATE)*;
- (iii) Shirikisho la Vyama Binafsi vya Ulinzi Tanzania *(TUPSE)*;
- (iv) Uwakilishi kutoka Ubalazi wa Marekani; na
- (v) Idara ya Uhamiaji kutoka Wizara ya Mambo ya Ndani.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Aidha, wadau wengine walioalikwa na kutofanikiwa kuwasilisha maoni yao mbele ya Kamati walikuwa:-

- (i) Mfuko wa Sekta Binafsi Tanzania (TPSF);
- (ii) Tume ya Usuluhishi na Uamuzi (CMA);
- (iii) Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC);
- (iv) Mamlaka ya Maeneo Huru ya Uwekezaji (EPZA);
- (v) Menejimenti ya Utumishi wa Umma; na
- (vi) Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi.

Mheshimiwa Spika, Kikao kingine kilifanyika tarehe 15 Januari, 2015 ambapo Waziri wa Kazi na Ajira pamoja na Watendaji wa Wizara, mwakilishi kutoka Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali na mwakilishi wa masuala ya sheria kutoka Ofisi ya Bunge waliisaidia Kamati katika kutoa ufafanuzi wa baadhi ya hoja zilizoleta utata. Tarehe 16 Januari, 2015, Kamati ilipata fursa ya kupitia na kuchambua kwa kina maoni ya wadau yaliyowasilishwa mbele ya Kamati.

Mheshimiwa Spika, Muswada huu unakusudia kutunga Sheria ya Uratibu wa Ajira za Wageni ya mwaka 2014 kwa lengo la kuimarisha usimamizi wa ajira za wageni nchini. Sheria hiyo itaweka mamlaka moja itakayoratibu na kurahisisha upatikanaji wa vibali vya ajira za wageni kwa lengo la kuhamasisha uwekezaji nchini na kuongeza uwajibikaji katika soko la ajira nchini.

Mheshimiwa Spika, Muswada huu umegawanyika katika sehemu kuu nne ambazo Kamati imezifanyia kazi na kutoa mapendekezo ya kuziboresha na hatimaye kuwa na Sheria itakayokuwa na manufaa kwa wananchi.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Kwanza, Sehemu hii inaelezea jina la Muswada na tarehe ya kuanza kutumika ambapo Kamati inashauri kifungu kisomeke, Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni ya 2015 kwa sababu Sheria hii inakusudiwa kutumika Tanzania Bara pekee hivyo hakuna ulazima wa kutaja neno 'nchini' na ikizingatiwa Ibara ya pili inaelekeza matumizi ya kifungu hiki.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Pili, sehemu hii inaelezea kuhusu Kazi na Mamlaka ya Kamishna wa Kazi. Kamati inashauri maneno ya pembeni yaandikwe Majukumu na Mamlaka na siyo Kazi na Mamlaka.

Mheshimiwa Spika, baada ya kupitia sehemu hii kwa makini, Kamati inashauri marekebisho yafuatayo yafanyike ili kuleta ufanisi katika utekelezaji wa Sheria hii:-

(i) Kifungu cha 5(1)(a) kinaelekeza Kamishna kumshauri Waziri kuhusu masuala yote yanayohusu ajira za wageni. Aidha, inapendekezwa pia itungwe sheria ndogo itakayoelekeza juu ya utoaji wa vibali ambapo mapendekezo ya kumwomba mtu kibali yapelekwe kwenye Idara ya Uhamiaji kabla ya kufika kwa Waziri kwa ajili ya utekelezaji.

(ii) Kifungu cha 5(3), kinamwelekeza Kamishna wa Kazi kuwa ndiye mwenye Mamlaka ya kutoa vibali kwa Tanzania Bara, kifungu hiki hakijaweka muda wa kutoa vibali hivi. Kamati inashauri muda wa kutoa vibali uwekwe ili kuepuka mkanganyiko.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(iii) Kifungu cha 5(4), kinamwelekeza Kamishna wa Kazi kukasimu majukumu na mamlaka yake kwa mtu yeyote au taasisi yoyote ya umma na kwamba mtu huyo au taasisi hiyo itafanya kazi kana kwamba yametetelezwa au na kufanywa na Kamishna. Aidha, Kamati inashauri endapo Kamishna amekasimu madaraka kwa mtu au taasisi yoyote, suala la kuidhinisha utoaji wa vibali libaki kwa Kamishna mwenyewe ili kuepuka matumizi mabaya ya mamlaka na uwajibikaji.

(iv) Kifungu cha 6(2), cha Muswada kinaelezea kuwa Waziri kwa kushauriana na Kamishna wa Kazi anaweza kumteua Afisa yeyote wa Umma kuwa Afisa aliyeidhinishwa na sheria hii. Kamati imepata ukakasi kwa suala hili kwa kuwa majukumu yote yanayohusu kazi na ajira yapo chini ya Wizara ikizingatiwa kuwa Kamishna pia anateuliwa na Waziri. Hivyo, Kamati inaazimia kukileta kifungu hiki kwenye mjadala wa Bunge kwa ushauri.

(v) Kifungu cha 7 cha Muswada kinaelezea kuhusu Mpango wa Urithishaji. Katika kifungu cha 7(a) cha Muswada kinaelezea kuwa mpango mahsus utakaobainisha vyema namna ya kumrithisha raia ujuzi na utaalum wa mtu asiye raia wakati wa kipindi chake cha ajira. Kamati inashauri kiongezwe kifungu kidogo ambacho kitakuwa (b) na kile cha (b) kiwe ni (c) ambacho kitaeleza isipokuwa kwa kazi zenye ujuzi na taaluma ambazo Watanzania wanazo mpaka itakapothibitishwa kuwa ujuzi na utaalum huo haupo miongoni mwa Watanzania.

Mheshimiwa Spika, lengo la kuongeza kifungu hicho kidogo ni kutoa fursa na vipaumbele kwa Watanzania kwenye soko la ajira.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Tatu, Sehemu hii inaelezea kuhusu Uratibu wa Ajira za Wageni. Katika kuchambua na kupitia sehemu hii, Kamati inatoa ushauri ufuatao:-

(i) Kifungu cha 12(5), tafsiri ya Kiswahili irekebishwe na ilingane na ile ya Kiingereza kwani inaleta mkanganyiko kwenye maelezo yanayohusu masuala ya kiasi cha uwekezaji, Kamati inashauri iwe 'uwekezaji mkubwa' na muda wa kuwekeza uwe 'miaka kumi na kuendelea'.

(ii) Kifungu cha 13, kinaeleza kuhusu aina ya vibali vya ajira. Pendekezo la kuwa na kibali cha Kazi Daraja 'A' kinachokusudiwa kutolewa kwa wawekezaji na watu waliojijiri wenyewe linahitaji ufafanuzi zaidi hususan kwa wadau wanaohusika na kutoa vibali mbalimbali kwa wawekezaji; na watu waliojijiri wenyewe au wafanyabiashara.

Mheshimiwa Spika, angalizo hili linatokana na uelewa wa kwamba Wizara ya Kazi na Ajira jukumu lake la msingi ni kusimamia masuala ya ajira na uhusiano katika kazi (*Employment and Labour Relations*) kama yanavyoainishwa katika Sera, Sheria mbalimbali za nchi na Mikataba ya Kimataifa na siyo kuratibu masuala ya wawekezaji na wafanyabiashara wa kigeni.

Vile vile, kwa kuwa suala la wawekezaji na watu waliojijiri wenyewe linahusisha wadau mbalimbali, Kamati inatoa angalizo ya kwamba ni vyema kujiridhisha vya kutosha katika kuhakikisha wadau husika wanashirikishwa ili kuwezesha Sheria tajwa kutekelezeka.

(iii) Aidha, Kamati inatoa angalizo kuhusu kibali cha kazi Daraja 'B' kinachopendekezwa la kwamba kinahitaji ufafanuzi kwani lugha iliyotumika haiko wazi kuonesha ni taaluma, kazi au shughuli gani anayokuja kufanya mgeni husika. Kutumia maneno "*Class B which shall be issued to Non – Citizen other than those qualified for Class A*" inaelekea kuwa na maana kwamba, raia wa kigeni ambao wanakuja nchini na ambao siyo wawekezaji au waliojijiri wenyewe ndiyo wanaostahili kupewa kibali cha kazi Daraja 'B'.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, kutokana na maoni ya wadau inaonesha kuwa, wageni wengi wanakuja kwa ajili ya kufanya kazi za kuajiriwa, lakini yapo makundi mengine ya raia wa kigeni ambao siyo wawekezaji, wafanyabiashara au walioajiriwa au kuajiri wenyewe bali wanakuja nchini kwa sababu nyingine mbalimbali. Kwa mfano, wahubiri wa dini mbalimbali, Wamishionari wa madhehebu mbalimbali, watafiti, wafanyakazi wa kujitolea (*volunteers*), wastaafu (*retired persons*), wagonjwa wanaokuja kupata matibabu nchini, wanaokuja kuhudhuria kesi katika Mahakama mbalimbali, waume au wake wa raia wa kigeni wanaoishi nchini na wafuasi wao (*spouses & dependants*) na wahamiaji walowezi (*settled immigrants*) ambao hupewa hati mbalimbali za kuwawezesha kuishi nchini.

Kwa misingi hiyo, bado kifungu kinachopendekeza kibali cha kazi Daraja 'B' kinahitaji ufafanuzi zaidi hususan kwa haya makundi yaliyotajwa ya raia wa kigeni ambao ujio wao hapa nchini siyo ajira, uwekezaji, biashara au shughuli yoyote yenye kipato.

(v) Kamati inatoa angalizo kuwa suala la aina za vibali vya kazi na vile vya kuishi nchini vimekwishajadiliwa katika ngazi ya Jumuiya ya Afrika Mashariki na tayari kuna makubaliano ya kuviwanisha (*harmonization*) vibali hivyo. Kwa upande wa Idara za Uhamiaji za Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki, aina za vibali vya ukaazi vilivyowiana vimekwishaandaliwa na vimeanza kutumika katika nchi ambazo zimekwishaweka katika Sheria zao za Uhamiaji kwa mfano, Kenya.

Mheshimiwa Spika, marekebisho mengine ni kama yatakavyoletwa na Mheshimiwa Waziri wa Kazi na Ajira katika Jedwali la Marekebisho.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Nne; sehemu hii ya Muswada ni masharti ya jumla yanayohusu rufaa, vivutio vya uwekezaji, makosa na adhabu, mamlaka ya kukagua, mamlaka ya kutengeneza kanuni, mamlaka ya kurekebisha jedwali pamoja na mgongano wa kisheria ambapo sheria hii itatumika katika maeneo ambayo kutakuwa na mgongano baina ya Sheria hii na sheria nyingine zinazohusika na utoaji wa vibali vya ajira. Kamati inakubaliana na mapendekezo ya Serikali katika sehemu hii kwa kuwa inaainisha na kurahisisha utendaji kazi wa taasisi itakayosimamia sheria hii.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaamini kuwa, Muswada huu umebeba maoni mengi ya wadau na bila shaka utakapokuwa Sheria kamili, maoni ya Wadau yatakuwa yamezingatiwa. Aidha, endapo kuna maeneo yanayohitaji marekebisho, Serikali isisite kuleta mabadiliko mbele ya Bunge hili kwa maboresho zaidi.

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Kamati ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii, naomba kukushukuru wewe binafsi kwa kunipatia nafasi ya kuwasilisha maoni ya Kamati yangu, pia namshukuru Naibu Spika na Wenyeviti wote wa Bunge. Aidha, napenda kumshukuru Mheshimiwa Gaudencia Mugosi Kabaka, Waziri wa Kazi na Ajira; Naibu Waziri Mheshimiwa Dkt. Milton Makongoro Mahanga na wataalam wa Wizara wakiongozwa na Katibu Mkuu, Ndugu Eric Francis Shitindi kwa ushirikiano waliotupatia Kamati.

Mheshimiwa Spika, pia nawashukuru wadau wote waliofika mbele ya Kamati na kuweza kutoa maoni yao ambayo yamekuwa msaada mkubwa kwa Kamati.

Mheshimiwa Spika, naomba niwashukuru Wajumbe wote wa Kamati hii kama ilivyorodheshwa kwenye karatasi hii. Napenda kumshukuru Katibu wa Bunge, Dkt. Thomas Kashillilah, Mkurugenzi wa Idara ya Kamati Ndugu Charles Mloka na Makatibu wa Kamati hii, Ndugu Aziza Makwai na Ndugu Hanifa Masaniga kwa ushauri na uratibu wa kazi za Kamati.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, naunga mkono Muswada huu na naomba kuwasilisha. (Makofi)

SPIKA: Ahsante.

MAONI YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA MAENDELEO YA JAMII KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA KURATIBU AJIRA ZA WAGENI NCHINI (THE NON-CITIZENS (EMPLOYEMENT REGULATION) ACT, 2014 KAMA YALIVYOWASILISHWA MEZANI

UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Aprili 2013, Kanuni ya 86(5), naomba kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu, maoni ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii kuhusu Muswada wa Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni Nchini (*The Non – Citizen (Employment Regulation) Act, 2014*).

Mheshimiwa Spika,

Kamati ilipata nafasi ya kujadili Muswada huu katika vikao vilivyofanyika katika Ukumbi wa Mikutano wa Kimataifa wa Julius Nyerere uliopo Jijini Dar es Salaam. Katika kikao cha kwanza kilichofanyika tarehe 14 Januari, 2015 Waziri mwenye dhamana ya Wizara ya Kazi na Ajira alitoa maelezo ya jumla yahasuyo madhumuni ya Muswada huo. Aidha, Kamati ilipata fursa ya kupokea maoni ya wadau mbalimbali walioalikwa na kushiriki kutoa maoni yao mbele ya Kamati. Wadau walioshiriki walikuwa:-

- i. Shirikisho la Vyama vya Wafanyakazi Tanzania (TUCTA);
- ii. Chama cha Waajiri Tanzania (ATE);
- iii. Shirikisho la Vyama Binafsi vya Ulinzi Tanzania (TUPSE);
- iv. Uwakilishi kutoka Ubalozi wa Marekani; na
- v. Idara ya Uhamiaji kutoka Wizara ya Mambo ya Ndani.

Aidha, wadau wengine walioalikwa na kutofanikiwa kuwasilisha maoni yao mbele ya Kamati walikuwa:-

- i. Mfuko wa Sekta Binafsi Tanzania (TPSF);
- ii. Tume ya Usuluhishi na Uamuzi (CMA);
- iii. Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC);
- iv. Mamlaka ya Maeneo Huru ya Uwekezaji (EPZA);
- v. Menejimenti ya Utumishi wa Umma; na
- vi. Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi.

Mheshimiwa Spika,

Kikao kingine kilifanyika tarehe 15 Januari, 2015 ambapo Waziri Kazi na Ajira pamoja na Watendaji wa Wizara, mwakilishi kutoka Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali na mwakilishi wa masuala ya sheria kutoka Ofisi ya Bunge waliisaidia Kamati katika kutoa ufafanuzi wa baadhi ya hoja zilizoleta utata. Tarehe 16 Januari, 2015 Kamati ilipata fursa ya kupitia na kuchambua kwa kina maoni ya wadau yaliyowasilishwa mbele ya Kamati.

Mheshimiwa Spika,

Muswada huu unakusudia kutunga Sheria ya Uratibu wa Ajira za Wageni ya mwaka 2014 kwa lengo la kuimarisha usimamizi wa ajira za wageni nchini. Sheria hiyo itaweka mamlaka moja itakayoratibu na kurahisisha upatikanaji wa vibali vya ajira za wageni kwa lengo la kuhamasisha uwekezaji nchini na kuongeza uwajibikaji katika soko la ajira nchini.

Mheshimiwa Spika,

Muswada huu umegawanyika katika sehemu kuu nne ambazo Kamati imezifanyia kazi na kutoa mapendekezo ya kuziboresha na hatimaye kuwa na Sheria itakayokuwa na manufaa kwa wananchi.

SEHEMU YA KWANZA

Mheshimiwa Spika,

Sehemu hii inaelezea jina la Muswada na tarehe ya kuanza kutumika ambapo Kamati inashauri kifungu kisomeke, **Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni ya mwaka 2015** kwa sababu Sheria hii inakusudiwa kutumika Tanzania Bara pekee hivyo hakuna ulazima wa kutaja neno 'nchini' na ikizingatiwa lbara ya pili inaelekeza matumizi ya kifungu hiki.

SEHEMU YA PILI

Mheshimiwa Spika,

Sehemu hii inaelezea kuhusu Kazi na Mamlaka ya Kamishna wa Kazi. Kamati inashauri maneno ya pembeni yaandikwe **Majukumu na Mamlaka** na siyo **Kazi na Mamlaka**.

Mheshimiwa Spika,

Baada ya kupitia sehemu hii kwa makini, Kamati inashauri marekebisho yafuatayo yafanyike ili kuleta ufanisi katika utekelezaji wa Sheria hii.

- (i) Kifungu cha 5(1)(a) kinaelekeza Kamishna kumshauri Waziri kuhusu masuala yote yanayohusu ajira za wageni. Aidha, inapendekezwa pia itungwe sheria ndogo itakayoelekeza juu ya utoaji wa vibali ambapo mapendekezo ya kumuomba mtu kibali yapelekwe kwenye Idara ya Uhamiaji kabla ya kufika kwa Waziri kwa ajili ya utekelezaji.
- (ii) Kifungu cha 5(3) kinamuelekeza Kamishna wa Kazi kuwa ndiye mwenye Mamlaka ya kutoa vibali kwa Tanzania Bara, kifungu hiki hakijaweka muda wa kutoa vibali hivi. Kamati inashauri muda wa kutoa vibali uwekwe ili kuepuka mkanganyiko.
- (iii) Kifungu cha 5(4) kinamuelekeza Kamishna wa Kazi kukasimu majukumu na mamlaka yake kwa mtu yeyote au taasisi yoyote ya umma na kwamba mtu huyo au taasisi hiyo itafanya kazi kana kwamba yametetelezwa au na kufanywa na Kamishna.

Aidha, Kamati inashauri endapo Kamishna amekasimu madaraka kwa mtu au taasisi yoyote, suala la kuidhinisha utoaji wa vibali libaki kwa Kamishna mwenyewe ili kuepuka matumizi mabaya ya mamlaka na uwajibikaji.

- (iv) Kifungu cha 6(2) cha Muswada kinaelezea kuwa Waziri kwa kushauriana na Kamishna wa Kazi anaweza kumteua Afisa yeyote wa Umma kuwa Afisa aliyeidhinishwa na sheria hii. Kamati imepata ukakasi kwa suala hili kwa kuwa majukumu yote yanayohusu kazi na ajira yapo chini ya Wizara ikizingatiwa kuwa Kamishna pia anateuliwa na Waziri hivyo, Kamati inaazimia kukileta kifungu hiki kwenye mjadala wa Bunge kwa ushauri.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

- (v) Kifungu cha 7 cha Muswada kinaelezea kuhusu Mpango wa Urithishaji. Katika kifungu cha 7(a) cha Muswada kinaelezea kuwa mpango mahsusi utakaobainisha vyema namna ya kumrithisha raia ujuzi na utaalamu wa mtu asiye raia wakati wa kipindi chake cha ajira. Kamati inashauri kiongezwe kifungu kidogo ambacho kitakuwa (b) na kile cha 'b' kiwe ni (c) ambacho kitaeleza **isipokuwa kwa kazi zenye ujuzi na taaluma ambazo Watanzania wanazo mpaka itakapothibitishwa kuwa ujuzi na utaalamu huo haupo miongoni mwa Watanzania.**

Mheshimiwa Spika,

Lengo la kuongeza kifungu hicho kidogo ni kutoa fursa na vipaumbele kwa Watanzania kwenye soko la ajira.

SEHEMU YA TATU

Mheshimiwa Spika,

Sehemu hii inaelezea kuhusu Uratibu wa Ajira za Wageni. Katika kuchambua na kupitia sehemu hii, Kamati inatoa ushauri ufuatao:-

- (i) Kifungu cha 12(5) ya tafsiri ya kiswahili irekebishwe na ilingane na ile ya kiingereza kwani inaleta mkanganyiko kwenye maelezo yanayohusu masuala ya kiasi cha uwekezaji, Kamati inashauri iwe **'uwekezaji mkubwa'** na muda wa kuwekeza uwe **'miaka kumi na kuendelea'**.
- (ii) Kifungu cha 13 kinaeleza kuhusu aina ya vibali vya ajira. Pendekezo la kuwa na kibali cha Kazi Daraja 'A' kinachokusudiwa kutolewa kwa wawekezaji na watu waliojijiri wenyewe linahitaji ufafanuzi zaidi hususan kwa wadau wanaohusika na kutoa vibali mbalimbali kwa wawekezaji; na watu waliojijiri wenyewe au wafanya biashara.

Angalizo hili linatokana na uelewa wa kwamba Wizara ya Kazi na Ajira jukumu lake la msingi ni kusimamia masuala ya ajira na uhusiano katika kazi (*Employment and Labour Relations*) kama yanavyoainishwa katika Sera, Sheria mbalimbali za nchi na Mikataba ya Kimataifa na siyo kuratibu masuala ya wawekezaji na wafanyabiashara wa kigeni.

Vilevile, kwa kuwa suala la wawekezaji na watu waliojijiri wenyewe linahusisha wadau mbalimbali, Kamati inatoa angalizo ya kwamba ni vyema kujiridhisha vya kutosha katika kuhakikisha wadau husika wanashirikishwa ili kuwezesha Sheria tajwa kutekelezeka.

- (iii) Aidha, Kamati inatoa angalizo kuhusu kibali cha kazi Daraja 'B' kinachopendekezwa ya kwamba kinahitaji ufafanuzi kwani lugha iliyotumika haiko wazi kuonesha ni taaluma, kazi au shughuli gani anayokuja kufanya mgeni husika. Kutumia maneno "*Class B which shall be issued to Non – Citizen other than those qualified for Class A*" inaelekea kuwa na maana kwamba, **raia wa kigeni ambao wanakuja nchini na ambao siyo wawekezaji au waliojijiri wenyewe ndiyo wanaostahili kupewa kibali cha kazi Daraja 'B'.**

Kutokana na maoni ya wadau inaonyesha kuwa wageni wengi wanaokuja kwa ajili ya kufanya kazi za kuajiriwa lakini yapo makundi mengine ya raia wa kigeni ambao siyo wawekezaji, wafanyabiashara au walioajiriwa au kujijiri wenyewe bali wanakuja nchini kwa sababu nyingine mbalimbali. Kwa mfano wahubiri wa dini mbalimbali, wamishionari wa madhehebu mbalimbali, watafiti, wafanyakazi wa kujitolea (*volunteers*), wastaafu (*retired persons*), wagonjwa wanaokuja kupata matibabu nchini, wanaokuja kuhudhuria kesi katika mahakama mbalimbali, waume au wake wa raia wa kigeni wanaoishi nchini

Nakala ya Mtandao (Online Document)

na wafuasi wao (*spouses & dependants*) na wahamiaji walowezi (*settled immigrants*) ambao hupewa hati mbalimbali za kuwawezesha kuishi nchini.

Kwa misingi hiyo bado kifungu kinachopendekeza kibali cha kazi Daraja 'B' kinahitaji ufafanuzi zaidi hususan kwa haya makundi yaliyotajwa ya raia wa kigeni ambao ujio wao hapa nchini siyo ajira, uwekezaji, biashara au shughuli yoyote yenye kipato.

- (iv) Kamati inatoa angalizo kuwa suala la aina za vibali vya kazi na vile vya kuishi nchini lilikwishajadiliwa katika ngazi ya Jumuiya ya Afrika Mashariki na tayari kuna makubaliano ya kuviwianisha (*harmonization*) vibali hivyo.

Kwa upande wa Idara za Uhamiaji za Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki, aina za vibali vya ukaazi vilivyowiana vimekwishaandaliwa na vimeanza kutumika katika nchi ambazo zimekwishaweka katika Sheria zao za Uhamiaji kwa mfano Kenya.

Mheshimiwa Spika,

Marekebisha mengine ni kama yatakavyoletwa na Mhe.Waziri wa Kazi na Ajira katika Jedwali la Marekebisha.

SEHEMU YA NNE

Mheshimiwa Spika,

Sehemu hii ya Muswada ni masharti ya jumla yanayohusu rufaa, vivutio vya uwekezaji, makosa na adhabu, mamlaka ya kukagua, mamlaka ya kutengeneza kanuni, mamlaka ya kurekebisha jedwali pamoja na mgongano wa kisheria ambapo sheria hii itatumika katika maeneo ambayo kutakuwa na mgongano baina ya Sheria hii na sheria nyingine zinazohusika na utoaji wa vibali vya ajira.

Kamati inakubaliana na mapendekezo ya Serikali katika sehemu hii kwa kuwa inaainisha na kurahisisha utendaji kazi wa taasisi itakayosimamia sheria hii.

Mheshimiwa Spika,

Kamati inaamini kuwa, Muswada huu umebeba maoni mengi ya wadau, na bila shaka utakapokuwa Sheria kamili, maoni ya Wadau yatakuwa yamezingatiwa. Aidha, endapo kuna maeneo yatayohitaji marekebisha, Serikali isisite kuleta mabadiliko mbele ya Bunge hili kwa maboresho zaidi.

Mheshimiwa Spika,

Kwa niaba ya Kamati ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii naomba kukushukuru wewe binafsi kwa kunipatia nafasi ya kuwasilisha maoni ya Kamati yangu, pia namshukuru Naibu Spika na Wenyeviti wote wa Bunge.

Aidha ninapenda kumshukuru Mheshimiwa Gaudentia Mugosi Kabaka, (Mb) Waziri wa Kazi na Ajira, Naibu Waziri Mheshimiwa Dkt. Milton Makongoro Mahanga, (Mb) na wataalam wa Wizara wakiongozwa na Katibu Mkuu Ndugu Eric Francis Shitindi kwa ushirikiano walioipatia Kamati.

Pia nawashukuru wadau wote waliofika mbele ya Kamati na kuweza kutoa maoni yao ambayo yamekuwa msaada mkubwa kwa Kamati.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika,

Kwa namna ya pekee naomba niwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Maendeleo ya Jamii kwa michango na mapendekezo yaliyoboresha Muswada huu. Ninapenda kuwatambua Wajumbe wa Kamati hii kwa majina:-

1. Mhe. Said Mohamed Mtanda, Mb	- Mwenyekiti
2. Mhe. Mohamed Said Mohamed, Mb	- Mjumbe
3. Mhe. Kiumbwa Makame Mbaraka, Mb	- Mjumbe
4. Mhe. Agnes Elias Hokororo, Mb	- Mjumbe
5. Mhe. Mary Pius Chatanda, Mb	- Mjumbe
6. Mhe. Moza Abedi Saidy, Mb	- Mjumbe
7. Mhe. Dkt Maua Abeid Daftari, Mb	- Mjumbe
8. Mhe. Joseph Osmund Mbilinyi, Mb	- Mjumbe
9. Mhe. Juma Othman Ali, Mb	- Mjumbe
10. Mhe. Godbless Jonathan Lema, Mb	- Mjumbe
11. Mhe. Salum Khalfan Barwany, Mb	- Mjumbe
12. Mhe. Nassib Suleiman Omary, Mb	- Mjumbe
13. Mhe. Salvatory Naluyanga Macheleli, Mb	- Mjumbe
14. Mhe. Jaddy Simai Jaddy, Mb	- Mjumbe
15. Mhe. Rose Kamili Sukum, Mb	- Mjumbe
16. Mhe. Albert Obama Ntabaliba, Mb	- Mjumbe
17. Mhe. Rosemary Kisimbi Kirigini, Mb	- Mjumbe
18. Mhe. Livingstone Joseph Lusinde, Mb	- Mjumbe
19. Mhe. Mustafa Haidi Mkulo, Mb	- Mjumbe
20. Mhe. Joshua Samweli Nassari, Mb	- Mjumbe
21. Mhe. Philipo Augustino Mulugo, Mb	- Mjumbe
22. Mhe. Ridhiwani Jakaya Kikwete	- Mjumbe

Mheshimiwa Spika,

Napenda kumshukuru Katibu wa Bunge, Dkt. Thomas Kashillilah, Mkurugenzi wa Idara ya Kamati Ndugu Charles Mloka na Makatibu wa Kamati hii, Ndugu Aziza Makwai na Ndugu Hanifa Masaninga kwa ushauri na uratibu wa kazi za Kamati.

Mheshimiwa Spika,

Naunga mkono Muswada na naomba kuwasilisha.

Albert Obama Ntabaliba, Mb
KAIMU MWENYEKITI
KAMATI YA MAENDELEO YA JAMII
Machi, 2015

SPIKA: Msemaji kutoka Kambi ya Upinzani!

HOTUBA YA MSEMAMI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI, MHESHIMIWA CECILIA D. PARESSO (MB) KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA KURATIBU AJIRA ZA WAGENI NCHINI WA 2014 KAMA ULIVYOSOMWA BUNGENI

MHE. CECILIA D. PARESSO - MSEMAMI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI WIZARA YA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi nami niweze kutoa maoni ya

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kambi ya Upinzani kuhusu Muswada wa Sheria ya kuratibu ajira za wageni nchini ya mwaka 2014.

Mheshimiwa Spika, nami niungane na wasemaji waliopita kukupa pole wewe pamoja na Wabunge wote, Ndugu jamaa na marafiki kwa kuondokewa na Mbunge mwenzetu Mheshimiwa Kapten Komba, Mungu ailaze roho yake mahali pema peponi. Amina.

Mheshimiwa Spika, napenda pia kutumia nafasi hii kumshukuru Mungu kwa kuwa nguzo kubwa muhimu kwa maisha yangu. Pili, napenda kuishukuru familia yangu, Mume wangu, wazazi wangu kwa upendo na uvumilivu wao wakati wote ninapokuwa natekeleza wajibu wangu. Napenda vile vile kutoa Shukurani zangu za dhiti kwa Kiongozi wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, Mheshimiwa Freeman Aikaeli Mbowe, kwa kunipa dhamana ya kuiongoza Wizara hii na kuisamamia Serikali katika masuala ya kazi na ajira.

Mheshimiwa Spika, kwa nafasi ya kipekee, napenda kuwashukuru Wazee, Akinamama, Vijana na wananchi wote wa Karatu kwa kuwa nami bega kwa bega katika ukombozi wa nchi yetu. Naahidi kuendelea kuiwakilisha vema Kambi ya Upinzani katika majukumu yote ili kuhakikisha kuwa mustakabali wa nchi hii unafikiwa kwa maslahi ya umma wa Watanzania.

Mheshimiwa Spika, napenda pia kuchukua nafasi hii kuwatakiwa Watanzania wote heri ya mwaka mpya. Ni rai yangu kuwa, Watanzania watatumia mwaka huu vema hasa katika kuhakikisha kuwa wanafanya maamuzi sahihi ya kushiriki katika siasa za nchi yao kwa kujitokeza kwa wingi kujiandikisha katika Daftari la Kudumu la Wapiga Kura (BVR) ili wawe na sifa za kupiga kura na kuwachagua viongozi wanaowataka. Sina shaka kwamba wapenda mageuzi wote watapiga kura za ndiyo kwa wagombea wote wa UKAWA katika nafasi ya Rais, Wabunge na Madiwani katika uchaguzi Mkuu utakaofanyika Oktoba mwaka huu wa 2015.

Mheshimiwa Spika, baada ya utangulizi huo, naomba sasa kuwasilisha maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, kuhusu Muswada wa Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni ya mwaka 2014 wenye lengo la kudhibiti na kuoanisha mfumo wa kisheria wa ajira na shughuli nyingine zinazofanywa na wageni ndani ya Tanzania Bara.

Mheshimiwa Spika, mazingira ya soko la ajira na kazi nchini; ni dhahiri kuwa Tanzania bado tunakabiliwa na changamoto ya uhaba wa takwimu na taarifa sahihi za soko la ajira pamoja na ukosefu wa ajira; hali ambayo inaleta ukakasi na sintofahamu kubwa katika utengenezaji na utungaji wa sera, sheria, taratibu na miongozo bora katika sekta ya kazi na ajira. Takwimu na taarifa mbalimbali ambazo zimekuwa zikitolewa nchini kuhusu soko la ajira na tatizo la ukosefu wa ajira, hazitoi picha ama taswira halisi hasa katika upangaji wa mikakati na malengo katika kukabiliana na changamoto mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, katika mkutano wake na vyombo mbalimbali vya habari hapa nchini mwezi Machi mwaka 2011, Waziri wa Kazi na Ajira, Mheshimiwa Gaudensia Kabaka alieleza kuwa Serikali kupitia Wizara yake imekuwa ikikabiliwa na upungufu wa taarifa sahihi kuhusu soko la ajira na kueleza kuwa Wizara imeanza mchakato wa kuweka mfumo wa Kitaifa wenye ufanisi na wa gharama nafuu utakaoweza upatikanaji wa taarifa sahihi za soko la ajira kwa wakati na mara kwa mara.

Mheshimiwa Spika, aidha, Mheshimiwa Waziri alieleza kuwa, mchakato umeshaanza kwa kufanya majadiliano na wadau na moja ya mambo yaliyokubalika na wadau ni kuandaa mwongozo wa Kitaifa kuhusu ukusanyaji, uchambuzi na utoaji taarifa za soko la ajira na ifikapo Juni mwaka huo huo wa 2011 mfumo huu ungeanza kutumika.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, ni aibu kubwa kwa viongozi waandamizi wa Serikali hii kukiri kuwa haina takwimu na taarifa za ajira. Kwa takribani miaka 53 ambayo Serikali ya CCM imeongoza Taifa hili, inawezaje kukosa taarifa zinazobeba mustakabali wa kiuchumi wa raia wake? Ni aibu kubwa, kwa Wizara yenye dhamana kuendelea kutoa kauli kuwa wanatengeneza mfumo wa taarifa na takwimu za ajira kila mwaka na kushindwa kutekeleza jukumu lake. Hii ni ghiriba nyingine kwa umma wa Watanzania kwa kutoa ahadi ambazo Serikali inashindwa kuzitekeleza na kutumia tu maneno na ahadi tamu kama mtaji wa kisiasa.

Mheshimiwa Spika, ikiwa Serikali kwa kupitia Wizara ya Kazi na Ajira inashindwa kutoa taarifa rasmi za ajira nchini kwa muda wa miaka mitatu sasa toka Waziri mwenye dhamana kutoa kauli kuwa wameshaandaa mfumo wa kutoa taarifa sahihi, je, Bunge kama taasisi tunawezaje kufanya maamuzi ya Muswada ambao unakwenda kuweka taratibu kwa masuala hayohayo yaliyokosa uhalali wa kitakwimu? Aidha, taarifa za ajira na kazi hasa zinazohusu wageni hazijawekwa wazi na hivyo kuzua malalamiko mbalimbali kwa Watanzania wengi ambao wana sifa, ujuzi na hata uwezo wa kufanya kazi zinazofanywa na wageni mbalimbali hapa nchini.

Mheshimiwa Spika, ni kwa masikitiko makubwa kuwa kama Taifa, tunakosa taarifa muhimu ambazo zina uzito katika masuala ya kiseria, kisheria na hata uandaaji wa taratibu, kanuni na miongozo, wakati tukishuhudia matumizi makubwa ya Serikali katika mambo yasiyo na msingi badala ya kuelekeza mafungu hayo ya fedha kwenye tafiti zenye tija kwa ajili ya ukombozi wa wananchi wanyonge wa Taifa hili.

Mheshimiwa Spika, kwa mara nyingine tena, wakati wa kuwasilisha bajeti ya Wizara ya Kazi na Ajira kwa mwaka 2012/2013, Waziri wa Kazi na Ajira alieleza kuwa Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Kazi Duniani, imempata Mshauri Mwelekezi anayeandaa mfumo wa taarifa za ajira utakaokamilika katika mwaka 2012/2013. Pia kwa kuwa, sasa ni miaka miwili baadaye, tunataka kujua, mfumo huu wa taarifa rasmi za soko la ajira umefikia wapi ili tupate takwimu sahihi za raia wa kigeni waliopo katika ajira nchini katika kupitisha Muswada huu muhimu.

Mheshimiwa Spika, changamoto kubwa inayoikumba sekta ya ajira na kazi nchini ni fikra hasi baina ya wazawa na raia wa kigeni hasa katika fursa na nafasi za ajira zilizopo.

Mheshimiwa Spika, kukosekana kwa taarifa rasmi za soko la ajira kumechangia kwa kiasi kikubwa kuzua uhasama baina ya wazawa na raia wa kigeni hasa kutokana na raia wa kigeni kuonekana wanafanya kazi ambazo wazawa wanaweza kuzifanya. Aidha, kwa nyakati tofauti katika maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, tumekuwa tukiwasilisha kwa Wizara, malalamiko yanayotokana na ukiukwaji wa Sheria unaofanywa na waajiri hasa wawekezaji wa nje, ambao hutoa nafasi na fursa za ajira kwa raia wa kigeni ambao wengine hawana ujuzi, uwezo ama sifa za kufanya kazi ambazo pengine wazawa wangeweza kuzifanya.

Mheshimiwa Spika, changamoto kubwa zaidi ni pale raia wa kigeni wanapofanya kazi katika sekta isiyo rasmi na kupoka fursa ambazo zingefanywa na wazawa. Baadhi ya raia wa kigeni, wameonesha dhahiri kuwa na nguvu ya Kisheria na kimtandao.

Mheshimiwa Spika, si jambo baya kuwepo kwa ushindani katika soko la ajira Kitaifa na Kimataifa, lakini endapo ushindani huo unakinzana na taratibu za nchi ni dhahiri kuwa Serikali haiwezi kukwepa lawama hii kwa kuwa ndiyo inayosababisha kutengeneza pengo kubwa la ajira kati ya wananchi na raia wa kigeni.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, sambamba na hilo, Kambi rasmi ya Upinzani, inapata mashaka kuwa huenda kuna mtandao mkubwa ambao upo baina ya Uhamiaji, Jeshi la Polisi na Wizara ya Kazi na Ajira, ambao umekuwa ukiwalinda na kutoa vibali kwa raia wa kigeni pasipo kufuata taratibu, kanuni na Sheria zilizowekwa.

Mheshimiwa Spika, dunia yetu ya leo ina sifa kubwa mbili; moja, ni kasi ya kubwa ya mabadiliko ya kiteknolojia, na ya pili ni mageuzi makubwa katika mifumo ya kijamii na kiuchumi. Tunakabiliwa na chaguo ama kuacha kubadilika tusombwe na wimbi hilo na kuendelea kusererereka pembezoni mwa maendeleo ya dunia ya karne ya 21; au tubadilike haraka kisera, kiutendaji, kimtazamo na kutafuta mbinu za kuhakikisha nasi tunafaidika na mfumo mpya wa mahusiano duniani na hivyo kuwahami wafanyakazi wetu.

Mheshimiwa Spika, ni kweli kuwa utandawazi huu unafuta mipaka ya nchi na nchi, bara na bara, mipaka ya kijiografia haiwezi tena kuzuia maingiliano ya fikra, teknolojia, ujuzi, biashara na mitaji. Katika hali hiyo ushindani unakuwa mkali sana kwenye kila kitu, ushindani ambao sisi tunauingia tukiwa dhaifu kuliko wenzetu.

Mheshimiwa Spika, katika mazingira haya, uwekezaji mitaji ndiyo njia pekee ya kukuza uchumi, kupatikana kwa nafasi za ajira na kuboresha maisha ya wananchi. Ndiyo maana nchi zote, kubwa na ndogo, tajiri na maskini, zinashindana kuvutia wawekezaji mitaji, kwa kushindana kuweka mazingira mazuri ya uwekezaji kisera, kiutendaji, kisheria, zikiwemo sheria za kazi na kwa kuboresha miundombinu.

Mheshimiwa Spika, upo pia ushindani wa maarifa. Tanzania tuna maliasili nyingi, lakini dunia ya leo na hasa dunia ijayo, itatawaliwa na wenye maarifa, kwa maana ya sayansi, teknolojia, elimu na ujuzi. Kuwa na maliasili peke yake haitoshi. Hatuna budi tujinoe kwa elimu na ujuzi na hasa elimu inayomfanya mtu aajirike au ajiijiri. Swali la kujiuliza; je, tumefikia kiwango hicho? Changamoto kwetu Watanzania ni kuhakikisha tuna wataalam wa kiwango kinachoweza kushindana na wataalam wengine duniani, tukianza na soko la ajira la Afrika Mashariki.

Mheshimiwa Spika, Mikataba ya Kikanda na Uhamiaji Huru wa Nguvu Kazi; tumeshuhudia Tanzania ikiingia katika mikataba ya Kikanda ikiwemo Itifaki ya Soko la Pamoja ya Jumuiya ya Afrika Mashariki (*EAC- Common Market Protocol*), Ushirikiano wa Jumuiya ya Nchi za Kusini mwa Afrika (*SADC*) pamoja na Mikataba ya Kimataifa inayopelekea kuwe na uhamiaji huru wa nguvu kazi (*Free Movement of Labour*) baina ya nchi wanachama na washirika wa mikataba ya Kimataifa inayohusiana na ajira.

Mheshimiwa Spika, swali kubwa la kujiuliza, je, Muswada huu unalenga katika kudhibiti uhamaji holela wa nguvu kazi? Je, Muswada huu unatatua ukosefu wa fursa za ajira kwa wazawa? Je, Muswada huu utanufaisha wazawa katika Mikataba ya Kikanda na ya Kimataifa katika upatikanaji wa fursa za ajira kwa Watanzania? Je, Muswada huu utatatua changamoto ya migogoro ya kazi inayotokana na wageni kufanya kazi ambazo wazawa wanaweza kuzifanya?

Mheshimiwa Spika, Muswada huu wa Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni wa mwaka 2014, unaletwa wakati ambao kuna changamoto kubwa za ajira zinazotokana na utiaji saina wa Itifaki ya Soko la Pamoja ambapo baadhi ya Sheria za nchi wanachama zikiwemo za uhamiaji na ajira, zinaweka vikwazo katika upatikanaji wa vibali vya ajira na hivyo kuwafanya Watanzania kukosa nafasi za kazi katika Nchi Wanachama wa Jumuiya.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuwa Muswada huu unalenga katika kuratibu ajira za wageni, ni vyema pia Serikali ikafanya jitihada kuhakikisha kuwa, Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki wanarekebisha yaani wanafanya *harmonization of their labour laws* ili kuendana na Itifaki ya Pamoja na hivyo kutoa fursa kwa Watanzania pia kufanya kazi katika nchi nyingine.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa Muswada huu unalenga katika kuratibu ajira za wageni, sisi kama Taifa, hatuna budi kuhakikisha kuwa fursa hizi za ajira kwa wageni ni zile ambazo wazawa hawana uwezo, ujuzi ama maarifa ya kuzifanya ili kuzuia ongezeko la ukosefu wa ajira kwa wazawa.

Mheshimiwa Spika, Ukaguzi wa Vibali vya ajira za Wageni; kumekuwepo na malalamiko mengi juu ya raia wa kigeni nchini ambao wameajiriwa katika sehemu mbalimbali ikiwemo hoteli za Kimataifa, biashara ndogondogo, shule za Kimataifa, sekta ya utalii, viwanda na sehemu za migodini. Malalamiko mengi yanatokana na ukweli kuwa, Serikali haifanyi ukaguzi wa vibali vya ajira za wageni mara kwa mara na hivyo kutoa mwanya kwa waajiri kuajiri raia wa kigeni kwa kada na taaluma ambazo zingeweza kufanywa na wazawa.

Mheshimiwa Spika, tumeshuhudia pia wimbi la raia wa kigeni hasa wa China, ambao wamekuwa wakifanya biashara ndogondogo katika sehemu mbalimbali nchini hasa Kariakoo. Tunajuliza, ni kweli Wachina hawa wameshindwa kuajiri wazawa katika shughuli zao? Je, raia hawa wana vibali vya kufanya ajira nchini?

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Wizara ya Kazi na Ajira kwa kushirikiana na Wizara mtambuka, kufanya ukaguzi wa vibali vya ajira mara moja hasa katika maeneo ambayo raia wa kigeni wanafanya shughuli zao bila kuzingatia sheria za nchi na ikiwezekana kuwapeleka mbele ya Sheria ili iwe fundisho kwa wengine kwa kuwa hata Watanzania wengi hukumbwa na kadhia ya kurudishwa nchini wanapokumbwa na ukaguzi wa vibali vya ajira na kazi ughaibuni.

Mheshimiwa Spika, ikumbukwe kuwa mwaka 2011, Wizara ya Viwanda na Biashara ilitoa tamko la kuwataka raia wa China wanaofanya biashara kiholela wawe wameondoka nchini. Ikiwa imepita miaka minne toka tamko hilo litolewe, bado kuna wimbi la raia wa kigeni wanaofanya biashara kiholela na wengine wakiwa wameajiriwa kinyume na matakwa ya Sheria.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2012 Naibu Waziri wa Kazi na Ajira, aliahidi kuwashughulikia Watendaji na raia wa kigeni ambao wanavunja Sheria na taratibu za ajira lakini mpaka leo hajawahi kufuatilia ahadi yake wala kuitekeleza hali ambayo inathibitisha Wizara ya Kazi na Ajira imeendelea kuulinda au kuufuga mtandao huo mchafu na mbaya unaolinda ajira za kigeni zisizo halali. Aidha, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni ina taarifa kuwa kuna baadhi ya Watendaji ambao hutoa vibali vya ajira kinyemela na hivyo kusababisha Watanzania wenye sifa kukosa fursa hizo za ajira ambazo zinatolewa kwa raia wa kigeni.

Mheshimiwa Spika, suala la rushwa katika ukaguzi wa vibali vya raia wa kigeni limeendelea kuwa moja ya changamoto kubwa. Taarifa mbalimbali zinaonesha kuwa baadhi ya Watendaji wa Wizara ya Mambo ya Ndani, Idara ya Uhamiaji na wa Wizara ya Kazi na Ajira kuomba na kupokea rushwa kwa raia wa kigeni ili waweze kuwatengenezea mazingira ya kufanya kazi nchini.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani, inaiagiza Serikali kuhakikisha kuwa mtandao huu haramu wa utoaji wa vibali unavunjwa mara moja, kwa kuunda Tume Huru

Nakala ya Mtandao (Online Document)

itakayochunguza tuhuma hizi na Watendaji wanaohusika wachukuliwe hatua kali ikiwa ni pamoja na kufutwa kazi, kufilisiwa mali zao na kupewa adhabu za vifungo ili iwe fundisho kwa wengine.

Mheshimiwa Spika, aidha, Kambi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kufanya Operesheni Maalum nchi nzima kabla ya mwaka wa Bajeti wa 2015/2016 haujaanza na kuwakamata raia wote wa kigeni waliopo nchini wanaofanya kazi bila vibali ama kinyume cha sheria na kuwarudisha katika nchi zao ili iwe fundisho kwa wengine.

Mheshimiwa Spika, Maoni Mahsusi ya Vifungu; sehemu ya pili ya Muswada huu, inaeleza wajibu na mamlaka ya Waziri wa Kazi na Ajira katika masuala yote yahusuyo ajira za wageni hapa nchini. Katika kifungu cha 4(4), Waziri amepewa mamlaka ya kusamehe mtu au kikundi cha watu kutobanwa na masharti ya sheria hii kwa namna atakavyoona inafaa. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni ina mtazamo kwamba, mamlaka haya ya Waziri ni makubwa na yanaweza kutumika vibaya.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inashauri kwamba masharti ya kusamehe mtu au kikundi cha watu kutobanwa na masharti ya sheria hii yaainishwe katika sheria hii na vigezo vya kusamehewa vitajwe bayana katika sheria na kamwe visiachwe katika utashi wa Waziri mwenye dhamana ya ajira.

Mheshimiwa Spika, Kifungu 4(7) cha Muswada huu kinasema: "Waziri anaweza kutangaza katika gazeti la Serikali aina za ajira au shughuli nyingine ambazo mtu asiye raia anaweza kuajiriwa au kujiajiri." Kifungu hiki kinampa Waziri uhuru wa kutangaza ama kutokutangaza kazi ambazo zinaweza kufanywa na wageni. Uhuru huu unaweza kutumika vibaya endapo Waziri hatatangaza kazi hizo na matokeo yake wageni wanaweza kufanya kazi ambazo kimsingi zingefanywa na wazawa.

Mheshimiwa Spika, hivyo, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapendekeza kwamba, Waziri alazimike kwa Masharti ya Sheria inayopendekezwa kutangaza katika Gazeti la Serikali mapema iwezekanavyo, mwanzoni tu mwa matumizi ya Sheria hii, aina zote za ajira ambazo zinapaswa kufanywa na wageni ili kuondoa mwingiliano mkubwa uliopo sasa ambapo wageni na wazawa wanafanya kazi zile zile.

Mheshimiwa Spika, mapendekezo na marekebisho zaidi ya vifungu yataletwa katika Jedwali la Marekebisho na litawasilishwa wakati wa Kamati ya Bunge Zima.

Mheshimiwa Spika, kwa kuhitimisha Hotuba hii kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani, ningependa kusema maneno yafuatayo:-

Msingi wa ujenzi wa Taifa imara na lenye kuweza kuhimili ushindani wa soko la ajira duniani hautaweza kujengwa katika hali ambayo watu wake hawana maarifa, ujuzi na weledi. Hivyo basi, changamoto hii itasababisha kushindwa kujisimamia katika nyanja ya ajira na shughuli nyingine zozote za kiuchumi ama kijamii.

Mheshimiwa Spika, Muswada huu kwa bahati mbaya sana unaletwa katika kipindi ambacho Watanzania wengi wenye uwezo wa kuajiriwa wako njia panda kutokana na uhaba wa ajira, si tu katika sekta ya umma bali hata katika sekta binafsi. Sambamba na hilo, Watanzania wengi hukosa kazi kwa vigezo vigumu vinavyowekwa na Mamlaka za uajiri nchini, ikiwemo pamoja na suala la uzoefu kazini.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, wakati hii changamoto ya ushindani ikileta sintofahamu ndani ya nchi katika suala la ajira hapa nchini, Mtanzania huyo huyo mwenye uwezo na maarifa na uzoefu ule ule anapelekwa kwenye ushindani mwingine na watu wengine kutoka Mataifa mengine bila kujiridhisha na Sera, Sheria na Taratibu zetu zinazoweza kulinda ajira yake kuwa, ni kwa kiasi gani zimefanyiwa utafiti wa kina.

Mheshimiwa Spika, huku ni kutengeneza matabaka ambayo mwisho wa siku Serikali hii hii itawaona Watanzania hawa hawa wana makosa bila kuangalia chanzo cha tatizo hili ni nini. Serikali itaangalia matokeo zaidi ya mihemko ya wananchi kuhusu ajira, badala ya kuangalia chanzo; hili si jambo jipya kwa Serikali ya CCM.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, naomba kuwasilisha Maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani kuhusu Muswada unaopendekezwa. (Makofi)

HOTUBA YA MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI, MHESHIMIWA CECILIA D. PARESSO (MB) KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA KURATIBU AJIRA ZA WAGENI NCHINI WA 2014 KAMA ULIVYOWASILISHWA MEZANI

UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, awali ya yote nitumie fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuwa nguzo muhimu kwa maisha yangu. Pili, napenda kuishukuru familia yangu: Mume wangu Steven Mmbogo, Wazazi wangu Daniel na Joan Paresso kwa upendo na uvumilivu wao wakati wote ninapokuwa natekeleza wajibu wangu. Napenda kutoa Shukurani zangu za dhati kwa Kiongozi wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni Mhe. Freeman A. Mbowe kwa kunipa dhamana ya kuiongoza wizara hii na kuisamamia serikali katika masuala ya kazi na ajira. Kwa nafasi ya kipekee napenda kuwashukuru Wazee, akina Mama, Vijana na wananchi wote wa Karatu kwa kuwa nami bega kwa bega katika juhudi za ukombozi wa nchi yetu. Naahidi kuendelea kuiwakilisha vema Kambi ya Upinzani katika majukumu mengine yote ili kuhakikisha kuwa mustakabali wa nchi hii unafikiwa kwa maslahi ya umma wa watanzania.

Mheshimiwa Spika, napenda pia kuchukua nafasi hii kuwatakiwa watanzania wote heri ya mwaka mpya wa 2015. Ni rai yangu kuwa, watanzania watatumia mwaka huu vyema hasa katika kuhakikisha kuwa wanafanya maamuzi sahihi ya kushiriki kikamilifu katika siasa za nchi yao kwa kujitokeza kwa wingi kujiandikisha katika Daftari la Kudumu la Wapiga Kura (BVR) ili wawe na sifa za kupifa kura na kuwachagua viongozi wanaowataka. Sina shaka kwamba wapenda mageuzi wote watapiga kura za ndio kwa wagombea wote wa UKAWA katika nafasi ya Rais, Wabunge na Madiwani katika uchaguzi Mkuu utakaofanyika Oktoba mwaka huu wa 2015.

Mheshimiwa Spika, baada ya utangulizi huo, naomba sasa kuwasilisha maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, kuhusu Muswada wa Sheria ya Kuratibu Ajira za Wageni ya mwaka 2014 wenye lengo la kudhibiti na kuonishsa mfumo wa kisheria wa ajira na shughuli nyingine zinazofanywa na wageni ndani ya Tanzania Bara.

MAZINGIRA YA SOKO LA AJIRA NA KAZI NCHINI

Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kuwa Tanzania bado tunakabiliwa na changamoto ya uhaba wa takwimu na taarifa sahihi za soko la ajira pamoja na tatizo la ukosefu wa ajira ; hali ambayo inaleta ukakasi na sintofahamu kubwa katika utengenezaji na utungaji wa Sera, Sheria, taratibu na miongozo bora katika sekta ya kazi na ajira. Takwimu na taarifa mbalimbali ambazo zimekua

zikitolewa nchini kuhusu soko la ajira na tatizo la ukosefu wa ajira, hazitoi picha ama taswira halisi hasa katika upangaji wa mikakati na malengo katika kukabiliana na changamoto mbalimbali.

Katika mkutano wake na vyombo mbalimbali vya habari hapa nchini mwezi Machi mwaka 2011, Waziri wa Kazi na Ajira, Mheshimiwa Gaudensia Kabaka alieleza kuwa Serikali kupitia wizara yake imekuwa ikikabiliwa na upungufu wa taarifa sahihi kuhusu soko la ajira na kueleza kuwa Wizara imeanza mchakato wa kuweka mfumo wa kitaifa wenye ufanisi na wa gharama nafuu utakaoweza upatikanaji wa taarifa sahihi za soko la ajira kwa wakati na mara kwa mara. Aidha, Mheshimiwa Waziri alieleza kuwa, mchakato umeshaanza kwa kufanya majadiliano na wadau na moja ya mambo yaliyokubalika na wadau ni kuandaa mwongozo wa kitaifa kuhusu ukusanyaji, uchambuzi na utoaji taarifa za soko la ajira na ifikapo Juni mwaka huo huo wa 2011 mfumo huu ungeanza kutumika.

Mheshimiwa Spika, kwanza ni aibu kubwa kwa viongozi waandamizi wa Serikali hii kukiri kuwa haina takwimu na taarifa za ajira. Kwa takribani miaka 53 ambayo Serikali ya CCM imeongoza taifa hili, inawezaje kukosa taarifa zinazobeba mustakabali wa kiuchumi wa raia wake? Ni aibu kubwa pia, kwa wizara yenye dhamana kuendelea kutoa kauli kuwa wanatengeneza mfumo wa taarifa na takwimu za ajira kila mwaka, na kushindwa kutekeleza Jukumu lake. Hii ghiriba nyingine kwa umma wa watanzania ya kutoa ahadi ambazo serikali inashindwa kuzitekeleza na kutumia tu maneno na ahadi tamu kama mtaji wa kisiasa.

Ikiwa Serikali kwa kupitia wizara ya Kazi na Ajira inashindwa kutoa taarifa rasmi za ajira nchini kwa muda wa miaka mitatu sasa toka Waziri mwenye dhamana kutoa kauli kuwa wameshaandaa mfumo wa kutoa taarifa sahihi, je, Bunge kama taasisi tunawezaje kufanya maamuzi ya muswada ambao unaenda kuweka taratibu kwa masuala hayohayo yaliyokosa uhalali wa kitakwimu?

Aidha, taarifa za ajira na kazi hasa zinazohusu wageni hazijawekwa wazi na hivyo kuzua malalamiko mbalimbali kwa watanzania wengi ambao wana sifa, ujuzi hata uwezo wa kufanya kazi zinazofanywa na wageni mbalimbali hapa nchini.

Mheshimiwa Spika, ni kwa masikitiko makubwa kuwa kama Taifa, tunakosa taarifa muhimu ambazo zina uzito katika masuala ya kiseru, kisheria na hata uandaaji wa taratibu, kanuni na miongozo, wakati tukishuhudia matumizi makubwa ya serikali katika mambo yasiyo na msingi badala ya kuelekeza mafungu hayo ya fedha kwenye tafiti zenye tija kwa ajili ya ukombozi wa wananchi wanyonge wa taifa hili. Kwa mara nyingine tena, wakati wa kuwasilisha bajeti ya Wizara ya Kazi na Ajira kwa mwaka 2012/2013, Waziri wa Kazi na Ajira Mheshimiwa Gaudensia Kabaka alieleza kuwa Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Kazi Duniani (ILO) imempata mshauri mwelekezi anaye andaa mfumo wa taarifa za soko la ajira utakaokamilika katika mwaka 2012/2013. Na kwa kuwa, sasa ni miaka miwili baadae, tunataka kujua mfumo huu wa taarifa rasmi za soko la ajira umefikia wapi ili tupate takwimu sahihi za raia wa kigeni waliopo katika ajira nchini katika kupitisha Muswada huu muhimu.

Mheshimiwa Spika, changamoto kubwa inayoikumba sekta ya ajira na kazi nchini ni fikra hasi baina ya wazawa na raia wa kigeni hasa katika fursa na nafasi za ajira zilizopo.

Mheshimiwa Spika, kukosekana kwa taarifa rasmi za soko la ajira kumechangia kwa kiasi kikubwa kuzua uhasama baina ya wazawa na raia wa kigeni hasa kutokana na raia wa kigeni nchini kuonekana wanafanya kazi ambazo wazawa wanaweza kufanya. Aidha, kwa nyakati tofauti katika maoni ya Kambi ya Upinzani Bungeni, tumekua tukiwasilisha kwa wizara, malalamiko yanayotokana na ukiukwaji wa Sheria unaofanywa na waajiri hasa wawekezaji wa

Nakala ya Mtandao (Online Document)

nje, ambao hutoa nafasi na fursa za ajira kwa raia wa kigeni ambao wengine hawana ujuzi, uwezo ama sifa za kufanya kazi ambazo pengine wazawa wangeweza kuzifanya.

Mheshimiwa Spika, changamoto kubwa zaidi ni pale raia wa kigeni wanapofanya kazi katika sekta isiyo rasmi na kupoka fursa ambazo zingefanywa na wazawa. Na baadhi ya raia wa kigeni, wameonesha dhahiri kuwa na nguvu ya Kisheria na kimtandao. Si jambo baya kuwepo kwa ushindani katika soko la ajira kitaifa na kimataifa lakini endapo ushindani huu unakinzana na taratibu za nchi ni dhahiri kuwa Serikali haiwezi kukwepa lawama hii kwa kuwa ndiyo inayosabaisha kutengeneza pengo kubwa la ajira kwa wananchi wake na raia wa kigeni. Sambamba na hilo, Kambi rasmi ya Upinzani, inapata mashaka kuwa huenda kuna mtandao mkubwa ambao upo baina ya uhamiaji, jeshi la polisi na wizara ya kazi na ajira, ambao umekua ukiwalinda na kutoa vibali kwa raia wa kigeni pasipo kufuata taratibu, kanuni na Sheria zilizowekwa.

Mheshimiwa Spika, Dunia yetu ya leo ina sifa mbili kubwa. Moja ni kasi ya kubwa ya mabadiliko ya kiteknolojia, na ya pili ni mageuzi makubwa katika mifumo ya kijamii na kiuchumi. Tuna kabiliwa na chaguo ama kuacha kubadilika tusombwe na wimbi hilo, na kuendelea kuserereka pembezoni mwa maendeleo ya dunia ya karne ya 21; au tubadilike haraka kiseru, kiutendaji na kimtazamo, na kutafuta mbinu za kuhakikisha nasi tunafaidika katika mfumo huu mpya wa mahusiano duniani na hivyo kuwahami wafanyakazi wetu.

Mheshimiwa Spika, ni kweli kuwa utandawazi huu unafuta mipaka ya nchi na nchi, bara na bara. Mipaka ya kijiografia haiwezi tena kuzuia maingiliano ya fikra, teknolojia, ujuzi, biashara na mitaji. Katika hali hiyo ushindani unakuwa mkali sana, kwenye kila kitu; ushindani ambao sisi tunauingia tukiwa dhaifu kuliko wenzetu. Katika mazingira haya, uwekezaji mitaji ndiyo njia pekee ya kukuza uchumi, kupatikana kwa nafasi za ajira, na kuboresha maisha ya wananchi. Ndiyo maana nchi zote, kubwa na ndogo, tajiri na maskini, zinashindana kuvutia wawekezaji mitaji, kwa kushindana kuweka mazingira mazuri ya uwekezaji kiseru, kiutendaji, kisheria-ikiwemo sheria za kazi- na kwa kuboresha miundo mbinu.

Mheshimiwa Spika, Upo pia ushindani wa maarifa. Tanzania tuna maliasili nyingi, lakini dunia ya leo, na hasa dunia ijayo, itatawaliwa na wenye maarifa, kwa maana ya sayansi, teknolojia, elimu na ujuzi. Kuwa na maliasili peke yake haitoshi. Hatuna budi tujinoe kwa elimu na ujuzi, na hasa elimu inayomfanya mtu aajirike au ajiijiri. Swali la kujuliza; Je, tumefikia kiwango hicho? Changamoto kwetu watanzania ni kuhakikisha tunao wataalamu wa kiwango kinachoweza kushindana na wataalamu wengine duniani, tukianza na soko la ajira la Afrika Mashariki.

MIKATABA YA KIKANDA NA UHAMAJI HURU WA NGUVU KAZI

Mheshimiwa Spika, tumeshuhudia Tanzania ikiingia katika mikataba ya Kikanda ikiwemo itifaki ya soko la pamoja ya Jumuiya ya Afrika Mashariki (**EAC- Common Market Protocol**), Ushirikiano wa Jumuiya ya nchi za kusini mwa Afrika (**SADC**) pamoja na mikataba ya kimataifa inayopelekea kuwe na uhamaji huru wa nguvu kazi (**Free Movement of Labour**) baina ya nchi wanachama na washirika wa mikataba ya kimataifa inayohusiana na ajira. Swali kubwa la kujuliza, je, Muswada huu unalenga katika kudhibiti uhamaji holela wa nguvu kazi? Je, muswada huu unatatua ukosefu wa fursa za ajira kwa wazawa? Je, muswada huu utanufaisha wazawa katika mikataba ya kikanda na ya kimataifa katika upatikanaji wa fursa za ajira kwa Watanzania? Je, Muswada huu unatatua changamoto ya migogoro ya kazi inayotokana na wageni kufanya kazi ambazo wazawa wanaweza kuzifanya?

Mheshimiwa Spika, Muswada huu wa Sheria ya Kuratibu Ajira za wageni wa mwaka 2014, unaletwa wakati ambao kuna changamoto kubwa za ajira zinazotokana na utiaji saine wa itifaki

ya soko la pamoja ambapo baadhi ya Sheria za nchi wanachama zikiwemo za uhamiaji na ajira, zinaweka vikwazo katika upatikanaji wa vibali vya ajira na hivyo kuwafanya watanzania kukosa nafasi za kazi katika nchi wanachama wa Jumuiya.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuwa Muswada huu unalenga katika kuratibu ajira za wageni ni vyema pia Serikali ikafanya jitihada kuhakikisha kuwa, nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki wanarekebisha (**harmonization of labour laws**) Sheria zao ili kuendana na Itifaki ya Pamoja na hivyo kutoa fursa kwa watanzania pia kufanya kazi katika nchi nyingine.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa Muswada huu unalenga katika kuratibu ajira za wageni, sisi kama Taifa, hatuna budi kuhakikisha kuwa fursa hizi za ajira kwa wageni ni zile ambazo wazawa hawana uwezo, ujuzi ama maarifa ya kuzifanya ili kuzuia ongezeko la ukosefu wa ajira kwa wazawa.

UKAGUZI WA VIBALI VYA AJIRA ZA WAGENI

Mheshimiwa Spika, kumekuwepo na malalamiko mengi juu ya raia wa kigeni nchini ambao wameajiriwa katika sehemu mbalimbali ikiwemo hoteli za kimataifa, biashara ndogondogo, shule za kimataifa, sekta ya utalii, viwanda na sehemu za migodini. Malalamiko mengi yanatokana na ukweli kuwa, Serikali haifanyi ukaguzi wa vibali vya ajira za wageni mara kwa mara na hivyo kutoa mwanya kwa waajiri kuajiri raia wa kigeni kwa kada na taaluma ambazo zingeweza kufanywa na wazawa.

Mheshimiwa Spika, tumeshuhudia pia wimbi la raia wa kigeni hasa wa China, ambao wamekuwa wakifanya biashara ndogondogo katika sehemu mbalimbali nchini hasa Kariakoo. Tunajuliza, ni kweli wachina hawa wameshindwa kuajiri wazawa katika shughuli zao? Je, raia hawa wa kigeni wanaruhusiwa na Sheria kufanya shughuli hizo? Je, raia hawa wana vibali vya kufanya ajira nchini?

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani Bungeni inaitaka Wizara ya Kazi na Ajira kwa kushirikiana na wizara mtambuka, kufanya ukaguzi wa vibali vya ajira mara moja hasa katika maeneo ambayo raia wa kigeni wanafanya shughuli zao bila kuzingatia sheria za nchi na ikiwezekana kuwapeleka mbele ya Sheria ili iwe fundisho kwa wengine kwa kuwa hata Watanzania wengi hukumbwa na kadhia ya kurudishwa nchini wanapokumbwa na ukaguzi wa vibali vya ajira na kazi ughaibuni. Ikumbukwe kuwa mwaka 2011, Wizara ya Viwanda na Biashara ilitoa tamko la kuwataka raia wa China wanaofanya biashara kiholela wawe wameondoka nchini. Ikiwa imepita miaka minne toka tamko hilo litolewe, bado kuna wimbi la raia wa kigeni wanaofanya biashara kiholela na wengine wakiwa wameajiriwa kinyume na matakwa ya Sheria.

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani inazo taarifa kuwa kuna mtandao mkubwa uliopo baina ya Wizara ya Mambo ya Ndani kupitia Idara ya Uhamiaji na Wizara ya Kazi na Ajira ambao umetengenezwa maalum kwa ajili ya kutoa vibali vya kazi kinyume na taratibu na kuwalinda baadhi ya raia wa kigeni ambao wanafanya kazi kinyume na taratibu za nchi.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2012 Naibu Waziri wa Kazi na Ajira, Dkt. Makongoro Mahanga aliahidi kuwashughulikia watendaji na raia wa kigeni ambao wanavunja Sheria na taratibu za ajira lakini mpaka leo hajawahi kufuatilia ahadi yake wala kuitekeleza hali ambayo inathibitisha wizara ya Kazi na Ajira imeendelea kuulinda na kuufuga mtandao huu mchafu na mbaya unaolinda ajira za kigeni zisizo halali.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Aidha, Kambi ya Upinzani ina taarifa kuwa kuna baadhi ya watendaji ambao hutoa vibali vya ajira kinyemela na hivyo kusababisha Watanzania wenye sifa kukosa fursa hizo za ajira ambazo zinatolewa kwa raia wa kigeni.

Mheshimiwa Spika, suala la rushwa katika ukaguzi wa vibali vya raia wa kigeni limeendelea kuwa moja ya changamoto kubwa. Taarifa mbalimbali zinaonesha kuwa baadhi ya watendaji wa Wizara ya Mambo ya Ndani, Idara ya Uhamiaji na wa Wizara ya Kazi na Ajira huomba na kupokea rushwa kwa raia wa kigeni ili waweze kuwatengenezea mazingira ya kufanya kazi nchini.

Kambi ya Upinzani, inaiagiza Serikali kuhakikisha kuwa mtandao huu haramu wa utoaji wa vibali unavunjwa maramoja, kwa kuunda tume huru itakayochunguza tuhuma hizi na watendaji wanaohusika wachukuliwe hatua kali ikiwa ni pamoja na kufutwa kazi, kufilisiwa mali zao na kupewa adhabu za vifungo ili iwe fundisho kwa wengine.

Aidha, Kambi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kufanya Operesheni maalumu nchi nzima kabla ya mwaka wa Bajeti wa 2015/2016 haujaanza, na kuwakamata raia wote wa kigeni waliopo nchini wanaofanya kazi bila vibali ama Kinyume cha Sheria na kuwarudisha katika nchi zao ili iwe fundisho kwa wengine.

MAONI MAHSUSI YA VIFUNGU

Mheshimiwa Spika, sehemu ya pili ya muswada huu, inaeleza wajibu na mamlaka ya Waziri wa Kazi na Ajira katika masuala yote yahasuyo ajira za wageni hapa nchini. Katika kifungu cha 4(4), Waziri amepewa mamlaka ya kusamehe mtu au kikundi cha watu kutobanwa na masharti ya sheria hii kwa namna atakavyoona inafaa. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni ina mtazamo kwamba, mamlaka haya ya Waziri ni makubwa na yanaweza kutumika vibaya. Kambi Rasmi ya Upinzani inashauri kwamba masharti ya kusamehe mtu au kikundi cha watu kutobanwa na masharti ya sheria hii yaainishwe katika sheria hii na vigezo vya kusamehewa vitajwe bayana katika sheria na kamwe visiachwe katika utashi (discretion) wa waziri mwenye dhamana ya ajira.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 4(7) cha muswada huu kinasema "Waziri anaweza kutangaza katika gazeti la Serikali aina za ajira au shughuli nyingine ambazo mtu asiye raia anaweza kuajiriwa au kujajiri"

Mheshimiwa Spika, kifungu hiki kinampa waziri uhuru wa kutangaza au kutotangaza kazi ambazo zinaweza kufanywa na wageni. Uhuru huu unaweza kutumika vibaya endapo waziri hatatangaza kazi hizo na matokeo yake wageni wanaweza kufanya kazi ambazo kimsingi zingefanywa na wazawa. Hivyo Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapendekeza kwamba Waziri alazimike kwa masharti ya sheria inayopendekezwa kutangaza katika gazeti la Serikali mapema iwezekanavyo mwanzoni mwa matumizi ya sheria hii aina zote za ajira ambazo zinapaswa kufanywa na wageni ili kuondoa mwingiliano mkubwa uliopo sasa ambapo wageni na wazawa wanafanya kazi zile zile.

Mheshimiwa Spika, mapendekezo na marekebisho zaidi ya vifungu yataletwa katika jedwali la marekebisho litalowasilishwa wakati wa Kamati ya Bunge zima.

HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, kwa kuhitimisha hotuba hii kwa niaba ya Kambi ya Upinzani, ningependa kusema maneno yafuatayo; Msingi wa ujenzi wa taifa imara na lenye kuweza kuhimili ushindani wa soko la ajira duniani hautaweza kujengwa katika hali ambayo watu wake hawana maarifa, ujuzi na weledi; Hivyo basi, changamoto hii itasababisha kushindwa kujisimamia katika nyanja ya ajira na shughuli nyingine zozote za kiuchumi ama kijamii. Muswada huu, kwa bahati mbaya sana unaletwa katika kipindi ambacho watazania wengi wenye uwezo wa kuajiriwa wako njia panda kutokana na uhaba wa ajira si tu katika sekta ya umma bali hata katika sekta binafsi. Sambamba na hilo, watazania wengi hukosa kazi kwa vigezo vigumu vinavyowekwa na mamlaka za uajiri nchini ikiwa pamoja na suala la **“Uzoefu Kazini”**

Mheshimiwa Spika, wakati hii changamoto ya ushindani ikileta sintofahamu ndani ya nchi katika suala la ajira hapa nchini, Mtanzania huyo huyo mwenye uwezo, maarifa na uzoefu uleule anapelekwa kwenye ushindani mwingine na watu wengine toka mataifa mengine bila kujiridhisha na sera, sheria na taratibu zetu zinazoweza kulinda ajira yake kuwa ni kwa kiasi gani zimefanyiwa tafiti ya kina.

Mheshimiwa Spika; huku ni kutengeneza matabaka ambayo mwisho wa siku serikali hii itaona watazania hawa hawa wanamakosa bila kuangalia chanzo cha tatizo hili nini. Serikali itaangalia matokeo zaidi ya mihemuko ya wananchi kuhusu ajira zao badala ya kuangalia chanzo, hili si jambo jipya kwa Serikali ya CCM!

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, naomba kuwasilisha

Cecilia Daniel Paresso (Mb)
**MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI
NA WAZIRI KIVULI WA KAZI NA AJIRA.
18 Machi, 2015.**

SPIKA: Ahsante. Waheshimiwa Wabunge mtatambua kwamba, vitabu kutoka Hotuba anayosema Mheshimiwa hapa havijasambazwa, bado viko *printing*. Kwa hiyo, naomba baadaye Kamati zote zinazohusika wapeleke...! Vimesambazwa? Basi vinakuja sasa hivi.

Waheshimiwa Wabunge, tunao wachangiaji wengi katika Muswada huu. Tumejaribu kufanya hesabu ni kwamba, tukitumia dakika zetu 15 kwa mujibu wa Kanuni ya 62(2), tutakuwa na wachangiaji sita tu, lakini tukitumia dakika 10 tunaweza kupata wachangiaji wasiopungua tisa mpaka 10. Kwa hiyo, nashawishika kwamba, nimwombe Waziri wa Nchi atoe Hoja tuweze kutengua Kifungu hicho kusudi tuweze kuchangia kwa dakika 10 ili tuwe na wachangiaji wengi.

Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu!

HOJA YA KUTENGUA KANUNI YA BUNGE

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU – SERA, URATIBU NA BUNGE: Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 153, naomba kutoa hoja ya kutengua Kanuni ya 62(1)(a), ili muda wa

Nakala ya Mtandao (Online Document)

kuchangia kwa kila Mbunge iwe dakika 10 badala ya dakika 15 katika Mkutano huu wa 19 ili Waheshimiwa Wabunge wengi wapate nafasi ya kuchangia.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA FEDHA: Mheshimiwa Spika, naafiki.

*(Hoja iliitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

SPIKA: Kwa hiyo, Waheshimiwa Wabunge nadhani tumekubaliana kwamba, Miswada yote hii tutakuwa tunachangia kwa dakika 10, kusudi tupate wachangiaji wengi. Kwa hiyo, mchangiaji wa kwanza hapa anaitwa Mheshimiwa Esther Bulaya, atafuatiwa na Mheshimiwa Ismail Rage, atafuatiwa na Mheshimiwa Mkosamali.

Mheshimiwa Esther Bulaya!

MHE. ESTHER A. BULAYA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi, lakini nami niungane na waliotangulia kukupa pole kwa kupotelewa na Mbunge mwenzetu, Mheshimiwa Komba. Mungu aiweke roho ya marehemu mahali pema peponi. Amina.

Mheshimiwa Spika, pia nichukue fursa hii kumtakia kila la heri, dada yangu, rafiki yangu Mheshimiwa Halima Mdee, leo kwa kufikisha miaka 37; wengi walikuwa wanataka kufikisha miaka hiyo lakini imeshindikana. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee wanasema mnyonge mnyongeni haki yake mpeni. Nichukue fursa hii kuipongeza Serikali yangu ya Chama cha Mapinduzi kwa kuleta huu Muswada Bungeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, wewe mwenyewe ni shahidi, kila mwaka nikiwepo mimi mwenyewe tumekuwa tukilalamikia tatizo la ajira za wageni, wageni kuja kuchukua ajira za Watanzania na wengi wao vijana. Nilizungumzia tatizo hili kwenye Makampuni ya Simu, katika sekta ya utalii na katika sekta ya madini; sasa leo hii nimpongeze mama yangu Mheshimiwa Kabaka, kwa kuliona hili na kulileta Bungeni.

Mheshimiwa Spika, kazi yetu sisi kama wawakilishi wa wananchi, kuuboresha Muswada huu uende ukafanye kazi na hapa tusiweke itikadi ya vyama kwa sababu, wanaoathirika vijana wapo wa CCM, wapo wa CHADEMA, wapo wa CUF, leo sasa tutengeneze Muswada huu ili tabia ya wageni kuja kuchukua kazi za Watanzania ikome. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nianze kuongelea kuna kitu kinaitwa CTA, ni vibali vya muda. Kulikuwa hakuna Sheria yoyote, lakini baadhi ya watendaji wa Uhamiaji walikuwa wanatumia mwanya huu vibaya, utaratibu ulikuwa wa miezi mitatu, lakini kulikuwa na rushwa kubwa, walikuwa wanatoa vibali mpaka vya miaka miwili kwa watu kuja kukaa nchini ambao hata mazingira yao ya ajira hayaeleweki. Sasa leo hii Mheshimiwa Waziri ameonesha njia ya kuhakikisha anataka kukomesha hili tatizo; haiwezekani mtu akapata Kibali cha Ukaazi kabla hajapata Kibali cha Ajira, haipo hiyo duniani kote! Haiwezekani mtu anapewa uraia bila kujua anakuja kufanya kazi gani!

Mheshimiwa Spika, huku ndiko raia wa kigeni walikuwa wakitumia mwanya huu vibaya, anakwenda Uhamiaji anahonga anapewa kibali! Hata sasa Wizara husika ikimfutia ajira, Uhamiaji wamekuwa hawamwondo!

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, lakini leo hii tunaambiwa hapa Wizara hii itapewa meno. Napendekeza kabla ya mtu kupewa Kibali cha Ukaazi, ahakikishe ana Kibali cha Ajira. Hili litaondoa wimbi la watu kuingia nchini kiholela kwa sababu, kuna watu ambao walikuwa wanatumia mwanya huu vibaya; anakwenda anasema amepata kazi, Kibali cha Kazi hajapata, anapewa Kibali cha Ukaazi, mwisho wa siku ndio anakuwa mhamiaji haramu na mwisho wa siku anaenda kufanya kazi za Watanzania, ndogo ndogo.

Mheshimiwa Spika, lakini nimeangalia, pia Muswada huu utazuia tabia ya watu ambao leo hii wanakuja, mtu anasema anafanya biashara, lakini haelezei ni biashara gani ambayo anaifanya! Hilo wimbi limetumiwa sana na watu kuja kwa kigezo cha ufanya biashara, ndiyo hawa ambao wanatengeneza Wachina wa Kariakoo; mtu anakuja anauza *underwear* anajiita na yeye mwekezaji! Anauza maua! Anauza vikombe!

Mheshimiwa Spika, sasa hawa wapo! Kuna siku nimeshuhudia Mchina anaendesha basi! Kazi hizi ambazo Watanzania wanaweza kuzifanya! Sasa leo hii Sheria itaoanisha huyu mtu anayekuja kufanya biashara anafanya biashara gani? Tuwaepuke hawa Wamachinga wa nchi zingine kwa sababu, waliokuwepo tu kwetu wenyewe wanatosha na hatuna pa kuwapeleka!

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, nadhani huu Muswada umekuja wakati muafaka. Sasa Wabunge tuboreshe, ni maeneo gani ambayo yanatakiwa kuwekewa mkazo, ili Watanzania ambao 65% ni vijana, wanufaike na ajira zao ambazo zilikuwa zikiibwa na wageni bila kufuata utaratibu.

Mheshimiwa Spika, pia napenda kuwe na ushirikiano wa dhati kati ya Wizara husika ya Kazi pamoja na Wizara ya Uhamiaji, ili kuondoa *contradictions* zilizopo. Najua kulikuwa na minong'ono na migongano ya chini chini kila mmoja anaona kuja kwa Sheria hii ananyang'anywa mamlaka yake, lakini sio hivyo! Wewe Uhamiaji utatoa Kibali cha Ukaazi wakati mtu tayari ameshapata kibali cha kazi *unless otherwise* hauwezi ukampa mtu Kibali cha Ukazi wakati hajulikani anakuja kufanya shughuli gani!

Mheshimiwa Spika, hilo ni la msingi sana ili kuondoa mwanya wa watu ambao wanakuja kufanya kazi za Watanzania. Nilishazungumzia hapa ukienda kwenye mahoteli, Watanzania kazi zao kufungua visoda, kazi zao kutandika vitanda, lakini unakuta zile ajira ambazo wanaweza wakazifanya wanakuja wanafanya watu wengine. Katika nchi za wenzetu anapokuja mwekezaji, wana utaratibu wa *ku-train* watu wao, ili anapoondoka yule nafasi yake inachukuliwa na mzawa; sasa lazima tuangalie mazingira haya yote kwamba yanafanyiwa kazi.

Mheshimiwa Spika, nimezunguka na Kamati katika maeneo mbalimbali, hakuna sehemu ambayo hakuna *limit* ya ajira kwa wageni kama kwenye sekta ya madini. Sasa leo hii huu Muswada umekuja kuweka mazingira mazuri, vijana wetu ambao wanaomba kazi katika Makampuni ya Simu, wanaoomba kazi katika Sekta ya Madini, zile kazi ambazo zinafanywa na wageni sasa hivi wazifanye wao; Watanzania wamechoka kuwa wasindikizaji katika ajira ambazo wanastahili. Hii imekuwa ikileta mtafaruku mkubwa kati ya Watanzania na Serikali kwa kuona Serikali yao haiwajali, inashindwa hata kulinda ajira zao ambazo wanapaswa kufanya wao na mwisho wa siku wanakuja kufanya wageni.

Mheshimiwa Spika, pia nampa angalizo Mheshimiwa Waziri anipe ufafanuzi. Kifungu cha 4(7) atuelezee vizuri, lazima zitangazwe ajira za wazawa ni zipi na lazima zitangazwe ajira za wageni ni zipi, ziwekwe bayana kwa sababu ndiyo chanzo kikubwa kilichokuwa kikileta malalamiko miaka nenda miaka rudi. Ikibaki hivi kama ilivyo, Mheshimiwa Waziri, haeleweki! Pia, lazima tujue hayo mamlaka ya Waziri Kifungu cha 4(4) ya kumfanya mtu asibanwe na Sheria hii ni yapi?

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, leo unaweza ukawepo wewe una dhamira njema, akaja mwingine hana dhamira njema! Akatumia vifungu hivi vibaya vikaendelea kumkandamiza Mtanzania wa kawaida. Kwa hiyo, naomba majibu sahihi hasa ya vifungu hivi.

Mheshimiwa Spika, lakini kama kijana, kama mwakilishi wao ambaye nimekuwa nikiwawakilisha humu ndani siku zote, tatizo lao kubwa, kilio chao kikubwa ni ajira zao kuchukuliwa na wageni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi na naunga mkono Muswada huu. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Rage, halafu Mheshimiwa Mkosamali, Mheshimiwa Jafo, Mheshimiwa Kabwe Zitto, Mheshimiwa Shekifu na Mheshimiwa Murtaza Mangungu mjiandae.

MHE. ISMAIL A. RAGE: Mheshimiwa Spika, napenda kukushukuru kwa kunipa nafasi hii. Nikubaliane na Mjumbe aliyetoka, naunga mkono Muswada huu wa Sheria ya Udhhibiti wa Ajira za Wageni wa Mwaka 2014, "*The Non Citizen (Employment Regulation) Bill, 2014.*"

Mheshimiwa Spika, hii inadhihirisha wazi kabisa kwamba, Serikali ya Chama cha Mapinduzi ni Serikali makini kabisa na inapoleta Miswada yake inaletwa Miswada ambayo inajitosheleza kwa faida ya wananchi wote wa Tanzania. Kwa hili, kwa kweli Waziri na Maafisa wako mnastahili pongezi kubwa sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, niende moja kwa moja kwenye Sheria, Kifungu Namba 5(4) ambacho Kamishna wa Wizara ambaye ndiye kazi yake kutoa vibali, naomba kwamba, asikasimu mamlaka yake yale kwa mtu mwingine tena au kwa taasisi nyingine tena, kama ambavyo yameletwa mapendekezo, italetwa mkanganyiko hapo. Ni bora Mamlaka, ili tuweze ku-control vizuri, yabaki kwa Kamishna mwenyewe mpaka hapo, kama amesafiri, mpaka atakaporudi.

Mheshimiwa Spika, vile vile naomba tu ufafanuzi kutoka kwa Mheshimiwa Waziri, vigezo wanavyotumia kuweka daraja la 'A' na daraja la 'B', Sheria haielezi vizuri sana. Ningeomba tupate pale ufafanuzi wa kutosha sana.

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ikipita tutapata faida nyingi sana. Kwanza tutaongeza nafasi kwa Watanzania, kwenye nafasi ambazo zimeshikwa na wageni kutoka nje ya nchi. Kwa hiyo, nina imani kabisa Wabunge wenzangu wote wataunga Muswada huu bila matatizo yoyote. Pia, utatoa nafasi kwa wananchi kupatiwa mafunzo zaidi kwa maana ya kupelekwa nje au katika vyuo vyetu hapa hapa ili waweze kuchukua nafasi hizo ambazo zilikuwa zinafanywa na wageni.

Mheshimiwa Spika, nitamwomba vile vile Waziri atakapokuja hapa, kuna makampuni ambayo yanafanya mambo ya ajabu sana hapa Tanzania. Haiwezekani nafasi ya *Human Resources*, Afisa Utumishi, akapewa mtu wa nje katika shirika la, hata kama ni shirika binafsi au shirika la Taifa! Nitaomba pia, Waziri utakapokuja utupe msimamo wa Serikali kwa hawa *Human Resources*, kwa vyovyote ukipata ambaye anatoka nje ya nchi atataka kuhakikisha anawajaza watu wa kutoka katika sehemu yake.

Mheshimiwa Spika, kuna baadhi ya mashirika lazima tuyapongeze; nimefuatilia sana baada ya kujua Muswada huu utakuja, *tiGO*; sasa hivi Wakurugenzi karibu wote ni Watanzania. Sasa huu ndio utaratibu mzuri unaotakiwa, lakini ningependa ku-*declare interest*, mimi nina redio yangu pale Tabora inaitwa *Voice of Tabora*, lakini kinachosikitisha sielewi ni kwa nini,

Nakala ya Mtandao (Online Document)

makampuni ambayo yanafanya *marketing* karibu yote yana wafanyakazi ambao ni wa kigeni badala ya kuwa na watu wa Tanzania. Kwa hiyo, kwa kweli, hili ni eneo nyeti sana, ningeshauri Serikali iwe makini sana kuangalia. Tusipoangalia wanaweza wakatimia hivi vyombo vyetu vya habari kwa utashi wao wanavyotaka wao badala ya kutoa kazi kwa Watanzania.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa Muswada huu unajitosheleza sana nisingependa kupoteza muda mrefu. Nami naunga mkono, nina imani kabisa kwamba, Wabunge wenzangu pia watakubaliana na hilo. Ahsante sana. *(Makofi)*

SPIKA: Nashukuru sana. Kama kawaida ya Kanuni yetu, mkiacha kurudia rudia waliyosema wengine, basi karibu wote mtapata nafasi; mkirudia basi mnapoteza muda.

Nilisema nitamwita Mheshimiwa Mkosamali! Ajiandae Mheshimiwa Selemani Jafo na Mheshimiwa Zitto Kabwe!

MHE. FELIX F. MKOSAMALI: Mheshimiwa Spika, nashukuru. Natofautiana na hawa Wabunge waliotangulia kusema. Nasema kabisa kwamba, Muswada huu bado haujatatu matatizo, bado ni Muswada dhaifu mno kwa kushughulikia jambo hili.

Mheshimiwa Spika, suala la uraia kwanza ni jambo la Muungano. Kifungu cha (2) cha Muswada kinasema kwamba, Sheria hii itatumika Tanzania Bara pekeyake, lakini watu wanaounga mkono suala hili hawajiulizi! Mgeni anayetaka kufanya kazi kwenye makampuni yanayo-operate Tanzania Bara na Tanzania Zanzibar atapewa kazi na huyu Kamishna anayefanya kazi Tanzania Bara peke yake? Au hilo hamjaligundua? Hamjalisoma mkalielewa humu? *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, ukisoma Katiba yetu ya nchi, Ibara ya (4) na orodha ya mambo ya Muungano, jambo hili kwanza lazima tulipigie kura kwa mujibu wa Ibara ya 98 kwa sababu linahusisha mambo ya uhamiaji, mambo ya uraia na mambo yanayohusu Wizara ya Mambo ya Nje. Mambo matatu ya Muungano lazima yapigiwe kura kwa kupata theluthi ya Zanzibar na Tanzania Bara na Muswada huu haujaeleza vizuri jambo hili litatuliwa vipi. Ni jambo tu limeletwa na nini.

Mheshimiwa Spika, nataka niwakumbushe, ukitaka kutatua tatizo la wazawa wapate ajira, rudi nyuma. Mheshimiwa Iddi Simba aliwahi kuorodhesha hapa Bungeni miaka ya nyuma, ajira gani ambazo wanaweza kuzifanya Watanzania na ajira gani ambazo wanaweza wakazifanya wageni. Hilo halijawa *tackled* humu. Tulitegemea Waziri atakuja aeleze mambo gani yatakuwa yanafanywa na wageni, yawe kwenye *schedule*, yawe kwenye Sheria siyo kama yalivyo sasa ambavyo anasema atachapisha yeye mwenyewe kwenye gazeti. Naendelea kwa sababu ya muda; kwa hiyo, Muswada huu bado.

Mheshimiwa Spika, ukija kifungu cha tano cha Muswada huu, kinasema, Kamishna wa kazi ndiyo atakuwa anatoa hivi vibali, anavifuta na kufanya mambo mengine. Kamishna wa kazi anaanzishwa na sheria nyingine inaitwa *Labor Institutions Act*. Ukiangalia kazi alizonazo kwenye hii sheria huyu Kamishna wa Kazi, ana kazi nyingi! Hawezi akawa na kazi hizi akaongezewa na mzigo mwingine wa kutoa vibali.

Mheshimiwa Spika, kutoa vibali vya watu kufanya kazi kunahitaji watu wengi wachunguze vyeti vya hawa wageni wanaokuja, TCU washirikishwe na watu wengine ili tuangalie hawa watu wanaokuja kweli ni *competent*? Huwezi kumpa mtu ambaye ana majukumu mengi chini ya Sheria hii ya Kazi kusimamia Vyama vya Wafanyakazi na mambo mengine, umpe tena kazi za kutoa vibali.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, tunaposema raia wa kigeni, msifikirie tu wale Wachina wa Kariakoo, sisi kwa mfano tunaotoka maeneo ya mipakani, hivi vibali ambavyo mnasema vya miezi mitatu, tunaajiri Warundi, Wanyarwanda na Wakongo, wanakuja, wanatulimia mashamba yetu, ndani ya miezi mitatu wanarudi. *We are not talking about* watu hao tu, raia wa kigeni *is a broad term.* (Makofi)

Mheshimiwa Spika, haiwezekani umpe mtu muda wa miaka miwili kwenda kuomba kibali cha mtu anayekuja kufanya kazi wiki mbili, wiki tatu aje atoke Kigoma kuomba kibali cha ajira kwa Kamishna wa Kazi. Hiki kitu hakiwezekani. Kwa hiyo Muswada huu ukiuchunguza, mimi nimeupitia, sijaona chochote hapa. Vifungu vyote vina matatizo.

Mheshimiwa Spika, wameweka Kifungu cha (7) hapa, nimepitia vyote hapa. Kifungu cha (7) wanasema kwamba kutakuwa na *succession plan*, kwamba mtu ambaye anataka kuleta raia wa kigeni, yule raia wa kigeni ili afanye kazi, lazima huyo aliyemleta, aandae utaratibu ili atakapoondoka Mtanzania afanye ile kazi. Hujaangalia mazingira! *Employment and Labor Relations Act*, yaani Sheria ya Ajira ya Mahusiano Kazini, Ibara ya 14 inaeleza aina ya mikataba. *Unless* ubadilishe zile Sheria, anza kule kubadilisha aina za ajira. Sheria ile bado inatambua ajira za wageni kule. Badilisha kuanzia kule, siyo kuleta hivi ili useme wageni hawataweza kufanya *permanent contract* na nyingine na nyingine.

Mheshimiwa Spika, ukisema hii kwamba niandae *succession plan*, ya nini? Mimi nimeleta mtu, *consultant* wangu, mgeni, anatakiwa afanye kazi mwezi mmoja. Naandaa *succession plan* ya nini? Kwa faida gani? Haija-classify vitu gani utatakiwa uandae *succession plan*, vitu gani hutakiwi kuandaa *succession plan* na Sheria yenyewe haisemi. Haya, hiyo kampuni isipoandaa *succession plan* kwa mujibu wa Sheria hii, mtachukua hatua gani? Hakuna hatua yoyote mtakayochukua. Kwa hiyo, bado Muswada huu haukidhi matakwa ya wananchi.

Mheshimiwa Spika, yaani ni shida sana! Wanakwambia kwamba fedha hizi ambazo watakuwa wanalipa fee watu ambao wamepewa vibali na nini na nini, zitakuwa zinaingia kwenye *Youth Employment Fund*, sawa. Mfuko wa Ajira wa Vijana, utaratibu wake ni upi? Zitakuwa zinagawanywa vipi? Kwenye Halmashauri gani? Weka hapa iwe clear!

Mheshimiwa Spika, ukisoma kifungu cha 11(2) kinaeleza kwamba mtu akishapata hiki kibali... (yowe/kelele)

Mheshimiwa Spika, naomba unilinde, kuna watu wanapigapiga yowe!

SPIKA: Na kweli, wananipigia kelele hata mimi. Endelea. (Kicheko)

MHE. FELIX F. MKOSAMALI: Mheshimiwa Spika, ukisoma kifungu cha 11 kinasema ili mtu apewe kibali, ni lazima ahakikishe kwamba ametumia mbinu yoyote kuhakikisha kwamba hakuna watu wa ndani ambao wana taaluma hiyo.

Mheshimiwa Spika, watu hawajaangalia, inawezekana kwenye nchi kukawa na watu wawili wenye wataalamu fulani, lakini mtu ana kampuni yake hawahitaji wale, ameona Watanzania hawajitumi kama Wakenya kwenye Hoteli yake. Ametumia mabilioni yake, kwa nini umlazimishe? Yeye anataka jambo lake lisonge mbele, lazima tuwe *flexible*, tusiangalie jambo kwamba ni hivi tu, ni hivi tu.

Mheshimiwa Spika, fikiria na mtu aliyewekeza ambaye anataka watu *competent*, atalichukuliaje jambo hili? Ndiyo kama vile nilivyosema, ukiacha haya mamlaka ambayo

Nakala ya Mtandao (Online Document)

mnataka kumpa *Labor Commissioner* kwenye kifungu cha saba, Sheria hii ya *Labor Institutions Act* inamruhusu huyu Kamishna ku-delegate mamlaka yake kwa *Labor Officers* wengine.

Kwa hiyo, maana yake ni kwamba hata hizi kazi za utoaji vibali hatakuwa anatoa yeye peke yake. Hata *Labor Officer* yeyote atakuwa na uwezo wa kutoa kibali hiki cha ajira za wageni.

Sasa maswali ya kujiuliza ni mengi hawa *Labor Officers* wana *qualifications* gani? Wana uwezo wa kujua taaluma za watu, *expert* mbalimbali watakaotaka kuja kufanya kazi nchini?

Mheshimiwa Spika, hapa ilipaswa kuwa na tume ya wataalamu ambayo ina uwezo wa ku-re-scrutinize hili jambo, siyo kama hivi ilivyo hapa. Hivi ilivyo hapa haitatui tatizo lolote bali itaongeza matatizo.

Mheshimiwa Spika, hapa kuna kifungu cha 12(4) kinachoeleza kwamba ukipewa kibali unaweza ukaki-renew baada ya miaka miwili; na mwisho wa kupewa hicho kibali ni miaka mitano. Swali linakuja, kuna watu wanahitaji kufanya kazi miaka saba, lakini kuna kifungu kidogo cha (5) pale kinachoeleza kwamba mtu anayetoa kibali ataangalia kwamba kama hiyo kazi anayokuja kufanya huyo mtu au hiyo kampuni au *investment* inasaidia katika uchumi wa nchi.

Mheshimiwa Spika, unapimaje kwamba kazi hii inasaidia kukuza uchumi wa nchi na kazi hii haisaidii kukuza uchumi wa nchi? Kwa hiyo, unaweza ukaleta usumbufu kwa watu ambao wanataka ku-renew hivi vibali, ukaleta usumbufu kwa watu ambao wanataka kufanya kazi zaidi ya hii miaka mitano ambayo umeiweka ambayo ni miwili miwili.

Sasa umesema vibali miaka miwili, then umesema miaka mitano. Mtu anaomba miaka miwili: Je, mwaka wa mwisho utampa mwaka mmoja? Kuna *a lot of confusion* kwenye Sheria hii. Kwa hiyo, kifungu hiki hakipimiki ni jambo ambalo bado liko *vague*, linaacha maswali mengi sana ambayo yataleta sumbufu katika utekelezaji.

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 13 kina matatizo kama alivyosema Mheshimiwa Rage, bado huwezi kuelewa hivyo vibali vya *Class A* ni vya aina gani na vya *Class B* ni vya aina gani? Bado kina ukakasi, hakieleweki vizuri.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 14 kinaeleza kwamba Kamishna huyu anaweza kufuta kibali alichotoa kwa raia wa kigeni anayetaka kufanya kazi na ameweka utaratibu. Lakini Sheria haielezi endapo Kamishna huyu hatafuata huu utaratibu tunamchukulia hatua gani? Mimi nataka mtu wangu *expert* aje kufanya kazi, yeye ananisumbua, hanipi kibali, ananipotezea muda, namchukulia hatua gani? Wanasema unaenda kwa Waziri. Waziri naye akinisumbua! Sheria ilipaswa kuwa na muda, nikiomba kibali nipewe kwa muda gani? Asiponipa baada ya muda huu nifanye hivi, isiwe ni usumbufu.

Mheshimiwa Spika, vifungu vingi vina matatizo. Ukienda Kifungu cha 18, ndiyo hiyo niliyokuwa naisema, inaendelea rufaa za kukata na nini. Kwa hiyo, kwa ujumla nimejaribu kupita maeneo mengi na kwa sababu Sheria ina vifungu 30, lakini nimejaribu *at least* kwenye yale maeneo muhimu. Lakini ukijaribu kuangalia jambo hili kwanza linaanza na mgogoro.

Mheshimiwa Spika, mgogoro huu haujaanza leo, hata ukisoma hizi Sheria nyingine zilikuwa hazielezi Sheria za Kazi kuhusu matumizi yake Tanzania Bara na Tanzania Zanzibar. Kwa hiyo, Sheria hii bado ina upungufu kuanzia kwenye matumizi yake, jinsi vifungu vilivyokaa na mpaka tutakapokwenda kwenye utekelezaji wake.

Mheshimiwa Spika, nashukuru sana. (*Makofi*)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

SPIKA: Ahsante. Nilisema nitamwita Mheshimiwa Selemani Jafo na Mheshimiwa Kabwe ajiandae, atafuatiwa na Mheshimiwa Shekifu na Mheshimiwa Murtaza.

MHE. SELEMANI S. JAFO: Mheshimiwa Spika, awali ya yote napenda kumshukuru sana Mwenyezi Mungu, lakini pia nakushukuru wewe kwa kunipa nafasi hii nami nitoe machache.

Mheshimiwa Spika, nitakuwa na yangu machache. Kwanza, namshukuru Mheshimiwa Waziri na Kamati iliyohusika katika kuhakikisha kwamba Sheria hii inakuja hapa. Lazima tukubali kwamba tumepata mahali pa kuanzia, hilo ndiyo jambo la msingi. Kama tulikuwa hatuna mahali pa kuanzia; nami nakumbuka ndani ya miaka yote tumekaa hapa Bungeni, miongoni mwa kero kubwa ya Waheshimiwa Wabunge humu tunayozungumza ni tatizo la vijana wetu kukosa ajira lakini ajira zile zile wanapewa watu wa nje. *(Makofi)*

Kwa hiyo, kimsingi kwanza huu Muswada umekuja hapa, kama una upungufu, maana yake ndiyo kazi ya Bunge kuweza kuufanyia *amendment* Muswada huu utoke vizuri. Kwa hiyo, hilo ni jambo ambalo nashukuru sana. Kwa hiyo, naomba tufanye kazi za Kibunge hasa kiasi kwamba tutengeneze hii Miswada yetu mwisho wa siku iwe Miswada mizuri kwa ajili ya mustakabali wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, huko nje tuna vijana wengi wanatangatanga na tuna vijana wengi wana hasira kwa sababu wanaona watu wako katika ajira ambazo wao wangeweza kuzifanya. Kwa hiyo, nadhani Sheria hii kwetu itakuwa ni jambo la msingi sana la kuhakikisha tunatetea maslahi ya vijana wetu.

Mheshimiwa Spika, sasa hivi tuna vijana wengi wanamaliza Vyuho na vijana wengi wana uwezo mzuri wa kufanya kazi lakini kazi zile zinachukuliwa na watu. Maana yake dawa yake ni Sheria hii sasa leo tunajadili hapa Bungeni. Kwa hiyo, nakushukuru sana Mheshimiwa Waziri na pale kwenye upungufu tutaleta *amendment* tuweze kuzifanya kazi ili mradi kwanza mwisho wa siku Watanzania wajivunie Bunge hili kwamba limefanya kazi kubwa ya kutetea maslahi ya vijana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ni kweli watu wote wamesema, leo hii ukifika maeneo mengine mpaka inakuwa kero. Kazi ambayo vijana wa Tanzania walitakiwa kuzifanya, wanafanya watu wengine. Nimesikia hoja zote kutoka sehemu mbalimbali kwamba hata ukienda pale Kariakoo, kuna watu wanauza *tiles*, kuna watu wanauza chupi, vitu vya aina mbalimbali, mpaka vingine vinakuwa kero. Je, hawa vijana wetu wa Kitanzania, kazi ambazo walikuwa wanastahili kuzifanya, kwa nini wafanye watu wengine wa nje? Ina maana tulikuwa hatuna *control mechanism* ya kufanya kwamba kazi zile zifanywe na Watanzania? *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, kwa Sheria hii, naamini Bunge lako litakuwa limetendea haki Watanzania kwa kuja na Sheria hii. Naomba sana, mara baada ya Sheria hii kupita, kazi kubwa ifanyike. Sasa hivi kuna Makampuni mengi sana! Ukitembelea katika Makampuni mengi kutafuta watu wanaofanya kazi ambao hawa-*qualify* kufanya kazi kama za mgeni, wako wengi sana. Kwa hiyo, kuna kazi kubwa ya mimi kufanya tathmini kwamba ni makampuni mangapi yameajiriwa? Hiyo kazi ni lazima tuifanye, maana kupitia sheria ni jambo moja lakini utekelezaji wa sheria ni jambo lingine.

Mheshimiwa Spika, leo hii nina imani ukienda katika Makampuni ya migodi utawakuta watu wengi ambao siyo Watanzania ambao kazi zile zilikuwa zina-*qualify* kufanywa na Watanzania zinafanywa na watu wengine. Naomba sasa Sheria hii tuweze kuipitisha, tufanye *amendments* za kutosha ili mradi sheria yetu iweze kufanya kazi. Vile vile naomba kutoa

Nakala ya Mtandao (Online Document)

ufahamu kwamba nimeshukuru sana, kuna kipengele fulani kinasema kama endapo sheria nyingine mbalimbali zinagongana: Je, nini kifanyike? (Makofi)

Mheshimiwa Spika, katika kipengele cha 24 kinasema, “*conflict of the laws*,” kama kuna Sheria ambazo zinagongana, sheria hii ndiyo itakuwa sheria kuu ya kutekelezeka.

Kwa hiyo, kwa msingi huo tukisimama vizuri nina imani kwamba tutakwenda kutenda haki. Lakini nilipenda kutoa ushauri katika lile eneo ambalo linasema kwamba kama Kamishna anaweza aka-*delegate* haya mamlaka katika taasisi mbalimbali au katika mtu, jambo hilo tulitazame vizuri. Inawezekana ikawa ni mwanya mkubwa kweli kweli! Mtu katika taasisi fulani akawa amepata hayo majukumu ya kufanya hivyo, wakaingizwa watu kinyemela ambao mwisho makusudio ya sheria hii yakaanza kupotea.

Mheshimiwa Spika, naomba Kamishna ambaye yuko *responsible*, Ofisi yake ihakikishe inasimamia jambo hili. Lakini tukisema kila taasisi inaweza ikatoa *work permit*, tutakuja kupata mgogoro mwingine baadaye. (Makofi)

Naamini Ofisi ya Kamishna, lengo la msingi ni kujengea nguvu iwe na vitendea kazi vya kutosha. Wenzangu wamesema kwamba inawezekana watu hawana ujuzi huo; ndiyo maana ya Ofisi! Ofisi lazima iwe *equipped*, iwe na wataalamu wote wa kuweza kufanya hizo *checking* kwamba huyo mtu kweli ana-*qualify* kupata kazi hiyo.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, nakushukuru sana. Nimesema yangu madogo ni kutoa ushauri, lakini ni lazima tuweke *limit time* kwamba mtu anapoomba hii *work permit* ni baada ya muda gani iweze kutoka. Tutakuwa na muda mzuri wa kufanya *monitoring*.

Mheshimiwa Spika, inawezekana kuna watu wengine ni wazembe, wakati mwingine mtu anakuja kuomba *work permit*; tuweke *time frame* kama mwezi mmoja, wiki mbili au wiki tatu. Tutaonekana kama hatuko *serious*. Mtu ameomba *work permit*, anakuja kuipata baada ya miaka miwili. Itakuwa hatujatenda haki katika eneo hilo. Lakini jambo la msingi kama mimi ni Mtanzania, kama kijana, nina-*support* Sheria hii na ninaomba Waheshimiwa Wabunge wenzangu tulete *amendments*, Sheria hii iwe bora kwa mustakabali wa vijana wa Tanzania.

Mheshimiwa Spika, ahsante.

SPIKA: Ahsante. Sasa namwita Mheshimiwa Kabwe Zitto, atafuatiwa na Mheshimiwa Henry Shekifu na Mheshimiwa Murtaza na wengine nitaangalia.

MHE. KABWE Z. ZITTO: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi nami pia kuchangia Muswada huu muhimu sana, na nashukuru kwamba unachangiwa zaidi na vijana na hivyo inaonyesha dhahiri kwamba tatizo la ajira kwa vijana wetu linawaumiza Wabunge vijana.

Mheshimiwa Spika, kati ya sasa mpaka mwaka 2030 Watanzania watakaolingia kwenye nguvu kazi (*work force*) ni takribani Watanzania milioni 25. Maana yake ni kwamba kila mwaka tutakuwa tunatengeneza watu 1,600,000 wanaolingia kwenye *work force*. Kwa hiyo, uwezo wetu wa kutengeneza ajira 1,600,000 kila mwaka bado unatia mashaka kwa maana ya kwamba shughuli za kiuzalishaji, shughuli za kiuchumi zindane na idadi ya watu ambao wanaingia kwenye ajira. (Makofi)

Kwa hiyo, tunapojadili Muswada huu, tusiingie kwenye mtego wa kujifunga kama kisiwa, kwa sababu unapotunga sheria ambayo inazuia watu wengine kufanya kazi nchini kwako,

Nakala ya Mtandao (Online Document)

lazima uwe tayari kwamba hutakuwa na wananchi wako wanaokwenda kutafuta ajira sehemu nyingine.

Mheshimiwa Spika, Tanzania haipo kwenye *isolation*, kwa hiyo ni lazima tuangalie vizuri sana vifungu vya Sheria ambavyo tunavitunga hapa ili baadaye wananchi wetu wanapoenda kwenye nchi nyingine kutafuta ajira wakakataliwa kwa sababu sisi tumezuia wananchi wa nchi nyingine kupata ajira kwetu, tusije tukalalamika tena. Kwa hiyo, ni lazima tuwe makini sana tunapokuwa tunatunga sheria zetu na tunahitaji *1.6 million jobs every year* kuanzia mwaka huu mpaka mwaka 2030. Kwa hiyo, nilikuwa naomba Wabunge tutafakari sana na kwa kina jambo hili.

Mheshimiwa Spika, jambo la pili tumetoa mamlaka makubwa sana kwenye Sheria hii kwa Waziri na Kamishna wa *Labor* na nina wasiwasi kwamba yatamuwia vigumu sana Waziri na Kamishna wa *Labor*.

Nilikuwa napendekeza kwamba kifungu cha 6(2) kiandikwe upya na tuige yale tuliyoyafanya kwenye Kamati ya Madini kwa kuunda chombo ambacho kitakuwa kinamshauri Waziri kuhusiana na masuala haya ya ajira kwa wageni, tunaweza tukakiita *Labor Advisory Board or Labor Advisory Agency*, kiwepo chombo ambacho kitachukua wataalamu mbalimbali wa masuala ya kazi, wa masuala ya uwekezaji wa Kimataifa ambao mara kwa mara watakuwa wanamshauri Waziri kuhusiana na jambo hili, kuweka jambo hili kwenye mikono ya Waziri na Kamishna wa *Labor* peke yake itatupa shida huko tunakokwenda. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, tusitunge sheria tunajiangalia sasa hivi, tutunge sheria tunaangalia miaka ya mbele itakuwaje. Kwa hiyo, nilikuwa napendekeza kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali na timu yako tuangalie maana yake kuna sheria ambazo tayari zipo zina vyombo vya ushauri kama hivi, tuzihamishe tu tuweze kuweka hapa ili kuwe na chombo cha ushauri kwa Waziri na Kamishina wa *Labor* kwa ajili ya kuhakikisha kwamba hawi yeye peke yake anaamua anavyotaka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, *Section 13* ya sheria ambayo pia Kamati imezungumza kwenye ukurasa wa nane, Jumuiya ya Afrika Mashariki; sisi kama Taifa tumeingia Mikataba ya Kimataifa na tulipitisha hapa Bungeni *Common Market, East African Common Market* tulipitisha ndani ya Bunge hili. Sheria hii haina *reference* yoyote ya *commitment* za Taifa kwenye Jumuiya ya Afrika Mashariki. Haina maana kwamba hakuna Watanzania watakaokwenda Rwanda au Burundi au Uganda au Kenya kutafuta kazi, haina maana! *(Makofi)*

Kwa hiyo, unapotunga sheria ambayo hata wenzako ndani ya *region* unawawekea vizingiti, ujue na wao wata-*reciprocate* na hamtaweza ku-*absorb* wote wote nchi hii. Kwa hiyo, ni lazima tufikirie kwa makini sana. Nilikuwa naomba maeneo muhimu ya sheria hii yazingatie mikataba ya Kimataifa ambayo nchi yetu tayari imeingia ikiwemo *East African Common Market*, ambayo tayari tumesharuhusu aina za kazi na aina gani za watu ambao wataingia Tanzania bila kufanya bila kuhitaji kibali.

Mheshimiwa Spika, wenzetu wa Rwanda, Uganda na Kenya wamesharuhusu kwamba Mkenya akienda Rwanda hahitaji kibali, Mnyarwanda akienda Uganda, hahitaji kibali; na kwa vyovyote vile tuna hiyo *commitment* ya Kimataifa na imepitishwa na Bunge hili. Kutoizingatia kwenye sheria hii, mtaiingiza nchi kwenye matatizo. Mtakuja kulalamika tena, Watanzania wameenda Kenya, wamekatazwa kazi, na kadhalika hatutokuwa na sehemu ya kwenda. Nilikuwa naomba jambo hili liangaliwe kwa vifungu muhimu vya sheria hii vikaandikwe upya ili kuzingatia *commitments* ambazo tumezipata.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, jambo lingine ambalo ningeomba kama inawezekana tukaiangalie upya hii sheria, tusiipitishie leo. Sheria hii imeangalia wageni wanaokuja kufanya kazi nchini, ni vipi wageni wanaofanya kazi kwenye makampuni ya kigeni nchini, kuna wageni wanakuja kuajiriwa na kuna Watanzania wanaofanya kazi kwenye makampuni ya kigeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, juzi nilikuwa nasoma gazeti moja, kuna kampuni moja ya mafuta hapa nchini imeajiri Watanzania. Kuna matatizo ya kikazi yametokea kwenye ile Kampuni. Ile Kampuni imeleta wageni kutoka Norway kuja kuwachunguza watu wetu hapa nchini bila vyombo vyetu vya uchunguzi kujua. Sheria hii haijazingatia hilo jambo, kulinda haki za Watanzania wanaofanya kazi kwenye Makampuni ya kigeni.

Ndiyo maana nasema tusikimbilie haraka haraka tukadhani kwamba tunaenda kutatua tatizo la wageni, ningeshauri tu-*withdraw* hii sheria, tukaitazame upya. Sheria haiangalii kuhusu wageni wanaofanya kazi kwenye makampuni yao, tuna tatizo kwa mfano kwenye Makampuni ya Madini. Mishahara ya wageni wanaofanya kazi hapa Tanzania kwenye Makampuni ya kigeni hailipwi hapa Tanzania. Inalipwa kwenye nchi ambazo wale wanatoka, maana yake nini? TRA haiwezi kukusanya kodi kwa hawa watu. Wakija hapa wanapewa posho tu, mishahara yao kama anatokea Australia, inalipwa kule kule Australia. Sheria haijazingatia hilo.

Mheshimiwa Spika, tunapoteza pesa nyingi sana kwa sababu kuna tofauti kubwa ya mishahara kati ya Mtanzania na mgeni hasa kwenye Makampuni ya Madini na Makampuni ya Gesi. Hatujaangalia jambo hili. Naomba hii sheria tusiifanyie haraka, itakuja kutugharimu baadaye au tutajikuta tunakuja kuiandika upya tena au kufanya *amendment* kabla hata haijaanza.

Mheshimiwa Spika, nilikuwa naomba kwa mujibu wa kanuni za Bunge, Serikali iombe ikaiandike upya ili izingatie maeneo ambayo nimeyaainisha ambayo yanahitaji kufanyiwa kazi, ambayo tunahitaji kuhakikisha ya kwamba hatuko katika *isolation* ili nchi yetu iweze kubakia ni nchi ambayo kwanza inaheshimu Mikataba ya Kimataifa, lakini muhimu zaidi, tunalinda haki za nchi yetu. Kwa vyovyote vile, naunga mkono kabisa na Waziri, lazima tulinde haki za Watanzania, lakini tujue pia kwamba kuna kazi ya ziada ya kufanya, kuna Watanzania ambao watatoka nje. Kwa hiyo, ni lazima tuiboreshie hii sheria kwa mazingira ambayo tunayaona yanafaa.

Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Dkt. Shekifu, atafuatiwa na Mheshimiwa Murtaza na Mheshimiwa Menrad Kigola.

MHE. DKT. HENRY D. SHEKIFU: Mheshimiwa Spika, awali ya yote, namshukuru Mungu, lakini pia kama tulivyokwisha sema, kuwatakia maisha mema wenzetu wale waliokwenda katika haki.

Mheshimiwa Spika, nianze kwanza kwa kumshukuru sana Waziri. Naishukuru Serikali kwa ujumla na niseme jambo hili kuwa limechelewa. Sisi na mimi ni mmojawapo wa watu waliolalamika sana kuhusu Watanzania kukosa ajira na watu kutoka nje kuja kufanya kazi ambazo Watanzania wana uwezo wa kuzifanya. Nami nitamke kwa wazi kwamba sikubaliani hata kwa robo kuahirisha Muswada huu kwa sababu Muswada huu una lengo jema. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, maneno mengi yaliyosemwa ni ukweli, ni mchango mzuri, lakini nafikiri ni vizuri kuelewa. Nami wakati mwingine nashangaa, bahati nzuri au bahati mbaya mimi ni mtu mzima na Muswada huu unahusu vijana na bahati nzuri wengi waliozungumza ni vijana.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Lakini mimi niseme kwamba sio mtaalamu wa sheria, lakini naamini katika sheria huwezi ukataja mambo yote. Sheria inaweka msingi na zinaandaliwa kanuni. *(Makofi)*

Kwa hiyo, ukiangalia maeneo mengi yaliyosemwa, kwa sababu sheria hii ni mpya ya kuweka taratibu za kuwalinda Watanzania, utakuta maeneo mengi yanahitaji kutungiwa kanuni na yanapashwa kuja kuboreshwa. *(Makofi)*

Kwa hiyo, nakubaliana na mapendekezo yaliyotolewa na Serikali lakini pia nakubaliana na yale yaliyoshauriwa na Kamati ya kudumu. Kitu ambacho kidogo nina wasiwasi, sina uhakika kwamba Waziri ameyachukua mapendekezo yote ya Kamati ya Kudumu. Kwa sababu yale yanasaidia kuziba mianya katika sheria.

Kwa hiyo, nashauri, yapo mapendekezo mazuri, siyo mengi, lakini kwa ajili ya kuiboresha sheria hii, yachukuliwe kwa sababu kuna mahali ambapo katika maelezo ya Kamati wanasema watafikisha mawazo yao kwenye Bunge. Taratibu za Kibunge, Kamati ndiyo inayozungumza kwa niaba ya Waheshimiwa Wabunge. Naamini mapendekezo yao yatakuwa yamechukuliwa kwa kina katika hotuba ya Mheshimiwa Waziri ya kuwasilisha Muswada huu.

Mheshimiwa Spika, nizungumzie kidogo suala la *succession plan*. Katika nchi yoyote, sheria zote za ajira kwanza zinahitaji mtu anayeingia katika nchi hiyo akubali kuwafundisha wale anaowakuta. Ni ukweli kuna mikataba ya mwaka mmoja, mikataba ya miezi sita, hii ni mifupi sana. Miezi sita huwezi ukaambiwa kwamba ufundishe. Mkataba hautasema kwamba lazima ufundishe, lakini pia kuna kazi ambazo hata hiyo miezi sita ni muhimu kutoa mafunzo kwa wale unaofanya nao kazi.

Mheshimiwa Spika, mimi ninaamini Serikali ina nia njema. Ifike wakati tusiruhusu kazi nyingine, ukiacha zile za kitaalam tu mtu mwingine kuzifanya, zifanywe na Watanzania, ndiyo lengo la Muswada huu. Sasa tunapopiga kelele tufanye hiki, tufanye hiki, nia inaweza ikawa nzuri, lakini wasilisha hoja yako, ilete kwa utaratibu unaokubalika, iboresha sheria iliyoopo, ndiyo nchi tutaiendesha kwa uzuri.

Katika suala la *succession*, nilichokuwa naomba, kwa mfano sasa hivi tuna suala la gesi ambapo hatuna wataalamu, watatoka nje. Ni lazima Serikali iwe na utaratibu wa kuandaa *program* ya mafunzo, wafundishwe Watanzania katika kipindi cha miaka miwili mitatu, tuwe na uwezo wa *kui-control* Sekta ya Gesi. Kwa hiyo, tusizungumze tu kwamba tunataka *succession*, lakini *succession* iende na *training*, tuwafundishe wananchi wetu katika vyuo vinavyostahili ili katika kipindi cha miaka minne mitano tusiwe na wataalam kutoka nje. *(Makofi)*

Nikizungumzia suala la hizi ajira ndogo ndogo na Sheria ya Afrika Mashariki, nakubaliana na mapendekezo kwamba tuiangalie Jumuiya ya Afrika Mashariki kama majirani zetu na ajira, lakini tuelewe wenzetu ni wajanja sana kuliko sisi. Tunapovuta subira, tunajaribu kutafakari. Tukijipiga tu kwa haraka, tutajikuta kwenye matatizo. *(Makofi)*

Kwa mfano, hivi sasa ukienda kwenye *hotel* za watalii, nyingi asilimia 60, 70 ni wageni. Wako Watanzania tuna udhaifu wetu, pengine Kiingereza hatukifahamu vizuri, lakini sasa isiwe sababu ya kuruhusu wenzetu kutoka nchi nyingine waweze kuwachukua watu kutoka nchi jirani, sisi ati kwa kutojua Kiingereza, watu wasifanye kazi. Nakubali upo upungufu, sasa Serikali tuiombe itengeneze program kamili ya kuweza kurekebisha ule upungufu na tusichukue muda mrefu. Kama ni miaka miwili kuhakikisha kwamba Vyuo vyetu vya Kitalii vinafunza Kiingereza na masomo ya msingi yawe Kiingereza, basi tufanye hivyo ili katika miaka miwili tusiwe na wasiwasi kuajiri Watanzania katika maeneo yale ambayo ni nyeti na yanahitajika katika Afrika Mashariki.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kwa hiyo, ninachosema, nakubaliana na Serikali kuvuta pumzi kidogo, lakini na sisi tusivute pumzi tukalala, ni lazima tuvute pumzi kwa malengo. Kama ni miaka miwili, ikiisha hiyo tujipime, twende kushindana na wenzetu. Maana hatuwezi kusema wenzetu wasije na tumeamua tumesaini mikataba, ni haki yao kuja.

Mheshimiwa Spika, Rais Mstaafu Mwinyi alisema, tusifungue hili dirisha. Tulifungua kwa nia nzuri, lakini sasa hivi tumelifungua kila kitu kinarukia humo ndani, hapa hata majambazi wataingia. Sasa nasema, tusifungue sana huu mlango wa kuingiza wenzetu, lakini tuufungue pole pole na sisi tukijiandaa kuingia katika maeneo yao. Ni vizuri kujiandaa na siyo vizuri kuanza tu kukataa kwa sababu ya kukataa.

Mheshimiwa Spika, la mwisho, naomba hasa katika kuwaajiri ndugu zetu Wachina na biashara hizi ndogo ndogo ambazo zinafanywa, nafikiri kungekuwa na *program* nzuri tu. Najua wanatuletea ajira ndogo ndogo, lakini ni aibu unapokuta maua yanauzwa na mgeni. Ziwepo basi taratibu kama zile zinazofanyika nchi za kiarabu. Ukienda kule Dubai, wanaoendesha biashara ni Wahindi ndio waliokuwa kwenye maduka, lakini walio na biashara hizo kwa majina yao ni Waarabu.

Kwa hiyo, iwepo sheria ya kulinda kwamba haturuhusu kumwona Mchina yuko barabarani. Sisi atuletee vitu mpaka Dar es Salaam kama ni maua, basi Watanzania waajiriwe kuyasambaza, siyo na yeye anakwenda mpaka kupika *ice cream*, kuuza maua, Watanzania wetu vijana wanaomaliza Darasa la Saba, hizo ndiyo kazi zao, lazima walindwe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, nasema hatukatai na ninaomba ieleweke hivyo kwa upande wowote ule ni Watanzania, hatukatai kuwaalika watu kuja katika nchi yetu, lakini tuna haki kulinda maslahi ya Watanzania hasa vijana ambao kwa kweli wanatafuta ajira kwa nguvu sana.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hivi, nakubaliana na Mheshimiwa Waziri, ameleta Muswada vizuri, ameueleza vizuri, hatukubali kusema tuahirishe. Tuupitishie, anayetaka alete *amendment* ili tuweze kuuboresha zaidi. Ahsante sana. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Murtaza, atafuatiwa na Mheshimiwa Kigola.

MHE. MURTAZA A. MANGUNGU: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana kwa kunipa fursa nami niweze kuchangia katika Muswada huu. Kama zilivyo kumbukumbu za Bunge, mimi ni mmoja kati ya Wabunge ambao tulikuwa tunapigania sana Serikali kuleta Muswada huu ili tuweze kuweka mambo sawa.

Naipongeza sana Serikali kwa kukubali kuuleta Muswada huu na sasa ni kazi yetu sisi Wabunge kuufanyia kazi, kuweka marekebisho na kuweza kuweka mambo sawa sawa.

Mheshimiwa Spika, yapo mambo ambayo huwa yanastaajabisha kidogo. Tunapokuwa tunazungumzia masuala ya Miswada inayoletwa hapa Bungeni, wengi sana tunatumia kama ndiyo *platform* ya kupiga siasa. Nadhani tuangalie sheria kama zilivyo na muktadha wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mara nyingi huwa sipendi kujibu hoja ambazo wachangiaji waliopita wamezitoa, lakini ni lazima tuwekane sawa. Kwanza sheria hii haihusu ajira za vibarua, ukienda kwenye ukurasa wa sita, kipengele cha (7) kimezungumzia kabisa namna ambavyo ajira zitakuwa zikifanyika, lakini vilevile suala ambalo amelizungumzia Mbunge mmoja aliyepita hapa akasema kwamba mmeweka utaratibu, yule ambaye anataka kuajiri lazima aandae

Nakala ya Mtandao (Online Document)

succession plan. Lakini ameshindwa kusoma kipengele 7(2) ambacho kimesema kwamba yeyote ambaye ataajiri mtu ambaye sio raia wa Tanzania, ni lazima aandae utaratibu wa kufundisha Watanzania ili waweze kuchukua hizo kazi baada ya yeye kuondoka. Kipengele kiko wazi kabisa! (Makofi)

Mheshimiwa Spika, sijui kwanini wenzetu ambao naweza tukasema wanaamini kwamba wana uelewa zaidi wanashindwa kusoma, unasoma mstari mmoja halafu unautolea tafsiri mpaka mwisho. Hii sheria imeweka wazi kabisa kwamba ni ajira za namna gani ambazo zinazungumziwa humu. Tunazungumzia kwa sababu tayari imeshasema, “*any person who employ or engage in any employment in any other occupation, a non-citizen shall be required to establish effective training program to produce local employees to undertake duties of non-citizen expert.*” Hivi expert ni pamoja na yule anayekwenda kulima kibarua cha shamba kule, jamani!

Mheshimiwa Spika, ukienda kwenye kipengele cha kumi kimesema kwamba mtu yeyote ambaye ataajiri, ni lazima kibali kitoke kwa *Labor Commissioner, Labor Commissioner is not an individual*, hii ni taasisi. Sasa sisi tunachukua mambo kiujumla jumla tu. Unaposema *Labor Commissioner* labda tunazungumzia mtu fulani. Hii ni taasisi ambayo inaongozwa na watu, na mara zote maamuzi yanapitia katika mfumo huo. Maombi yanapokelewa, yanachunjwa, yanachambuliwa, yanapelekwa kwake kwa ajili ya kuthibitishwa. Huu ndiyo utaratibu wa kisheria. Sasa tuache kuhukumu mambo kibinafsi binafsi tu.

Mheshimiwa Spika, jambo lingine ambalo nilitaka nilizungumzie katika hili, tumekuwa tunalalamika sana kuhusiana na mfumo wa ajira kwa wageni ndani ya nchi yetu. Lazima tukubaliane, pamoja na maslahi ambayo tunawatetea Watanzania wenzetu, lakini vilevile na wao wajitahidi sana kuweka nidhamu. Watu wengine wanakubali kuajiri wageni kwa sababu tu ya nidhamu. Watanzania wa leo ambao tunawazungumzia, hawana nidhamu ya kulala, hawana nidhamu kuamka, hawana nidhamu ya kula, hawana nidhamu ya kuongea, hawana nidhamu ya muda, hawana nidhamu ya kila kitu! Bado tunalalamika kwamba ajira zetu zinapokwa na wageni.

Mheshimiwa Spika, hili ni jambo ambalo lazima tuambizane ukweli, tusipoambizana ukweli hapa tutakuwa tunadanganyana, na kila siku tutakuwa tunapiga kelele hapa kusema kwamba ajira zetu zinachukuliwa. Je, ukishaajiriwa wewe, uko tayari kiasi gani? Uko *dedicative* kiasi gani kufanya kazi ambayo inakusudiwa? Hili ni jambo ambalo ni lazima tuzungumze na sisi Waheshimiwa Wabunge lazima tuwe wakweli. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, hata humu ndani Waheshimiwa Wabunge tunatakiwa tuingie saa tatu, wengine wanakuja saa sita, mwingine anakuja saa kumi na mbili, mwingine anakuja saa nane; haya ni mambo ambayo ni lazima tuwaambie kinafsi yetu, lazima tuambizane tusidanganyane tu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwenye sheria hii, sijaona ni namna gani ambavyo tutaweza ku-*harmonize* sheria nyingi ambazo zimeainishwa kwa sababu ukiangalia kipengele cha 13 kimezungumzia zile *categories* za vibali vya kazi. Kuna (a), (b), (c), lakini ilitaka nijue: Je, sheria hii inawezaje kuwa *harmonized*? Sheria za TIC; Mheshimiwa Waziri kwenye utangulizi amesema, sheria hizi za Uhamiaji nyingine ambazo zinatoa fursa kwa mtu ambaye ameo au ameolewa kumpa kazi, haya mambo mnaya-*harmonize* vipi? Mbona hamjatupa mwelekeo? Ingekuwa ni jambo nzuri sana mkatupa mwelekeo.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, TIC ni lazima tuweke mfumo. Pamoja na kutengeneza mfumo huu wa kuzuia na kutoa mianya ya ajira zetu kupokwa, ni kiasi gani ambavyo wanaweza kuwa wanahakiki mitaji?

Mheshimiwa Bulaya aliyekuwa mchangiaji wa mwanzo amesema, kuna ajira nyingine ambazo ni za ajabu sana, utakuta wageni ambao tunawazungumzia hapa tunaweza tukawapa nafasi ya kuja kufanya kazi za kitaalam, wanasukuma mikokoteni ya mizigo kule Kariakoo. Sasa haya ni maeneo ambayo lazima tuyaangalie, hatuwezi kutoa fursa ya kila kitu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, ni kweli ndugu yangu Mheshimiwa Zitto amesema, wapo Watanzania wengi wanafanya kazi nje na mimi lazima niseme ukweli na nina-*declare interest*, nimewahi kufanya kazi nje, katika nchi mbalimbali, sijawahi kubaguliwa, lakini na sisi hatuwezi kuwabagua. Ila tuangalie ni aina gani za kazi ambazo tunakubali kuwapa wageni. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwenye *industry ya gas and oil*, leo hii imefikia wakati tunaajiri Makampuni ya nje kuja kufanya kazi ya ulinzi. Ni kweli sisi tuna upungufu wa ujuzi wa ulinzi? Makampuni ya ulinzi ya kawaida tu ndani ya nchi, yaani ulinzi huu wa kawaida wa majumbani, wanaajiri wageni. Sasa haya ni mambo ambayo ni lazima tuyaangalie na hakuna nchi yoyote duniani ambayo inaweza ikaacha uwazi katika hilo.

Mheshimiwa Spika, lingine, nakushukuru uliwahi kunitua, tulienda *Trinidad and Tobago* kujifunza namna ambavyo wenzetu wanaweza kujiendesha kwenye mfumo wa shughuli za gas. Wenzetu wanatumia sana mfumo wa kuwaambatanisha wale ambao wamemaliza mafunzo. Kwa mfano, mtu leo ame-*graduate* unamwambia kwamba hawezi kupata ajira mpaka apate uzoefu wa miaka miwili, mitatu au hata mwaka mmoja. Kwa nini usim-*attach* katika eneo lile ambalo tunasema kitu ambacho atapata pale ni ile *inhouse training*, kwamba ataweza kujifunza akiwa hayuko kwenye ajira lakini atapata uzoefu kutokana na kazi zile anazofanya na kushirikiana na wale watu ambao anafanya nao kazi.

Ni lazima tuangalie ni namna gani ambavyo tunaweza tukawaingiza vijana wetu kupata uzoefu wa kazi baada ya kumaliza mafunzo yao. Hatuwezi kuweka mfumo ambao unazuia tu moja kwa moja watu wasubiri kupata ajira za moja kwa moja na uzoefu ambao unahitajika wanakuwa hawajaupata.

Mheshimiwa Spika, lingine ambalo nilitaka nizungumzie, ni lazima sasa tuangalie namna ambavyo tunaweza kuboresha mfumo wenyewe wa utoaji vibali vya ajira nchini. Idara nyingi ambazo zinahusika na utoaji vibali, lakini itakuwa ni vyema zaidi kukawa na idara moja tu ambayo inaweza ikapitia mafaili yote. Ni jambo la kustaajibisha sana, leo unaweza ukakuta mtu ambaye amejiriwa kwenye Kampuni, taarifa ambazo yeye zimemuajiri kama anafanya kazi Arusha Makao Makuu Dar es Salaam, hakuna. Taarifa ambazo mtu amejiriwa Dar es Salaam, ukienda Kigoma au Katavi, hawana.

Kwa hiyo, nashauri sana, katika utaratibu wa utoaji vibali na hii sheria itakapokuwa imeshapita, ni lazima vibali vyote vitolewe upya ili kuhakiki kwamba wote ambao wana vibali vya kufanya kazi nchini wameweza ku-*comply* na sheria hii ambayo tumeipitisha. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwa kusema hayo, nakushukuru sana na naunga mkono sana Serikali ya CCM iko makini na tutaendelea kuwa makini. Wale ambao wanaota ndoto za mchana wataendelea kuota. Ahsante na Mungu atawaongoza katika njia sahihi. (Makofi)

SPIKA: Ahsante sana. Mheshimiwa Mendrad Kigola na Mheshimiwa Msigwa atafuatia.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MHE. MENDRAD L. KIGOLA: Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii ili nami niweze kuchangia huu Muswada muhimu sana hasa kwa vijana ambao wanatafuta ajira, Watanzania wetu.

Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa naungana na Waziri, nampongeza kwa kuleta Muswada hapa kwa sababu siku nyingi sana tulikuwa tunapenda sana baadhi ya vipengele viweze kusimama vizuri ili vitoe haki ya ajira hasa kwa Watanzania.

Mheshimiwa Spika, sipingi kwamba Wageni wasijiriwe, kwa sababu hata sisi kuna Watanzania wengi sana wanafanya kazi nje. Lakini ni lazima tuangalie sana masuala ya usawa katika sheria.

Mheshimiwa Spika, tuna Makampuni mengi sana ya Wawekezaji ambayo yanatoa ajira kwa Watanzania na baadhi ya *terms* ambazo zinawekwa tunasema kwamba tutapata faida na uwekezaji na faida mojawapo ambayo ni ya muhimu sana ni kutoa ajira kwa Watanzania.

Mheshimiwa Spika, sasa hivi tuna wimbi kubwa sana la wasomi ambao wanamaliza Vyuo Vikuu na wale ni wataalam wamesomea. Kuna kazi nyingine ambazo ni za kawaida kabisa ambazo wanaweza wakafanya vijana wetu, lakini pamoja na kwamba tunaruhusu wageni wafanye kazi katika Makampuni yetu ambayo ni ya wawekezaji, ni lazima tuangalie usawa wa kazi. Tusijidharau sana tukasema hii kazi ni lazima ifanywe na mtaalam kutoka nje. Kuna kazi nyingine ambazo vijana wetu waliosoma wanaweza wakafanya kazi bila kuhitaji mtu wa nje.

Mheshimiwa Spika, tusiwe na kasumba sana kwamba mtu akitoka nje ndiyo mtaalamu. Kuna watu wengine wanatoka nje siyo wataalamu, wanakuja tu kuzunguka kwenye viwanda, lakini wanapewa nafasi kubwa sana.

Mheshimiwa Spika, tuwe makini sana na hili la ajira. Nataka niseme kwamba tuangalie pale ambapo pana hitaji kubwa la kutafuta watu wa nje wafanye kazi, na tunaposema kwamba sisi Watanzania wa kwetu wanafanya kazi nje, ni lazima tuchunguze wanafanya kazi gani?

Mheshimiwa Spika, unaweza ukaona Watanzania wanafanya kazi nje kule, kumbe wanapewa kazi ngumu sana, lakini zile kazi ambazo zina ulaji mzuri, hawapewi. Hawezi akapewa Mtanzania hivi hivi! Labda awe msomi sana. Lakini sisi tunajidharau! Unaweza ukaona mgeni, unampa kazi, halafu na mshahara unamlipa wa juu, sasa unamlipa mshahara wa juu wakati ile ile kazi ukimpa Mtanzania akafanya, anapewa mshahara wa chini eti umeajiri *expert*. Nawaomba ndugu zangu hili lazima tuliangalie vizuri sana.

Mheshimiwa Spika, kwa mfano, kule kwangu kuna Makampuni mengi sana. Kuna Shirika moja la Chai, sijawahi kuona mtu ametoka nje anachuma chai. Yeye anakaa Ofisini. Lakini kama tunataka usawa wa ajira, basi na hawa wa nje wachume chai tuone. Huwezi ukasema wewe ufanye kazi ngumu halafu mwenzako wa nje kwa sababu anatoka nje, unampa kazi ya kukaa Ofisini, anakaa Ofisini yeye ni kufanya kazi ndogo ndogo tu na unampa cheo kikubwa na mshahara analipwa mkubwa. Lakini wewe unayefanya kazi ngumu unalipwa mshahara mdogo na kazi inakuwa ngumu bado usawa tutakuwa hatujaangalia vizuri.

Mheshimiwa Spika, naomba sheria iweke usawa katika ugawaji wa kazi, hapo ndiyo kitu cha msingi. Tukisema usawa katika ugawaji wa kazi, tunanagalia mshahara. Huwezi ukasema kwa *position* ile ile labda Meneja wa Kitanzania analipwa Shilingi milioni tatu; kwa *position* ile ile mgeni unamlipa Shilingi milioni 12. Hapa bado utakuwa hujafanya usawa.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, nimeshukuru sana kwenye sheria hii ambayo imeletwa, kwa mfano ukurasa wa 40 kifungu cha 21 tunasema Mamlaka ya Ukaguzi. Mamlaka ya Ukaguzi itafanya kazi zake vizuri, kwa sababu kuna watu wameingia nchini hawana vibali vya kufanya kazi, lakini wapo nchini. Kwenye mashirika kule unaweza ukafanya uchunguzi, kuna watu wamekuja wamesema ni ma-expert lakini siyo ma-expert! Bahati nzuri nilikuwa nasoma hii fomu, fomu hii imeeleza vizuri sana.

Mheshimiwa Spika, ni lazima kama hii mamlaka ya uchunguzi itachunguza viwanda vyote, watu waliingia kufanya kazi katika nchi hii: Je, wana sifa? Kuna watu wengine wamekuja hawana sifa, lakini wanajiita ma-expert! Hawana vyeti, lakini akija hapa anaitwa *Engineer*.

Mheshimiwa Spika, sisi tuna *Engineer* wengi sana wamemaliza Vyuo Vikuu na wengine wamesoma nje, hawapewi kazi! Lakini anakuja hapa kwa sababu yeye ni mwekezaji, ame-forge vyeti tu na wala hana vyeti, ana karatasi tu za ajabu ajabu, tunampa kazi ya *Engineer*. Ni lazima tufuate sheria na kama sheria hii ikitumika vizuri kama ilivyoletwa na hii Tume ya Uchunguzi ikafanya vizuri kukagua, tutafukuza watu wengi sana hapa. Kuna watu wengine wame-forge.

Mheshimiwa Spika, sasa nataka nimshauri Mheshimiwa Waziri kwamba tusimamie vizuri sheria ambayo tumeleta. Tunatunga sheria nzuri sana, lakini tukitunga sheria nzuri, tunaisimamia vizuri? Ndiyo suala hilo! Inabidi tusimamie sheria zishike vizuri.

Mheshimiwa Spika, sasa hivi tukitaka kuangalia, hasa hasa nataka kuangalia kwenye sehemu ya wataalam. Hapa kwa wataalamu tuangalie sana. Sasa hivi hata hawa Wachina, ukiangalia sehemu nyingi wanajenga barabara. Vijana wetu ndiyo wataalamu wanaojenga barabara! Lakini kama wanajenga watu wetu, huyu Mchina analipwa mshahara mkubwa kuliko huyu mtaalamu wa Kitanzania, kwa nini? Kama Mchina analipwa Shilingi milioni 12 na Mtanzania alipwe Shilingi milioni 12, kwa sababu ni fedha yetu ya Kitanzania tunalipa. Lakini tukijiwekea sisi kusema kwamba hatuna uwezo, kwa sababu mtu ametoka nje, basi tumlipe zaidi, hapa tutakuwa tunakosea kwenye usawa.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo nilikuwa nataka nisisitize hilo kwa sababu linaleta matatizo.

Mheshimiwa Spika, ahsante sana. (*Makofi*)

MHE. MCH. PETER S. MSIGWA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi. Nami nichukue fursa hii kusema ni muhimu Taifa tukawa na sheria ambayo ina-regulate namna gani wageni wafanye kazi katika nchi yetu. Wengine wamezungumza hapa namna ambavyo hatuwezi kuwa peke yetu lazima tuangalie na wenzetu wanafanyaje katika dunia.

Pamoja na vipengele vingi ambavyo vimewekwa na vingine naamini wenzangu wamezungumza vinaweza kufanyiwa marekebisho, lakini nataka niishauri Serikali, suala la ajira lina mapana sana na tusiliangalie kienyeji tu.

Ningeomba hii sheria Mheshimiwa Waziri pamoja na lengo zuri ambalo inawezekana lipo, lakini kisiwe kikawa kichaka cha Serikali yenyewe kutokutimiza majukumu yake ya kuandaa watu wake. Serikali ina wajibu wa kuandaa watu wake namna gani waingie kwenye soko.

Mheshimiwa Spika, ndugu yangu Mheshimiwa Mangungu hapa amezungumzia sana jinsi ambavyo Watanzania wenyewe tunatakiwa tujiweke vizuri na ningeomba tunapozungumzia suala la ajira, suala la ajira siyo suala la CV peke yake. Watanzania wengi wakitoka barabarani wanasema tuna vyeti hatupati ajira, suala la ajira ni *combination* kubwa. Kuna mambo ya

Nakala ya Mtandao (Online Document)

attitude, confidence, integrity, character, kwa hiyo, ni *combination* kubwa unapozungumzia suala la ajira.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, tunapokwenda kwenye soko la ajira tunapolaumu kwamba watu hawapati kazi, ni lazima kwa kiwango gani Serikali imewa-*train* watu wake tunapokwenda kushindana.

Ukienda kwa mfano nchi za Scandinavia, kabla mtu hajapata kazi kwenye nchi zile, huwa wanataka waulize; wana mtandao mzuri ambao Serikali imeandaa kwamba huyu mtu anatoka nje, anaomba kazi hii, ni mtu gani wa nchi yetu ambaye anaweza akafanya kazi hiyo? Wakikosa mtu katika nchi ile, wanatafuta nchi ambazo wana mahusiano nazo. Akikosekana ndipo anaweza akatoka katika nchi nyingine.

Sasa sisi kama Serikali tuna mtandao huo kwamba, ni kweli kazi hizi hawa watu hawapo tutafute watu wengine? Ndiyo maana nimesema hii sheria pamoja na kwamba ina mambo mengine mazuri na tutayarekebisha kule kwenye *schedule of amendment*, lakini Serikali isije ikakimbia majukumu yake ya kuandaa watu wake ambao wanakuwa *competent* kwenye soko hili la ajira.

Mfano mzuri ameeleza baba yangu Mheshimiwa Shekifu pale, amezungumza, kwa mfano, sasa hivi tunashughulika na *gas*, kama Taifa, tutakapolalamika kwamba watu wengine tusiwaajiri, kwenye suala la *gas* tuliwaandaa watu wangapi? Wako wapi?

Mheshimiwa Spika, Wafanyabiashara wengi au *investors* wengi wanapoajiri watu wao, wanakuja kufanya biashara, hawaji kutaka kufundisha watu hapa, *they are coming to make business*. Sasa unamlazimisha kwenye kipangele kile cha (7) kipengele kidogo kwamba kuwe na *succession plan* jambo ambalo ni zuri linaonekana *appealing* kwenye *public*. Tunaweza tukawa tunapendezesha kwenye *public*, linaonekana ni zuri, lakini yeye amechukua mkopo wake Benki amekuja kufanya biashara hapa anataka kupata hela.

Pamoja na hiyo *succession plan*, hamjasema kwamba, kwa mfano asipofanya atachukuliwa hatua gani, hamjasema. Lakini yeye amekuja kufanya biashara na bado Serikali inasema tunaandaa mazingira mazuri kwa wawekezaji. Hiyo inamhusu nini? Haya ni majukumu yetu wenyewe kama Taifa!

Mheshimiwa Spika, niseme Mheshimiwa Waziri, *you don't get rich* kwa kumchukia tajiri. Unakuwa tajiri kwa kujifunza kutoka kwa tajiri. Huwezi kuondoa ujinga wako kwa kumchukia mwenye akili. Unatakiwa umsogolee mwenye akili ujifunze kutoka kwake.

Mheshimiwa Spika, ningeshauri ili tujifunze kwa mfano wenzetu wa *Emirate*, wameita watu wengine kutoka nje kote, wanafanya kazi kwenye lile shirika na wenyeji wajifunze. Kwa hiyo, hapa tusitengeneze sheria ambazo zinakuwa *hostile* kwa wageni badala ya kwamba na sisi tujifunze kutoka kwao ili baada ya kujifunza yawe na manufaa kwetu.

Mheshimiwa Spika, masikini ili aondoe umasikini, hamchukii tajiri. Kwanza masikini anatakiwa amnunulie *lunch* tajiri ili ajifunze tajiri anapataje chakula? Badala ya kutengeneza mazingira ya kwamba tuwe tunawachukia wenye akili au matajiri. Namna hii tunataka tutengeneze, tuweke picha kwenye *public* kwamba Serikali inaonekana ina-*sympathise* na watu ambao hawana kazi, lakini wakati huo huo Serikali haichukui majukumu muhimu ya kuwaelimisha watu wake ili waingie kwenye soko la ajira na wenyewe waweze ku-*compete*.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kwa mfano, nimesema ajira siyo CV tu, unaweza ukamchukua labda mtaalam wa *marketing*, ana vyeti vizuri lakini hana *character*, hana *attitude*, *mindset change* iko *negative*, hana *integrity* kwa hiyo, bado atakapokwenda kwenye soko mimi kama mwekezaji siwezi kumchukua.

Mheshimiwa Spika, nimezungumzia mambo ya madini kwamba kwenye madini tunashughulikia sana na uchumi wa madini ambao hatujawaandaa watu wetu, lazima tutatafuta watu wa nje. Sasa hivi *report* ya *World Bank* ukienda kwenye masuala ya *tourism* inaonyesha kabisa kwamba *tourism industry* ina-boom katika nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, tumeingiza karibu Shilingi bilioni mbili *USD* na tumeajiri watu *direct employment* karibu watu laki tano, lakini ukiuliza ni watu wangapi tunawaanda kwenye sekta hii ambao watatusaidia kukuza huu uchumi, kwa mfano, wanaoshughulika na hoteli ni wataalam wangapi, umlazimishe mtu ambaye ana *four star* pale Dar es Salaam au ana *five star* au ana *three star* afanye kazi na Watanzania wenyewe? Takwimu zangu ninazoona, kwa mfano, tumesomesha watu mpaka sasa ni karibu watu 1200 tu, tuna upungufu pamoja na vyeti lakini: je, wana *attitude* hiyo ya kuongeza huu uchumi? Kwa sababu hii ajira ni ya muhimu sana.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, haya mambo pamoja na sheria hii ningeiomba Serikali itilie maanani sana kwenye suala la kuandaa watu wake. Mfumo wa elimu ambao tumeuweka unaendana na uchumi tulionao, ni kiasi gani cha pesa kwa mfano tumewekeza kwenye *gas*? Ni kiasi gani cha pesa tumewekeza kwenye utalii ambao kwa mfano ndiyo unaleta pesa nyingi kwa nchi yetu? Ukifuatilia mfumo mzima huo haupo.

Kwa hiyo, pamoja na sheria nzuri hii, naomba Serikali isije ikaweka hiki kama kichaka kwamba ona sisi tumeweka sheria, tunawazuia wageni, tunawakataa tunataka mwajiriwe. Hao wao watu tulionao wanaajirika? Hilo ndilo swali kubwa ambali tunatakiwa tulijibu kwa pamoja kama Taifa ili tuweze kuokoa vijana wetu ambao wanakosa kazi, suala la *mindset* na *attitude change*, kama hatutalibadilisha watu, wataendelea kutafuta watu wa nje ili waweze kusaidia kazi katika nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, naomba Wizara kwa pamoja tuhakikishe tuna mifumo mizuri ambayo kimsingi watu wetu watakuwa wanaajirika, vinginevyo hili tatizo haliwezi kwisha na kwa namna hiyo tunaweza tukafukuza *investors* kwa sababu mazingira haya, watu wanataka akija mwekezaji hapa anataka kuuliza wataalam ambao ni *skilled*, ambao wana *attitude* nzuri, wako wapi? Akikuta hamna, lazima atatafuta sehemu nyingine ambako biashara zake zitaenda vizuri.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi. (Makofi)

SPIKA: Ahsante sana.

Waheshimiwa Wabunge tukirudi mchana hapa, wawahi wanaohusika na wengine. Watakaochangia ni Mheshimiwa Ritta Kabati, Mheshimiwa Mtutura Abdallah, Mheshimiwa Muhammad Sanya, Mheshimiwa Betty Machangu, Mheshimiwa Martha Mlata, Mheshimiwa Nassib Omary, Mheshimiwa Felister Bura na Mheshimiwa Chilolo, tutaendelea baada ya hapo. Waziri na Naibu Waziri wake watagawanya dakika walizokuwanazo wenyewe. Kwa hiyo, na Waheshimiwa Wabunge wengine muwahi, *the house looks very empty sometimes*.

Waheshimiwa Wabunge wale wanaofanya ibada siku ya Jumatano, wale Wakristo wa Roman leo watakuwa na ibada, nadhani wanajua saa yao.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Baada ya kusema hivyo, nasitisha shughuli za Bunge mpaka saa kumi na moja.

(Saa 7.00 Mchana Bunge lilisitishwa hadi Saa 11.00 jioni)

(Saa 11.00 jioni Bunge lilirudia)

Mwenyekiti (Mhe. Mussa A. Zungu) Alikalia Kiti

MWENYEKITI: Ahsante. Waheshimiwa tunaendelea na kuna orodha ambayo nimeikuta hapa iliyoachwa na Mheshimiwa Spika, tunaanza na Mheshimiwa Ritha Kabati, ajiandae Mheshimiwa Mtutura.

MHE. MUHAMMAD IBRAHIM SANYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipatia nafasi hii ya mwanzo kabisa kuweza kuchangia kidogo kuhusu Muswada huu.

Kwa kweli mimi nichangie hasa katika ushirikishwaji mzima wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar. Nimefuatilia hapa katika hotuba zote, ya Mheshimiwa Waziri, ya Kamati inayohusika, na Kiongozi wa Upinzani, sikuona hiki kitu ambacho kimeishirikisha Zanzibar kwa namna moja au nyingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Zanzibar inapata wawekezaji na Tanzania Bara inapata wawekezaji, lakini wawekezaji hawa, wanaokuja huku upande wa Bara wanapitishiwa Muswada huu hapa! Isipokuwa ukiuangalia huu Muswada una *elements* za Muungano, hasa unapoingia kwenye *Immigration*. Sasa sijui Zanzibar imeshirikishwa vipi. Lakini kinachonitia wasiwasi, kama haikushirikishwa, wale watakaokuja kuwekeza huku Bara, vitatoka hivi vibali vya kwamba hawa wanafanya kazi, *whether* ni *skilled labour* au *unskilled* (wenye uwezo au wasiokuwa na uwezo).

Mheshimiwa Mwenyekiti, ila mimi kinachonitia shaka hapa, kwa maana sisi Zanzibar, tuna sekta muhimu sana inayotusaidia katika uchumi wetu sasa hivi, sekta yenyewe ni sekta ya utalii, na utalii kusema kwamba utaendeshwa na Serikali yenyewe moja kwa moja inawia vigumu, isipokuwa Serikali inatengeneza mazingira ya watu kuja kuwekeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa tuchukulie mfano mmoja mdogo tu, kama kuna kampuni au shirika limewekeza kwa kiwanda kidogo upande wa Zanzibar na wakati huo huo wana kiwanda upande wa Tanzania Bara, au hoteli iko Zanzibar na hoteli ile ile ina *branch* yake Bara. Sasa kama watapata kibali Bara, kitafanya kazi kwa wale wanaoajiriwa katika hoteli ile kwa upande wa Bara, lakini Zanzibar, nao itabidi waombe vibali kwa hoteli ya kampuni ile ile ambayo iko Zanbar. Sasa ndiyo nikasema hapa kuna utata.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nachukulia mfano mdogo tu, sasa hivi Zanzibar tuna hoteli ambayo ipo kwa muda mrefu sana inaitwa *Serena*, na hoteli ile ile huku Bara ipo! Juzi tumefungua hoteli mpya inaitwa *Hyatt*, sasa wakati wowote kampuni ile inaweza ikafungua hoteli tena huku Bara, na kuna mahoteli tena kama *Hilton*, *Sheraton*, *Dedeman* yanaweza yakafanya hivyo, ukaona yamekwenda *simultaneous* kwamba Zanzibar ipo na Bara ipo. Sasa inawawiaje wao, kama kuna mfanyakazi anataka kuwa *transferred* kutoka Zanzibar kuja Bara katika *branch* ileile ya hoteli yao aje aombe tena kibali huku, au kutoka huku Bara katika hoteli ile ile akaombe tena kibali Zanzibar?

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo hapa nikasema, ungekuwapo ushirikishwaji mzuri wa SMZ na watendaji wake wa sekta ya kutoa hivi vibali na sekta ya utalii na sekta ya uwekezaji,

Nakala ya Mtandao (Online Document)

ingewia rahisi haya mambo kwenda sambamba. Huwezi ukaikimbia Zanzibar katika suala kama hili, kwa sababu Zanzibar wana Wizara yao ya Kazi na Bara kuna Wizara ya Kazi na Ajira, ndiyo hii!

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kama ile italinda maslahi ya Zanzibar, na itatoa vibali Zanzibar kwamba wao wana sheria zao, na huku kukawa na chombo hicho hicho kinachotoa maslahi yale na ajira zile kwa upande wa Bara, itakuwa ni vigumu! Kwa nini leo mtu anafanya kazi Serena na Serena nyingine iko Arusha au Mwanza asiweze kuwa *transferred* moja kwa moja akaenda katika Serena ya Bara au wa Bara akaenda Zanzibar.

Kwa hiyo, hapa utaona kwamba, Zanzibar imekiukwa, lakini Zanzibar ina haki sawa katika suala hili kuja kukaa na wadau wenzao wakazungumza hizi sheria zirekebishwe vipi, zioanishwe vipi, ili zilete faida kwa pande zote mbili za Muungano. Hilo la kwanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, wanaojiriwa, tuseme mtu ametoka Uingereza au ametoka Norway, au ametoka India, *wherever*, akija Tanzania kufanya kazi, huwezi ukamzuilia mshahara wake asiupeleke kwao! Isipokuwa mshahara ule ukatwe kodi halafu aruhusiwe aupeleke kwao, kwa sababu na yeye ana familia kule, pengine kaacha mke na watoto, wanataka kulipwa shule, kawaacha wazazi, ana mambo yake mengine, na hii kwao ni *diaspora* kama vile sisi tunavyoipigia kelele *diaspora* ya Tanzania iliyoko nje iweze kuleta hapa, kwa nini wao wasichukue *diaspora* ya kwao kupeleka kwao, wakati naye anafanya kazi halali? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, isipokuwa wale wanaofanya kazi Ulaya na nchi za nje, Watananzia na nchi zingine za Afrika na za Asia, kinachofanyika ni nini, anapewa mshahara wake baada ya kukatwa, kodi zikaingia katika Serikali anayoifanyia kazi, kinachobaki ni hiari yake!

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini je, tumejiandaaje kusema kwamba hizi ajira ziwe kwa Watananzia peke yake. Hatuwezi tukasema ajira ni ndogo au ni kubwa, wanaojiriwa ni *skilled* au *unskilled*, tunachozungumzia hapa ni ajira! Tanzania tuna *weakness* moja na ipo kwa muda mrefu na hatujaizingatia, hatuwaandai vijana wetu kuchukua nafasi ambazo zinafanywa kazi na watu wa nje! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo unamchukua kijana kamaliza *form six* au *form four*, hata kama unampeleka *five star* au *seven star hotel*, hawezi kujieleza kwa Kingereza au kuzungumza na mtu kwa Kingereza hata dakika tano.

Sasa mwenye hoteli ame-*invest*, ametumia *capital* kubwa sana kuweza kuweka ile hoteli, sasa unapomlazimisha kwamba achukue mtu ambaye hana manufaa naye, hazalishi kile anachokitarajia, hategemei kwamba atarejesha ile *capital* aliyoitumia, unakuwa unampa mashaka huyu mtu!

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna kazi nyingine ndiyo wanaweza wakafanya, lakini kuna kazi nyingine, hata kama kazi ya chini inataka mtu ambaye amejifua! Tuchukue mfano mzuri Kenya, unapokwenda Kenya, Shirika la *Emirates* siku hizi, ukiingia ndani ya ndege wanakutangazia, kwamba tuna wafanyakazi 18 au 20 na, wanaojua kuzungumza lugha mbalimbali na katika wale ukiwatafiti, utawakuta wanaozungumza Kiswahili wamo, lakini ukimuita ukimuuliza anakwambia nimetoka Kenya, ukimwita ukimuuliza anakwambia nimetoka Uganda.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukifika *Dubai Airport* vile vile unakuta wafanyakazi ambao wametoka nchi hizi ambao wanafanya kazi pale, tena *officially*, wanakwenda kule, ni kutoka Kenya, kutoka Uganda, hata kutoka Zimbabwe, kutoka Ghana utawakuta pale Dubai, lakini Watanzania hatujajiandaa hata hapa ndani. Sasa unapomchukua mtu, ukasema lazima aajiriwe tu kwa sababu ni Mtanzania, unajidanganya!

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukiona China leo imeendelea, China imeinuka ghafla, kwa sababu China wakati wa *Mao Tse Tung* aliwasomesha watu wake! Yalipokuja mabadiliko yakaenda sambamba na elimu ya watu wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo nenda *Guangzhou*, ukienda *Guangzhou* kuna *restaurants* zinaendeshwa na Wakenya, kuna *Restaurants* zinaendeshwa na Wanigeria, unapata mpaka ugali kwa wewe unayekula ugali. Huo ni mfano mzuri tu. Nenda hii *Apollo Hospital* ambayo tunakwenda *Hyderabad*, ukiagizia ugali unapikiwa ugali ndani ya hospitali ile kwa sababu wanajua kwamba wanakuja Waafrika chakula chao ni ugali!

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa leo sisi tutakapokuja kuwafungia watu wasifanye kazi za *restaurants* kwa wageni ambao wanakuja hapa, na Wachina walijua kwamba wao wana *Chinese food*, lakini wanahitaji *Asian food*...

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Kabati, ajiandae Mheshimiwa Mtutura, kama hayupo ajiandae Mheshimiwa Betty Machangu.

MHE. RITTA E. KABATI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi ili na mimi niweze kuchangia huu Muswada ulioletwa hapa Bungeni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa na mimi kwa kweli nitoe pole nyingi sana kwa jirani yangu Mheshimiwa Komba kwa kifo chake, kwa sababu pia alikuwa ni mwalimu wangu. Niungane na familia yake yote na Wabunge wenzangu kuwapa pole nyingi sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya pole hizo, nianze kumpongeza Mheshimiwa Kabaka, Waziri wa Kazi na Ajira pamoja na Naibu na watendaji wake wote kwa kutuletea huu Muswada ili tuweze kuupitia na kuuridhia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kweli ni muda mrefu sana tulikuwa na kiu kwamba huu Muswada umepotelea wapi, na leo hii tunamshukuru Mungu kwamba Muswada huu umeletwa na niwaombe tu Wabunge wenzangu, mara nyingi sana tumekuwa tunaikataa Miswaada inayoletwa hata kama Kamati imeweza kupitia na kuweza kurekebisha na kuboresha, lakini tu imekuwa kama sheria kwamba ikiletwa hapa basi kwa sababu imeletwa na Serikali, basi Miswaada yote tuitoe. Hii nafikiri tujiondolee hiyo, kwa sababu, niwashukuru pia Wabunge ambao leo hii wengi wameweza kuchangia vizuri kabisa na kutoa mawazo yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niipongeze kabisa Kamati husika ya Maendeleo ya Jamii, kwa kweli nimesoma vizuri na nimeona marekebisha yao na maboresho yao kwa huu Muswada na mimi mwenyewe nimeridhika kwamba Muswada huu ni vizuri sasa tukauridhia ili uweze kutoa, iwe chachu kwamba mara nyingi sana tumekuwa na vijana wengi sana ambao tumewasomesha na wakekosa ajira. Sasa huu ni wakati muafaka kwamba tutakaporidhia tuna imani kwamba angalau unaweza ukatoa majibu na ukaleta ajira, ukaongeza ajira kwa vijana wetu ambao tumewasomesha kwa muda mrefu na hawana ajira.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama nilivyosema kwamba, huu Muswada umeletwa utakomboa vijana wetu hasa katika suala la ajira. Tumekuwa na wimbi kubwa sana la vijana

Nakala ya Mtandao (Online Document)

ambao hawana ajira. Hivyo ni imani yangu kuwa, kuuridhia Muswada huu kunaweza kuleta suluhisho la changamoto ya ajira katika nchi yetu. Naomba mimi kabisa niunge mkono Muswada huu leo hi uridhiwe. Lakini, na mimi niungane na wale Wabunge wengine waliosema kwamba tuwe na maadalizi ya kutosha kwa vijana wetu na tusiwe tunalalamika tu kwamba vijana wetu wanakosa ajira na wakati hatuwaandai. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, na nishukuru sana kwamba sasa hivi tuna gesi pale Mtwara, tuliona Serikali ilisema kwamba imeanza kuwasomesha vijana kwa ajili ya maadalizi ya hiyo gesi ambayo inaletwa kuwekezwa hapa nchini kwetu. Kwa hiyo, nina amani kwamba hiyo kasi iliyoanzishwa na Serikali sasa iendeleo ili tusiwe na vijana ambao hawaajiriki. Kwa sababu tumeona kwamba kuna kazi nyingi zinatangazwa hata Kimataifa, lakini vijana wetu wanakosa kuajiriwa kwa sababu tunakuwa hatuna maadalizi ya kutosha kwamba vijana waweze kuajiriwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumetembea hata katika nchi nyingi, hata hapo Dubai tu, mimi nimekuta kuna vijana Wakenya wengi sana wameajiriwa, lakini vijana wetu wamekuwa hawajiriwa kwa sababu tunakuwa hatujawaandaa kiasi cha kutosha.

Kwa hiyo, mimi naona sasa hivi tuungane kwa pamoja na tuiombe Serikali ifanye maandalizi ya kutosha ili vijana wetu wawe na vigezo vya kuajiriwa Kimataifa, nina imani tutapunguza hili wimbi la vijana kukosa ajira hapa nchini na wanaweza pia wakaajiriwa nje na vilevile tutapunguza kuleta wataalamu hapa nchini kwetu kwa sababu tutakuwa tuna wataalamu wa kutosha kuhakikisha kwamba vijana wetu sasa wanapata ajira hapa hapa nchini kwetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina imani kwamba tutakaporidhia Muswada huu leo hii, sasa itasaidia ukosefu wa fursa na ajira kwa vijana wetu. Muswada huu pia utanufaisha wazawa katika Mikataba ya Kimataifa, katika upatinaji wa fursa za ajira za Watanzania. Muswada huu pia utaweza kutatua changamoto na migogoro ya kazi inayotokana na wageni kufanya kazi ambazo wanaweza kuzifanya wazawa na vijana wetu hapa nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Muswada huu ueleze wazi kuwa wataalamu, kama wanakuja kuleta utalaamu wao hapa, basi kuwepo na *time frame*, kwa sababu tumeona kwamba kuna baadhi ya wataalamu ambao wanakuwa wanakuja hapa nchini, wanafanya kazi, kunakuwa hakuna muda, yaani hawezi wazi kwamba watakaa kwa kipindi gani kuwafundisha vijana wetu huo utalaamu halafu waondoke.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna mifano halisi, kuna baadhi ya taasisi wataalamu wamekuja wanakaa muda mrefu, ikija wanaongeza tena, hatuoni sasa kama hawa vijana je, wameshakua wanaweza wakawaachia wakafanya huo utalaamu!

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano, MSD, kuna wataalamu walikuja wakawafundisha vijana miaka minne, wakaongeza tena miaka minne, mpaka wale vijana mwisho wakaamua kuondoka kwenda kufanya kazi kwenye nchi nyingine wakiacha nchi yao. Kwa hiyo, mimi naomba kabisa, huu Muswada, uwe wazi yaani, ujibu matatizo pia yaliyojitokeza huko nyuma yasijitokeze tena baada ya kuridhiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, mimi naomba niunge mkono hoja kwamba Muswada huu uridhiwe ili uweze kutoa suluhisho katika nchi yetu. Ahsante. (Makofi)

MHE. BETTY E. MACHANGU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kupata nafasi ya kuchangia Muswada huu kwa ajili ya Sheria za Uratibu wa Ajira za Wageni hapa Nchini.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli Muswada huu kama tutaupitisha ukawa sheria, utaimarisha usimamizi wa ajira za wageni hapa nchini na ni kweli wako raia wengi wanaotoka hasa China, Wahindi ambao wako katika nchi hii wanafanya kazi bila vibali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukienda eneo la viwanda, ukaangalia kule kwenye vile viwanda, kuna nyumba za kulala nyingi, ukiwatafuta wanaokaa huko hawana vibali vya kuingia nchini, hawana vibali vya vibali vya kazi, kwa hiyo, ni kweli Muswada huu utasaidia sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kuna udanganyifu pia, kwenye kampuni kama alivyosema msemaji mmoja, kwamba wafanyakazi wanapokea mishahara kwenye nchi walizotoka. Najua kabisa kuna jambo linaitwa *double taxation* na najua kabisa TRA watakuwa wanalifahamu, lakini ukiwa na kampuni, unalipa *payee* na unalipa *SDL*, *SDL* tulisema ni kwa ajili ya kusadia vyuo vyetu vya VETA. Kwa hiyo, hizi *Payee* na *SDL* unalipa *percentage* ya ile *gross amount* unayowalipa wafanyakazi wako. Kwa hiyo, maana yake ni kwamba kama mishahara mingine itakuwa inapokelewa nje, maana yake ni kwamba ile *payroll* yake inaonesha ni mlshahara kidogo, kwa hiyo *Payee* itakuwa kidogo *SDL* itakuwa kidogo, Taifa la Tanzania litakosa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba sana sana idara zinazohusika ziliangalie hili hasa kwenye kampuni za nje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kuna hili jambo pia la watu kuita wafanyakazi *volunteers*, yaani wanaojitolea. Ukimwita *volunteer* maana yake ni kwamba, una maanisha humlipi mshahara, kwa hiyo, kwenye *payroll* yako hataonekana, kwa hiyo, ataendelea kupunguza ile *Payee*, ataendelea kupunguza na *SDL*. Lakini unakuta, kwa mfano *St. Joseph*, nilisoma kwenye gazeti la juzi, kwamba *St. Joseph* Arusha, wanawaleta wataalam kutoka India, wao wataalam wamebobeza kabisa, lakini wanawaweka kwenye ile *category* ya watu wanaojitolea, kwa hiyo, maana yake ni kwamba kuna kuipunja Serikali hapo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba sana Serikali itakapokuwa inarekebisha, ina-*present* au itakapokuwa inafunga, itueleze ni namna gani wanaweza kufuatilia mambo haya ambayo yanakuwa na udanganyifu mwingi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kifungu cha 13(1)(a) na (b) kuna kutoa vibali daraja A na B. Daraja A na B wanasema ni wawekezaji na wale wanaojijiriri. Mimi nataka kujua wale wanaojijiriri wanawekewa kifungu gani. Kwa sababu leo ukisema unataka kwenda Marekani ukawekeze, lazima uwe umewekewa kiwango fulani cha Dola kiasi gani unakwenda ku-*invest*; sio mtu anakwenda na Dola zake 20,000 anasema ana-*invest*. Kwa hiyo, naomba pia Serikali itueleze hapa, wanaweka kiasi gani cha mtu kuja Tanzania aweze kujijiriri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini lile daraja la B tunasema halijafanuliwa vizuri, liko *ambiguous*, kwamba ni wale watu ambao hawawezi kuwa wawekezaji lakini sio wale ambao wanaweza kujijiriri. Wanaweza kuja wamisionari, wanaweza kuja waume wanafuata wake zao, wanaweza kuja wake wanafuata wake zao. Sasa hawa inakuwaje? Tunaomba ufafanuzi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna kifungu cha 4(4) cha kusamehe. Huyu Kamishina anapewa mamlaka ya kusamehe, ni nani huyu unayemsamehe afanye kazi bila kibali? Nadhani kifungu hiki hakipaswi kuwepo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 4(7) kifungu kidogo cha saba, anasema, Kamishina anaweza kutangaza ajira za Watanzania na ajira za wageni. Naomba hii isiwe anaweza kutangaza, atangaze, sio iwe *option*.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 7(11) kuna *succession plan*. Sasa huyu mtu amekaa miaka mitano, miaka mitano imeisha ameondoka nchini. Je, huyu mwekezaji anaenda kumleta mtu wa nafasi ile ile tena? Kwa nini kwa miaka mitano asiwe tayari ameisham-*train* Mtanzania ili na Watanzania nao waweze kupata ajira?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikiendelea kwenye kifungu cha 21(1), Maofisa kazi wa Mikoa; hao maofisa kazi wanakuwa wako butu, wanaenda kukagua watachukua taarifa, lakini mwisho wa siku hawamfanyii mtu kitu. Lakini huyu mwajiriwa ambaye anakuwa *suspected* kwamba amekaa nchini anafanya kazi bila kibali wakishachukua taarifa zake, kesho yake anapanda ndege anaondoka. Kwa hiyo, naomba Maafisa Kazi wanaokwenda kukagua wapewe meno, ikiwezekana wanamkamata pale pale.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niwaambie Watanzania kwamba wawekezaji hawa wanataka mtu anayeenda kufanya kazi kwao awe na umakini na uadilifu wa hali ya juu. Migodi mingi inachukua walinzi kutoka nje ya nchi, kwa mfano Nepal. Mimi nimekaa kwenye maeneo yenye migodi hiyo, ukiangalia Watanzania wanaojiriwa wana visingizio chungu nzima; mara baba kafa, anamuua mama yake, anamuua bibi, anamuua kila mtu, yaani ni visingizio visizio, mwisho wa siku anafukuzwa kazi, ni uongo mwingi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wawekezaji wanataka *performance, attitude* na nidhamu ya kazi, hawataki utani. Kwa hiyo, naomba, hapa tunarekebisha, sisi Watanzania tunahangaika na CV, tunaangalia CV ya Betty ni nzuri, sijui amesoma *University* gani, *Oxford*, wapi. Wao hata ukisoma *Harvard* hawajali, wanajali unafanya nini na unajua nini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo niombe, tunarekebisha hizi sheria lakini sio Watanzania wabweteke kwamba oo mimi ni Mtanzania nitaipata. Hiyo kazi kama mwekezaji amekuja na Mtanzania hufanyi atakufukuza, na ni haki akufukuze kama utakuwa hufanyi kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba Serikali iangalie, iweke vizuri tusije tukafikiri tunatengeneza kumbe tunaharibu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la mwisho nilikuwa nataka nichangie kuhusu wageni ambao sasa wako mahali kama Kariakoo, wengi. Wachina wengi wanauza yebo yebo, wanauza maua. Unamkuta Mchina anauza yebo yebo hapo, lakini na kijana wa Kitanzania anauza yebo yebo hiyo hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hebu kuanzia leo kama hii ikipita, ikimalizika, *the moment* inaanza kufanya kazi, wale wa kule Kariakoo watolewe, wawaache vijana wetu wauze yebo yebo kwa ajili ya kusaidia vijana wetu waweze kupata ajira.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana, ahsante. Naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Mlata simuoni, Mheshimiwa Nassib Suleiman! Na yeye hayupo! Mheshimiwa Mtutura!

MHE. MTUTURA A. MTUTURA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana. Kwanza kabisa, niwapongeze sana Mheshimiwa Waziri na Naibu wake kwa kuuleta Muswada huu hapa Bungeni. Vile vile niipongeze sana Kamati kwa namna walivyojikita katika kuuchambua Muswada huu kiasi kwamba kwa namna walivyowasilisha ripoti yao, wameweza kuturahisisha kazi kubwa ambayo sisi Wabunge tulitakiwa tuifanye.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa lengo la Muswada huu ni kuhakikisha kwamba zile ajira ambazo tuna wataalam wa kutosha wanaoweza kufanya kazi hizo hapa nchini, basi tuhakikishe kwamba nafasi hizo zinahifadhiwa kwa ajili ya Watanzania. Ni wajibu wangu kusema kwamba naunga sana mkono Muswada huu ili uweze kuwa sheria.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pamoja na kuunga mkono, niungane na wenzangu ambao wametoa tahadhari, hasa ukizingatia kwamba katazo hili la kupokea wageni halielezi kwamba ni watu wa nchi ipi, na hasa ukizingatia kwamba sisi sasa hivi ni Jumuiya ya Afrika Mashariki, na kuwa ndani ya Jumuiya ya Afrika Mashariki tuna itifaki mbalimbali ambazo tumeridhia, mojawapo ni kuruhusu mwana Afrika Mashariki yeyote kuingia nchi yoyote ndani ya Afrika ya Mashariki na kuomba kazi. Sasa sielewi sheria hii ikishapita, mtu wa Kenya tutam-*treat* sawa sawa na mtu wa China? Mtu wa Uganda atakuwa na sifa zinazofanana na mtu wa Cambodia? Sasa nitataka maelezo kutoka kwa Mheshimiwa Waziri wakati anafanya majumuisho yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli inachukiza sana kuona ajira zetu ambazo zinaweza zikatumiwa na Watanzania kuchukuliwa na watu hasa wa zile nchi ambazo tunaziita zimeendelea. Kama alivyoeleza mchangiaji aliyepita kwamba tumeona wimbi la wananchi kutoka China wanafanya kazi au wanafanya biashara ambazo Watanzania walio wengi nazo wanamudu kuzifanya. Kwa hiyo, Muswada huu utatuhakikishia kwamba shughuli kama hizo ambazo hazihitaji utaalim wa kutosha basi ziweze kufanywa na Watanzania wenyewe. Lakini angalizo kama nilivyosema kwamba sisi ni Jumuiya ya Afrika ya Mashariki, tuangalie namna gani tutaweza kuwachambua kwamba wana *East Africa* si sawa sawa na wale wa nchi ambazo ni za ughaibuni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi sasa nchi yetu iko kwenye mapinduzi ya kujenga maabara ili tuweze kupata wanasayansi wa kutosha, maana yake tutaanza kuzalisha wataalam mbalimbali wa sayansi pamoja na mafundi katika vyuo vyetu pia na vyuo vikuu. Kwa hiyo, ujio wa Muswada huu utawahakikishia ajira wataalam hawa ambao hivi punde tutaanza kuwazalisha. Lakini kikubwa, je, hawa Watanzania ambao sasa hivi tunawaandaa kuwasomesha na wale ambao tayari tumewasomesha, tumewaandaa kiasi gani juu ya kujenga ari ya kupenda kazi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, sio siri, Watanzania tumejenga hulka, sasa sielewi ni kitu gani ambacho kimetufikisha hapa. Tunapenda kuajiriwa, lakini kuwajibika kikamilifu kulingana na ajira uliyopewa hapo inakuwa ni mtihani mkubwa sana. Sasa je, tumewaandaa kiasi gani Watanzania hawa ili wakubalike kwenye makampuni mbalimbali ya kimataifa? Hilo nalo ni la msingi sana. Tusipojenga jambo hilo kwa Watanzania, kwa kweli ajira kwa makampuni ya kimataifa itakuwa ni mtihani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi najichukulia mfano mwenyewe; Ajira yangu ya kwanza nilifanya kazi TANESCO, miaka 15. Nikaondoka TANESCO na kwenda Ofisi ya Umoja wa Mataifa pale Dar es Salaam. Lakini, tofauti ya uwajibikaji wakati nikiwa TANESCO na baada ya kuingia kwenye Shirika lile la Kimataifa, kwa kweli tofauti yake ni kubwa sana. Sasa ni wajibu wa Serikali, ni wajibu wa Jamii kuhakikisha kwamba tunawaandaa vijana wetu wapende kuwajibika kikamilifu, kinyume cha hivyo watakuwa wanaajiriwa kama sheria inavyosema, lakini baada ya muda watakuwa wanapoteza ajira hizo kwa sababu kiwango chao cha ku-*deliver* katika makampuni hayo, mashirika hayo kitakuwa cha chini sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile naunga mkono ushauri wa Kamati ambao wameutoa katika ukurasa ule wa nne hususan kifungu namba 4 cha sheria yetu. Labda nifanye marejeo kidogo. Kifungu hiki kinasema, Kamishina wa Kazi atakasimu majukumu na mamlaka yake kwa

Nakala ya Mtandao (Online Document)

mtu yeyote au taasisi yoyote ya umma, na kwamba mtu huyo au taasisi hiyo itafanya kazi kana kwamba yametekelezwa na Kamishina. Lakini, ushauri wa Kamati unasema suala la vibali liachiwe kwa Kamishina.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili jambo ni muhimu sana kwa sababu katika kutoa vibali mambo mengi yanaweza yakajitokeza. Inawezekana akatoa vibali hivi kwa ushawishi. Sasa, anaweza akaona kwamba vishawishi vile ameishapata anaondoka, halafu anapokuja mtu mwingine kufanya jukumu lile kwa niaba yake akatimiza wajibu ule ilhali vishawishi vile vimeshachukuliwa na mtu mwingine, au anaweza akafanya vishawishi hivyo na akaacha maagizo ili Kamati itakayokuja nyuma yake iweze kutekeleza jambo lile kwa amri ambayo yeye ameishaiacha. Sasa, bora jambo hili abebe mzigo mtu mmoja, kama kuna uvunjifu wowote wa sheria basi sheria ile ichukue mkondo kwa mtu yule ambaye amepewa jukumu hilo.

Mheshimiwa Spika, lakini vile vile naunga mkono kwa wale ambao wamechangia kwamba ni vyema kukawa na kamati maalum ya kutoa vibali badala ya mzigo huu kuuacha kwa mtu mmoja kwa sababu itajenga vishawishi vikubwa sana vya rushwa ambavyo sisi Bunge hili nadhani sote tuko katika vita hiyo ya kupambana na rushwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Nassib, jiandae Mheshimiwa Natse, jiandae Mheshimiwa Chilolo.

MHE. NASSIB SULEIMAN OMAR: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza tumshukuru Mungu sana kwa neema zake nyingi sana juu yetu. Pili, nakushukuru wewe kwa kunipa nafasi hii. Na tatu tumuombe Mungu amlaze Mahali pema Marehemu Makamu Mwenyekiti wa Kamati ya Maendeleo ya Jamii, amin.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naunga mkono mia juu ya mia waraka huu, na naunga mkono kwa sababu umekuja katika wakati muafaka sana kwa nchi yetu. Muafaka kwa sababu tunaona vibali vinatolewa kwa wingi sana, hovyoy hovyoy bila ya kuwa na utaratibu maalum, lakini vile vile vibali hivi vya kazi kwa wageni vinanyima kazi wananchi wazalendo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nchi yetu imekabiliwa na tatizo kubwa la ajira. Hivi sasa Watanzania wengi wanamaliza vyo vikiu, taasisi na vyo vingine ambao kwa maelfu wanaingia katika soko la ajira. Kama mwenzangu alivyosema kipindi kilichopita kwamba katika ajira inaongezeka zaidi ya milioni 1.5 kila mwaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti hili ni suala zito sana na ni nyeti, lazima tulipe nguvu zote ili tuhakikishe suala hili la tatizo la ajira linapungua. Lakini kutoa vibali kwa wageni inaongeza tatizo la ajira, na kwa hiyo, tuweza kudhibiti vibali hivi inaweza kusaidia sana nchi yetu. Wananchi wanaona namna gani wageni walivyozagaa, wanafanya kazi ambazo wao wangeweza kuzifanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sera ya Taifa ya Ajira ya Mwaka 2008 inaeleza kuwa; vibali vya ajira vinavyotolewa kwa wageni nchini basi visiathiri ajira kwa wazalendo. Lakini sasa hivi kwa hatua hii tunaona namna gani vibali hivi vinavyoathiri ajira za wazalendo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni jambo la rahisi kabisa tunapokwenda katika miji mikubwa kwa mfano Dar es Salaam na kwingineko, tunaona namna gani wageni walivyozagaa, wageni wanafanya biashara ndogo kabisa, biashara zenye kuhitaji mtaji mdogo na mtaji ambao

Nakala ya Mtandao (Online Document)

wanaweza kuupata na kufanya ka zi hizo. Sasa tuangalie sheria ambayo imewawezesha hao kufanya kazi hizi. Nafikiri hii ni Sheria ya Usajiri wa Biashara Namba 14 ya 2007. Sheria hii inasema hivi, mgeni yeyote ambaye atajisajiri basi anaruhusiwa kufungua biashara yoyote, hata kama duka la kuuza viatu au vikombe au maua, kama walivyosema wenzangu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo nafikiri kubwa hapa ni ku-note. Sifikirii sheria hii ilitungwa kwa azma ya kuwapa ajira wageni wauze maua na vitu vinginevyo, lakini ilitungwa kwa miradi, maduka makubwa makubwa ambayo wageni wangeweza kufungua na wananchi wazalendo hawana uwezo huo, lakini badala yake tumeona hapa kwamba wageni wanafungua maduka haya na yako wazi wazi bila ya kizuizi chochote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lazima tujifunze hapa, isijekuwa tena baadaye vibali hivi vikichukuliwa na Wizara ya Kazi makosa kama haya yanakuwa *repeated*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuangalie vile vile katika viwanda vyetu, viwanda binafsi vya wageni, tuangalie mahoteli ya wageni. Katika sehemu hizi kuna ajira tatu; ajira za chini, ajira za katikati za *management* na ajira za juu za *management*. Mwote humo kuna wageni wanafanya kazi. Katika ajira za chini kabisa wananchi wanaweza kufanya kazi hizi, lakini tukienda katika viwanda na mahoteli tunakuta wageni wanafanya kazi hizi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini vile vile katika *management*, tunao wataalam wa kutosha sasa hivi, tunao watu ambao wamesoma, wenye uadilifu, wenye uzoefu lakini badala yake wamewekwa sehemu za chini wanafanya kazi kwa niaba ya hawa wageni ambao elimu yao ni ndogo. Sasa masuala haya vile vile lazima tuyaangalie na tuyaangalie katika sehemu mbili: Kwanza, lazima tupate CV zao kabla ya kuja nchini, lakini vile vile tupate vyeti vya Polisi tuhakikishe hawa watu walipoingia nchini sio wahalifu huko kwao, sio wachukuaji wa dawa, lakini vile vile, hawajafanya makosa ya jinai katika nchi yao. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukiangalia sheria ambayo imewaruhusu watu hawa ni Sheria ya TIC ya 1997 na Sheria ya EPZ Namba 3 ya 2006. Sheria zote mbili zinaruhusu wageni kuleta watu watano nchini bila ya kueleza elimu yao, ujuzi wao au *history* yao kuhusiana na mambo ya uhalifu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hili ningependa vile vile liwekwe katika sheria ili tuhakikishe baadaye kwamba mambo kama haya yanaweza kudhibitiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho, tumesikia hapa kwamba katika kiwanda cha Dangote zaidi ya wachina 300 karibuni wamekwenda. Wengi wao hawa ni watu wa chini kabisa. Kazi ambazo wanazifanya huko ni kazi ambazo wananchi wanaweza kufanya, na jambo hili ni la karibuni. Na sheria ambayo imetumika hapa ni Sheria ya Gesi na *Petroleum* ambayo inasema kwamba mwenye kuwekeza katika maeneo haya anaweza kuleta idadi ya watu wowote wale.

Sasa, nafikiri haya vile vile yapitiwe yaangaliwe, na Mheshimiwa Waziri atakapokuja atueleze ni namna gani anaweza kuli-address suala hili katika mambo haya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, na labda la mwisho, Mheshimiwa Waziri, vile vile wao wanatoa vibali vya ajira, na tumesikia tuhuma dhidi yao. Je, watakaopewa hii kazi ya kutoa vibali ambao wao ndio watakuwa peke yao, wataweza kweli kudhibiti hali hii? Hilo la kwanza. Lakini, pili katika Kamati tulizungumzia Naibu Kamishina, watueleze wamefikia wapi kuhusiana na suala la Naibu Kamishina.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, ahsante sana. (*Makofi*)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Natse!

MHE. MCH. ISRAEL Y. NATSE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi ili na mimi nichangie Muswada huu wa kudhibiti ajira ya wageni nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo la ajira Tanzania ni kubwa na wachangiaji wamezungumza kwa umakini sana kwamba kwa nini wageni wanapata ajira hapa nchini zaidi ya wazawa, na hoja nyingi zilizotolewa ni kwamba Watanzania ni wavivu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nataka kusema, kama ndivyo kwamba Watanzania ni wavivu na tunaingia kwenye Soko la Afrika Mashariki (*Common Market*) na ushindani ni mkubwa sana. Ni kwa jinsi gani Tanzania yaani nchi tumejiandaa ili tuweze kuingia katika ushindani na Watanzania wakinufaika na ushindani huo? Maana hatuwezi kujifungia kama kisiwa Tanzania ndani ya ajira hii ambayo sasa tunaizungumza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kuna mambo machache ya kuangalia kile kifungu cha 7(4) kwamba ajira zainishwe. Ni kweli Watanzania wanapaswa kuwepo katika ajira zote kama wana sifa zinazostahili, wanaopaswa kuainishiwa ajira ni wageni ambao kimsingi ni lazima wa-*qualify*.

Mheshimiwa Waziri, mmetembea nchi nyingi duniani, mnaona jinsi ambavyo wazawa wanapewa *priority number one* katika nchi zao. Inasikitisha Tanzania tumekuwa dampo la kila aina ya ajira ambayo hatuwezi kuhakikisha kweli huyu mtu ni wa tija kwa nchi yetu, inasikitisha sana! (*Makofi*)

Mimi nimezunguka kidogo pia, kuangalia kweli nani anaajiriwa na *specifications* zinakuwepo, wewe unakuja huku unatafuta kazi kwa namna yoyote ile ni lazima tuone kwamba nafasi hiyo hakuna Mtanzania mwenye uwezo nayo. Hii haina maana kwamba hatutaajiri wageni. Haina maana kwamba hatutaajiri wageni, lakini tuwajali Watanzania kwanza. Sasa sera hii haituthibitishii moja kwa moja kwamba tunawalinda Watanzania katika ajira. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna suala la uzoefu kazini. Uzoefu kazini miaka minne, mitano au kumi, tunawataka kweli Watanzania ambao wamesoma? Vinginevyo tufumue mitaala yetu kwamba hatuna sababu ya kuwasomesha vijana wetu wa Tanzania vyo viko tulivyonavyo, kama hawawezi kupata nafasi katika ajira halafu wanafanya wageni wachache ambao hawana sifa.

Mimi inanisikitisha sana, natoka Karatu eneo lenye mahoteli mengi ya kitalii, mengi sana! Ajira kwa wananchi wangu wa Karatu ni tabu, lakini utakuta wageni ni wengi. Vibali vinavyotolewa ni muhimu sana kuhakikisha kwamba hilo linaangaliwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, na niseme suala la kazi kuainishwa, kutangazwa liwe la lazima na siyo la hiari, maana huko ndiko mianya inakotokea. Hapa kuna Wizara mbili ambazo zinapaswa kwenda sambamba, Uhamiaji na Ajira na Kazi. Hawezi kuja mgeni akakaa hapa nchini, labda anakuja kama *volunteer*, baada ya muda amebadili siyo *volunteer* tena na Watanzania tupo hapahapa, atakuwa anaendesha biashara nyingine isiyo halali. Dar es salaam, wamesema, hivi kweli mgeni anauza mahindi ya kuchoma au anasukuma mikokoteni, kazi ambayo ni ya ajabu sana, ni mgeni, ulinzi upo na Idara yetu ya Uhamiaji ipo na Intelijensia ipo! Serikali tuwe makini kulinda Watanzania, tuwe makini sana. (*Makofi*)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kwa hiyo, naomba Waziri wa Kazi na Ajira kwamba tunapozungumza juu ya tatizo la ajira kwa vijana wetu, ni vizuri Serikali ijipange vizuri, ije na mkakati wa makusudi wa kuhakikisha kwamba Watanzania wanapata ajira.

Sasa, hoja ya msingi kwa Watanzania wanaonisikia sasa, tuache uvivu tufanye kazi. Kote tuache uvivu tufanye kazi, maana soko hili huria au *the Common Market* kwa *Region* ya *East Africa* na baadaye na wengine watakuja, tusipokuwa makini tukajituma kwa nchi yetu kufanya kazi, tutabaki ombaomba ndani ya nchi yetu, tutabaki kulalamika, tunamaliza vyuo vikuu lakini hakuna kazi.

Mimi nawaomba Watanzania wanaosikiliza Bunge hili kwamba excuses zimekuwa nyingi sana kazini, utasikia nimefiwa na mjomba na kwa sababu familia ya Kiafrika ni ndefu, wewe utakaa mwezi mzima unahudhuria mazishi, unahudhuria sijui mambo ya kifamilia, hivi huyo mwajiri atakuangalia kweli? Ni lazima akufukuze kazi maana yeye ame-invest na anataka faida.

Niwaombe Watanzania mnaonisikiliza, tubadilike, naambiwa tuwatake Watanzania tubadilike tukitaka kuwa ndani ya ushindani wa soko huria la ajira Afrika Mashariki na hata dunia nzima, tubadilike!

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Chilolo!

MHE. DIANA M. CHILOLO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba na mimi niungane na wenzangu kutoa pole kwa familia ya marehemu Mheshimiwa Komba na pia nimwombe Mwenyezi Mungu aiweke pema roho ya marehemu. Amin!

Baada ya kutoa pole hizo naomba sasa nijikite katika kuchangia Muswada ulio mbele yetu wa kudhibiti ajira kwa wageni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda nimpongeze sana Waziri wa Kazi na Ajira, Naibu Waziri, Katibu Mkuu na watendaji wote walioshiriki katika kuandaa Muswada huu. Ni kweli Muswada umefika wakati muafaka, vijana wetu wanapata shida, wasomi wetu wanapata shida, wapo vijana wenye taaluma mbalimbali, wenye fani mbalimbali wamekosa ajira wakati ajira zimeshikwa na wageni, lakini sisi tukienda nje kupata ajira ni kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka niihakikishie Serikali ya Tanzania kwamba tusiwe na mashaka na wasomi wetu kwani wana taaluma za kutosha. Hata hao waliopo kazini tunaowaamini leo walianza kama vijana. Wapeni vijana wathubutu, wapeni vijana muwaone, hamuwezi kuwapima ufanisi wao au uwezo wao kama hamtawapa ajira.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni wakati muafaka niwaombe Wabunge wenzangu turidhie wote kwa pamoja Muswada huu ili upite na uanze wakati uliopangwa na Serikali, itawasaidia sana vijana wetu wanaopata shida. Wamesoma kwa shida, wamesoma kwa gharama kubwa na ni tegemeo la familia zao, lakini mpaka leo wapo vijana wanasota, hawana ajira.

Mheshimiwa Mwenyekiti, NSSF ilitoa tangazo la ajira inataka watu 60, lakini walioomba ni 6,000, angalia kazi hiyo! Vijana ni wengi na wasomi ni wengi lakini hawana ajira. Tuna sababu gani ya kung'ang'ana na wageni wakati tumewasomesha vijana wetu? Tuna wasiwasi gani, tuna mashaka gani na taaluma inayotolewa na vyuo vikuu vya Tanzania? Kama hatuna wasiwasi kwa nini tusiwaajiri hawa vijana?

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana Muswada huu upite bila pingamizi ili tupunguze wimbi la vijana wanaohangaika mitaani mpaka wanajiingiza kwenye maeneo ambayo hata hayastahili kwa sababu tu ya kukosa ajira. Itapendeza sana katika Serikali yetu ya Tanzania endapo tutatoa kipaumbele kwa wazawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa, nitumie fursa hii niwaombe Watanzania, nawaomba wote mliopo kazini, wataalamu wote ifike mahali mjiaminiche, mfike mahali msifanye kazi kwa maslahi binafsi, fanyeni kazi kwa kuonesha ufanisi wenu na kwa kuonesha uzalendo wenu ili Serikali iwaamini. Ninaamini tukifanya hivyo Serikali haitakuwa na nafasi tena ya kutafuta wageni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi sijapinga kwamba wageni tusiwachukue kabisa, tuwachukue kwenye maeneo *sensitive*, maeneo ambayo tunaona kabisa tumekosa mtaaluma yeyote ambaye anaweza akasaidia pale. Lakini hata hivyo, tuangalie kwanza ndani ya nchi je, hakuna mtu wa kushika nafasi hiyo? Hakuna mtu mwenye uwezo huo?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama tunaona waliopo madarakani basi wamekosekana, unaweza ukaangalia hata wastaafu wetu, wapo wastaafu wamestaafu wana nguvu zao, wapo wastaafu wamestaafu na taaluma na fani zao, tunaweza tukawatumia kwenye maeneo ambayo tunaona kwamba hayana mtaaluma kwa wakati huo, wakati tunafanya hivyo tuwe tunawajengea uwezo watendaji wetu, tuwe tunawajengea uwezo vijana wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Lakini vilevile tuangalie hao wageni tunaowaajiri mkumbuke maslahi tunayowapa, mishahara tunayowapa ni mikubwa kuliko mishahara wanayopata Watanzania, jambo ambalo Watanzania linawauma mpaka na wao sasa wanakimbilia nchi za nje za kufanya kazi na wao kutafuta maslahi mapana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati tunapitisha Muswada huu, twende sambamba na utoaji wa maslahi kwa wataalamu wetu ilingane na taaluma zao. Inauma sana mtu anavyosotea elimu miaka mingi, kwa tabu, kwa gharama kubwa, lakini anaajiriwa na mishahara mdogo. Tuangalie mambo haya yaende sambamba, hapo Mtanzania atatulia nchini, atafanya kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sio kwamba wasomi wenye taaluma mbalimbali hawapo, wapo na wengine wamekimbilia nchi za nje kwa kufuata maslahi. Tuwarudishe kwa kutangaza maslahi makubwa, nina hakika Watanzania wapo tayari kurudi na kufanya kazi kwenye nchi zao, kuinua uchumi kwenye nchi zao, kuwasaidia Watanzania wenzao, kuwasaidia mama zao, dada zao, kaka zao na bibi zao, wana hamu ya kufanya hivyo, lakini wanajikuta maslahi ni madogo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri ametoa jambo zuri kweli hili, tena Waziri huyu ni bibi yangu, Naibu Waziri ni babu yangu, sasa ndugu zangu, tuseme nini katika hili? Mmefanya kazi nzuri, mimi sijui wenzangu wanaosema kwamba hili sijui lina makosa, sijui lina nini! Mimi nimeona ni kazi ya kiume hii na ni kazi nzito ambayo imefanywa na mwanamke wa shoka, sisi kazi iliyopo ni kuunga mkono tu, hakuna hoja nyingine.

Sasa Mheshimiwa Waziri, hebu wahurumie wajasiriamali wa Tanzania wanaohangaika kutafuta maslahi yao. Wajasiriamali wamevamiwa na Wachina, hivi wanawatazamaje hawa Wachina? Hebu tuwaondoe ili wajasiriamali wetu wapate nafasi ya kujiajiri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi kweli hata nafasi ndogo ndogo tuite wageni, inawezekana wapi? Hebu niambie ni Mtanzania gani wa aina hiyo atoke hapa aende nchi za nje aende kuwa mjasiriamali? Haiwezekani! Utakuta mambo yale yanafanywa na wazawa! Na sisi tuige tabia za namna hiyo. (Makofi)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina hakika kabisa kabisa, tukithubutu kuwaajiri vijana wetu, watafika mahali utawaona kabisa mwenyewe kwamba ee, mbona tulichelewa kuwaajiri hawa, kumbe wana uwezo! Lakini, hamuwezi kuuona uwezo wao kama hamuwajaribu. Wapeni kazi, wapeni ajira muone, naamini watafanya hivyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, na vilevile kukosoana ni muhimu, mnapokuwa viongozi waambieni wataalamu wetu wanatuangusha. Sisi hapa kweli ni wapiga debe wao wazuri sana na tunapenda wasaidiwe na Serikali yao, lakini wanafika mahali na wenyewe wanajisahau, siku mbili tu wanaanza kufanya kazi kwa mazoea. Mtu anaamua kuwekeza anafungua hoteli, akimweka Mtanzania itakaa mwaka tu inakufa lakini hoteli hiyo hiyo akija mgeni, Mkenya tu akiingia, hoteli imefufuka, hoteli inapata wateja, kulikoni?

Mheshimiwa Mwenyekiti, lazima tuulizane na lazima tuwaambie wataalamu wetu, lazima tuwakosoe na lazima tuwakaripie pale tunaona kwamba wanaanza kufanya kazi kwa mazoea au wanafanya kazi kwa maslahi binafsi. Lazima tuwe na uchungu na Serikali yetu, lazima tuwe na uchungu na Taifa letu, tukifanya hivyo tutakuwa tumesaidia kweli kweli kweli. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nashukuru sana kwa kupata nafasi hii na naamini Serikali itakuwa imesikia na wataalamu wetu waliopo madarakani watakuwa wamesikia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Naunga mkono hoja. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Mnyaa simuoni, kwa hiyo, sasa namwita Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nikushukuru kwa kunipa nafasi ili na mimi niweze kuchangia katika hoja hii ya Mheshimiwa Waziri ya Muswada wa Sheria ya Kudhibiti na Kuratibu Ajira za Wageni hapa Nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kwanza kwa kuwashukuru sana Waheshimiwa Wabunge akiwemo na Mheshimiwa Diana Chilolo aliyemaliza sasa hivi, Mheshimiwa Sanya, Mheshimiwa Ritha Kabati, Mheshimiwa Betty Machangu, Mheshimiwa Mtutura na hata mapema Mheshimiwa Msigwa aliyesema kwamba pamoja nahii sheria ambayo tunaita kujaribu kulinda ajira za Watanzania, lakini kama Watanzania, tuna kazi kubwa ya kuhakikisha kwamba tunalinda wenyewe ajira zetu kwa kuwa na ufanisi zaidi kazini, kwa kupata ujuzi unaotakiwa kwenye kazi, kwa kujiamini kwenye kazi ili hatimaye tuweze kuwa na nafasi ya kuajiriwa kwenye kampuni zetu za hapa nchini na hata za wawekezaji wanaokuja nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi kama Serikali tutaendelea kuhimiza hili kwenye mafunzo mbalimbali ya vyuoni, lakini vilevile baada ya vyuo, kuwapa vijana wetu kujiamini zaidi ili waweze kufanya vizuri zaidi na baadaye washindane wenyewe kwenda kwenye ajira nje ya nchi. Kwa hiyo, tusizuie tu watu kuja nchini, lakini tujiandae na sisi watu wetu ama vijana wetu kwenda nchi za nje na hiyo tuitafanya kama wote kwa pamoja tutahimiza utendaji kazi kwa maana ya *attitude, performance* na mambo mengine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mengi yamechangiwa na Waheshimiwa Wabunge, lakini labda nijibu machache ambayo yamechangiwa, mengine Mheshimiwa Waziri atakuja kuyajibu hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kulikuwa na wazo kwamba hii sheria kwa sababu inatumika Bara peke yake basi neno nchini iondolewe. Sisi tunadhani kabisa kwamba ukiangalia ile ibara

Nakala ya Mtandao (Online Document)

ya 2(1) inayosema kwamba sheria hii itatumika Tanzania Bara kwa kweli inaonesha kwamba itatumika Tanzania Bara. Sasa jina la sheria kuratibu ajira ya wageni nchini kwa sababu hata ikiwa ni Bara bado ni nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tunadhani kwamba lile neno nchini halina kasoro, tatizo ili mradi sheria katika matumizi yake imeeleza waziwazi kwamba itakuwa ni Tanzania Bara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile kulitolewa mapendekezo katika Ibara ya 4(7) kwamba, nafasi zile ambazo zitawekwa kwa ajili ya wageni peke yao zitangazwe mapema. Kwanza, niseme tu kwamba, hili limezingatiwa na zitatangazwa mapema. Siyo hilo tu, kwenye *schedule* tumefanya *amendment* ya kuonesha ni kazi gani hizo ambazo Waziri atazitangaza, aina ya kazi, lakini tunalizingatia hilo, zitatangazwa mapema na tumeweka vizuri pale kwamba, Waziri atafanya hivyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kweli tumezingatia vilevile na ile tuliyosema kwamba, isiwe "may" na tumeweka "shall" ni lazima atangaze. Kwa hiyo, hilo tumelizingatia. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile lilitolewa wazo kwamba, kiundwe chombo cha kumshauri Waziri katika masuala haya ya kutoa vibali vya ajira hasa kwenye ibara ya 6(2). Labda tuseme tu kwamba, kwanza, kama wengine walivyosema, pale kwa Kamishna wa Kazi, hafanyi kazi peke yake, ana idara pale kama mmoja alivyosema kuwa ni taasisi ile. Hata hivyo, kwenye Wizara kwenye masuala ya utatu tunalo Baraza la LESCO, ambalo linamshauri Waziri kuhusu masuala yote ya kazi, uchumi na masuala ya kijamii. Hili pia ni la kazi, kwa hiyo, chombo hicho kipo Wizarani na kama kutakuwa na haja ya kumshauri Waziri kuhusu masuala haya ya ajira ya wageni, chombo hiki kipo na hakuna sababu ya kuwa na chombo kingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baadhi ya Waheshimiwa Wabunge walizungumzia kuwa muda wa kushughulikia vibali vya ajira haukuoneshwa. Labda niseme tu kwamba, huu muda utaoneshwa kwenye Kanuni na ndani ya Kanuni zile haya mambo mengine yote ambayo tumeyazungumzia hapa, muda, taratibu, masharti, yote yatawekwa kwenye Kanuni. Bahati nzuri sasa hivi Wabunge wana uhuru wa kuangalia Kanuni zinazotengezwa na Mawaziri ili kujiridhisha katika ngazi ya Kamati, bila ya ulazima wa kuleta Kanuni Bungeni. Katika ngazi ya Kamati yalishatoka maazimio kwamba, Kamati zetu zinaweza zikaangalia hizi Kanuni zinazokuwa zinatungwa na Mawaziri kabla hazijaanza kutumika. Kwa hiyo, kutakuwa na fursa hiyo ya Bunge kupitia kwenye Kamati kuweza kufanya kazi hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kingine kilichopendekezwa hapa ni vigezo vya kuzingatiwa katika utoaji wa vibali katika kipindi kile cha miaka mitano vingeelezwa. Kama ambavyo nimeeleza mwanzoni, hii ipo kwenye ibara za 12(4) na (5). Niseme tu kwamba, Kanuni zitaweka vigezo hivyo na imeelezwa kwamba, Waziri atatunga Kanuni na nimeeleza mwanzoni pale kwa yale mambo mengine. Kwa hiyo, na hapa vilevile Kanuni zitaeleza vigezo vyote ambavyo vitazingatiwa katika utoaji wa vibali visivyozidi miaka mitano.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine ambalo lilizungumzwa ni lile la madaraja ya vibali vya ajira. Labda niseme tu kwamba, hili limezingatiwa na bahati nzuri mkiangalia jedwali lililoletwa na Serikali, sasa madaraja yale yamepangwa vizuri na badala ya kuwa mawili, sasa kuna madaraja matano. Madaraja haya ni yale ambayo ni ya mwekezaji mgeni ambaye anajijiri kwenye uwekezaji wake huo; hiyo ndiyo *Class "A"*. *Class "B"* itakuwa kwa yule mgeni ambaye ana utaalum mahususi ulioelezwa. Bahati nzuri huu utaalum umefafanuliwa sasa katika Jedwali hili kwa maana ya kupewa maana; kwamba, *prescribed profession* inajumuisha nini; ni *medical and health care professionals, experts in oil and gas, and teachers and university lecturers in science and mathematics*. Hawa sasa ndiyo watakuwa kwenye *Class B*.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, *Class C* watakuwa wale *professionals* wengine ambao hawako kwenye hii *prescribed profession* ambayo nimeitaja hapo. *Class D* watakuwa ni zile Taasisi za Kidini na za *Charitable Organizations*. *Class E* itakuwa ni wahamiaji (*Refugees*). Kwa hiyo, hili limezingatiwa kama baadhi ya Waheshimiwa Wabunge walivyosema.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu hili la Zanzibar labda Mheshimiwa Waziri akipata nafasi atalielezea vizuri zaidi, lakini nieleze tu, na amekuja kulisema hapa mwishoni Mheshimiwa Sanya. Hii Sheria siyo ya Muungano na masuala ya kazi na ajira siyo ya Muungano. Kwa hiyo, Sheria hii itatumika Bara. Kule Zanzibar wenzetu vilevile wana Sheria ya Vibali vya Ajira kwa ajili ya wale wanaojiririwa Zanzibar. Sasa hii Sheria haihusiani moja kwa moja na Sheria ya Uhamiaji, ambalo ni suala la Muungano. Sisi tukishatumia Sheria hii kumpa kibali mgeni kufanya kazi nchini, yule mgeni atakapokwenda *Immigration* sasa kupata kibali cha ukaaji, itakuwa ni juu ya *Immigration* kuangalia ile Sheria inavyofanya kazi kwa Bara na kwa sababu wao ni Uhamiaji wataangalia na Sheria ya Zanzibar.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa minajiri ya yule anayefanya kazi Tanzania Bara, itabidi Uhamiaji izingatie Sheria hii imesemaje, imempa kibali au haikumpa na ndipo wataendelea na Sheria yao kuhusu masuala ya Uhamiaji. Hii ni kwa sababu masuala ya Uhamiaji hayako kwenye suala zima la ajira za wageni. Kule wana mambo mengi, mtu anaweza kuja tu akaomba kuishi kwa ndugu yake hapa Tanzania, haji kufanya kazi. Hiyo inaingia kwenye suala la *Immigration*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini hili alilolizungumza Mheshimiwa Sanya kwamba, kuna hoteli ambazo wawekezaji wamejenga Tanzania na wameweka *branches* au hoteli zingine za aina hiyo hiyo. Ametoa mfano wa Serena na Hyatt ninadhani. Ni kweli wale wageni wakiajiriwa kwa mara ya kwanza wakaenda Serena Zanzibar, watapata kibali kwa kutumia Sheria ya Zanzibar. Watakaokuja kwa mara ya kwanza kuomba kibali cha kufanya kazi Serena ya Bara itabidi watumie Sheria hii. Sasa anazungumzia pale tu ambapo kuna uhamisho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili ni jambo ambalo linaweza likaangaliwa katika utaratibu wa kawaida tu wa mashirikiano ambayo tunayo na wenzetu wa Zanzibar, kwamba, wewe uliingia Zanzibar, sasa unahamishwa kutoka Serena Zanzibar kuja Serena Tanzania Bara, una kibali cha ajira kwa kutumia Sheria ya Zanzibar ya Ajira za Wageni. Tutaangalia, kama kuna upungufu katika sheria hii, ninadhani wanaweza kupewa na tutaangalia amehamishwa kwa muda gani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, yale ni mambo ambayo tunaweza kusema ni *administrative* kati ya yule mwajiri ambaye ameajiri wengine kwa Sheria ya Zanzibar na wengine kwa Sheria ya Tanzania Bara. Hakuna sababu ya Sheria ambayo haihusu Zanzibar ikaingiza hayo masuala ya Zanzibar kwenye Sheria hii, wala ile ya Zanzibar ambayo inafanya kazi mpaka sasa, haikuangalia Sheria ya huku ya Ajira za Wageni, imeangalia sheria yake. Kwa hiyo, ninadhani hakuna tatizo, itakapotokea itaangaliwa kama suala mahususi kwamba, huyu sasa anahamia Serena Bara lakini ana kibali cha Zanzibar. *Administratively* itaangaliwa nini kinachoweza kufanywa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Pareso alizungumzia suala zima kwamba, tulitoa ahadi ya kukagua maeneo ya kazi na kuchukua hatua kwa Waajiri ambao hawatekelezi Sheria za Kazi. Mimi ninataka nimhakikishie tu kwamba, lile tamko tulilolitoa hapa tumeendelea kulifanyia kazi na wenzetu katika mikoa yote.

Sasa hivi tulikuwa tunangojea, nini kwa mfano Afisa Kazi wa Mkoa wa Arusha ambaye hata juzi baada ya kuongea naye kutoka hapa amekagua Shule za Msingi zilizoko kule na

Nakala ya Mtandao (Online Document)

hoteli. Mimi mwenyewe pia nimefika Njombe kwenye Mashamba ya Chai kule na Viwanda vya Maziwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaendelea na hii kazi, lakini watu wetu wanapokwenda kufanya ukaguzi huu hawaendi na vyombo vya habari, kwa hiyo, inawezekana Mheshimiwa Pareso hajui kinachoendelea, lakini kwa kweli ukaguzi unaendelea. Sisi tunapopata nafasi kama Mawaziri tunafanya, lakini kazi hii wapo Maafisa Kazi, wale Wakaguzi, ambao wanaendelea nayo vizuri. Upungufu ambao upo kama kuna tatizo ambalo limejitokeza sisi tunaweza tukalipata ili tuendeleo kulifanyia kazi. Ukweli ni kwamba, ukaguzi unaendelea kwa mujibu wa sheria na ahadi ambayo tuliitoa Bungeni. Kwa hiyo, hatujatoa ahadi ya uongo kwamba, hatutekelezi, Mheshimiwa boshi wangu kivuli, kweli tunatekeleza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, ninaomba kuunga mkono hoja ya Mheshimiwa Waziri. Ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri!

WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba nikushukuru kwa kunipa nafasi hii ili niweze kutoa maelezo na kujaribu kuhitimisha mjadala wa jioni hii kuhusiana na sheria inayohusu vibali vya ajira kwa wageni nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba niwashukuru sana Waheshimiwa Wabunge, ambao wamechangia Muswada huu. *Actually*, michango yao yote imeonesha kwamba, Muswada huu ulitakiwa uje mapema, kwa sababu wameendelea kuzungumza matatizo yaliyopo sasa hivi bila Muswada au Sheria hii kuwa tayari. Kwa hiyo, ni *conclusion* kwamba, ni Muswada ambao umepokelewa vizuri na ninafikiri utapitishwa ili ufanye kazi kama sheria.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba niwatambue waliochangia sasa hivi. Waliochangia kwa kuzungumza wako 17. Wa kwanza akiwa Mheshimiwa Esther Bulaya, Mheshimiwa Ismail Aden Rage, Mheshimiwa Felix Mkosamali, Mheshimiwa Suleiman Jafo, Mheshimiwa Zitto Kabwe, Mheshimiwa Henry Shekifu, Mheshimiwa Murtaza Mangungu, Mheshimiwa Mendrad Kigola, Mheshimiwa Mch. Peter Msigwa, Mheshimiwa Ibrahim Sanya, Mheshimiwa Ritta Kabati, Mheshimiwa Betty Machangu, Mheshimiwa Mtutura Abdallah Mtutura, Mheshimiwa Nassib Suleiman Omar, Mheshimiwa Diana Chilolo, Mheshimiwa Mch. Israel Natse na Mheshimiwa Makongoro Mahanga, Naibu Waziri wa Kazi na Ajira.

MJUMBE FULANI: Umemsahau Mheshimiwa.

WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Ninakumbushwa, kuwa nimemwacha Mheshimiwa Waziri Kivuli ambaye pia amechangia kwa kusoma taarifa kwa upande wa Kambi ya Upinzani. Pia wapo waliochangia kwa maandishi ambao ni Mheshimiwa Janet Zebadayo Mbene na Mheshimiwa Kidawa Hamid Saleh. Pia kama kuna mwingine amechangia jioni hii na hatujaandika jina, ninaomba niarifiwe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kuwatambua Waheshimiwa Wabunge waliochangia, ninaomba niendeleo kusema kwamba, ninaungana na wote ambao wanasema Muswada huu ni mzuri. Ninafikiri ni mzuri sana na wametupongeza kwa kuuandaa vizuri sana. Ninawashukuru sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Muswada ni mzuri kwa sababu unaandaa kuletwa kwa sheria ya kuratibu vibali vya ajira kwa wageni. Sasa tunaposema kuratibu hatuzungumzii kutowakubali wageni kuja kufanya kazi nchini kama walivyotaribu kueleza wengine; hapana, sisi tunataka

Nakala ya Mtandao (Online Document)

kuratibu nani yuko wapi, anafanya nini, aliingia lini, atatoka lini na mkataba wake ukoje. Kwa hiyo, hiyo hasa ndiyo kazi ya sheria hii ili tuweze kujua ni wageni wangapi na wanafanya nini katika nchi yetu, kazi gani na kujua ni kazi gani ambazo sasa Watanzania wazifanye.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana katika sheria hii tumesema Waziri mwenye dhamana ya masuala ya ajira atakuwa na wajibu kila mwaka ya kutangaza kazi ambazo zinaruhusiwa kwa wageni au *rare skills* ambazo tunaona bado Watanzania hawajawa tayari kuwa nazo. Hatuwezi kusema wageni wasije kabisa nchini, kwa sababu sisi siyo kisiwa. Sisi tuna mikataba na wenzetu, kwa mfano, ndani ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ambapo tumeshafungua aina za ajira ambazo tungetaka wenzetu waje wajiunge nasi. Pia sisi ni Wanachama katika Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC), kwa hiyo, tunawahitaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunapowahitaji hata hao wanaotoka katika Mabara mengine ndani na nje ya Afrika, ni vizuri tukajua tunawapa nafasi gani ya kufanya kazi. Waheshimiwa Wabunge, mmelizungumza vizuri hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusiana na ajira za Watanzania nikiugusia kidogo; tunajitahidi Watanzania nao waende nje. Kwa mfano, tumeweka mkataba mwezi Oktoba kati ya nchi yetu na nchi ya Qatar, ambapo sasa hivi tunakamilisha taratibu kusudi Watanzania waweze kwenda Qatar kufanya kazi nyingi tu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna mmoja amezungumzia suala la Emirates kwamba kuna Wakenya wengi. Ni kweli Wakenya wako *aggressive*, lakini na sisi Emirates wametupa nafasi za ajira, zimetangazwa kwenye *website* yao. Watanzania walipaswa kutuma maombi yao na mwisho wa maombi ilikuwa tarehe 15 na usaili unanza tarehe 29. Iliwahi kutangazwa lakini ni Watanzania wachache waliopoleka maombi. Hii ni katika kueleza tu kwamba, tunajitahidi Watanzania pia wapate ajira nje ya nchi. Kwa hiyo, tunahitajiana. Ninasisitiza kwamba, Muswada huu siyo wa kutowaruhusu wageni wafanye kazi nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunasema Muswada huu utakapokuwa sheria utatumika Tanzania Bara kama alivyoeleza Mheshimiwa Naibu Waziri. Huu siyo Muswada unaohusu Ukaazi (*Residence*), wala hauhusu Uraia (*Citizenship*), bali ni Muswada unaohusu masuala ya kibali cha kazi. Masuala ya kibali cha ukaazi ambacho kinatolewa na Uhamiaji yataendelea kama kawaida kufuatia Sheria Na. 7 ya Uhamiaji ya Mwaka 1995 na wana Madaraja yao na hii ndiyo sheria ambayo inaenda mpaka Zanzibar, kwa sababu suala la uhamiaji ni la Muungano. Hilo halitaingiliana na kibali cha kazi, isipokuwa kabla Uhamiaji hawajampa mgeni Kibali cha Ukaazi, *prerequisite* (masharti au mahitaji) ya kumpa kibali hicho ni lazima awe na kibali cha kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, sisi tutakuwa na madaraja katika kibali cha kazi. Kibali hiki kitatokana kwanza si tu kwamba, Kamishna wa Kazi atakaa na kusema sasa ninataka nimpe huyu kibali cha kazi. Tunajua kwamba, Ofisi ya Kamishna ni *system*, ni ofisi ambayo ina watendaji. Kabla kibali kile hakijafika Ofisi ya Kamishna ni lazima kipitie katika *professional bodies*. Kwa maana kwamba, wageni watakaokuwa wanapewa vibali vya kazi watatokana na *professions* mbalimbali. Kwa mfano, kama ni Walimu ni lazima ile Bodi ya Kitaaluma ya Walimu ituambie kwamba, huyu kweli anastahili na ni Mwalimu halisi na halikadhalika na *professions* nyingine. Kwa hiyo, *process* yote ya kupata vibali hivi vya kazi itaenda kama kawaida na ni *process* shirikishi. Kama tulivyosema hapo awali, vibali hivi vilikuwa vinatolewa na mamlaka mbalimbali, lakini tatizo tulikuwa hatuwezi kuratibu ni nani ana kibali gani na kwa wakati gani. Matokeo yake ndiyo hayo mliyokuwa mnazungumzia katika kuchangia suala hili.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa Waziri au Kamishna anapewa mamlaka kama Mtendaji Mkuu wa utekelezaji wa sheria hii. Mamlaka hayo anayateremsha chini kwa ku-*delegate* kwa wale wadogo zake ofisini kwake. Kwa mfano, sasa hivi TIC tuna vijana wetu Maafisa wa Kazi wapo pale wanafanya kazi kwa niaba ya Kamishna wa Kazi na hii ndiyo inazungumziwa katika Sheria hii kwamba, Kamishna wa Kazi hawezi ku-*delegate*, siyo yeye kila mahali anakuwepo. Kwa mfano EPZA ni lazima kuwe na vijana Maafisa wa Kazi watakaokuwa wanafanya kazi kwa niaba ya Kamishna wa Kazi.

Tumesema kwamba, Katibu Mkuu Utumishi alikuwa anatoa vibali kwa ajili ya Watumishi wanaotoka nchi moja kuja kufanya kazi katika nchi yetu kwa makubaliano ya Kiserikali ya nchi hizi. Tutapenda Ofisi ya Katibu Mkuu wa Utumishi iendelee kutoa vibali, lakini kwa niaba ya Waziri wa Kazi na Ajira. Kwa hiyo, hii ndiyo *delegation* tunayoizungumza na siyo *delegation* kwamba sasa huyu Kamishna wa Kazi anaachia mamlaka yake.

Waziri wa Kazi atatoa *exemption*; hili limezungumziwa na watu wengi na wanauliza *exemption* ya nini! Tukumbuke kwamba, unapokuwa umetunga Sheria, Sheria inajumuisha mambo yote kwa ujumla, lakini kutatokea *exception*, ambayo ni lazima Waziri wa Kazi kwa kutumia uwezo wa Kanuni aliyopewa, atataunga Kanuni ambazo zitamwezesha sasa kuweza kutoa *exemption* kwa masuala ambayo ni *exceptional*. Kwa mfano, amekuja Balozi katika nchi, ana mke wake au amekuja Balozi mwanamke ana mume wake na huyo mwenza ana utaalumu labda wa uhasibu, amejiriwa, anataka kuajiriwa na mwekezaji fulani au na mwajiri fulani. Katika hizo ajira sisi hatuoni kama ni *rare profession*, sasa kuliko kumwacha yule baba au yule mama akae bila ya ajira, tunakubaliana, kwa hiyo, anapata *exemption*, hafuati taratibu kama zile za wengine wanaotakiwa wapate kibali cha kazi au kuambiwa hamuwezi kufanya kazi hii kwa sababu kazi hii Watanzania wanaweza kuifanya. Kwa hiyo, ni *exemption* kama hizo.

Akiwepo pia mfanyakazi ambaye bado ujuzi wake unahitajika katika nchi na bado hatujapata Mtanzania ambaye ana ujuzi kama huo, ni lazima kuwe na *exception*. Kwa hiyo, Waziri anaruhusiwa kutoa *exemption* kwa ajili hiyo. Ni *exemption* za namna hiyo. Kwa hiyo, hiki kifungu cha 4 (7) kuhusu mamlaka ya Waziri kutoa *exemption*, *exemption* zinahusu masuala ambayo kama nilivyosema ni *very exceptional*.

Tumesema kuwa Waziri pia atatangaza nafasi za kazi ambazo zitafanywa na wageni na mmesema nafasi hizi zitangazwe mapema. Mimi ninafikiri huu ni ushauri mzuri ambao umetolewa na wengi wenu. Hili litazingatiwa halina matatizo na *of course* ni lazima zitangazwe baada ya kufanya utafiti na kuangalia katika *labour market* tuna kazi kama hizi ambazo Watanzania hawawezi kuzifanya na Waziri atatangaza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wengi walizungumzia kuhusu chombo cha kumshauri Waziri kuhusu masuala ya ajira za wageni. Mimi ninaomba kusema kwamba, chombo hiki tayari tunacho. Sheria ya Taasisi za Kazi Namba 7 ya 2004 imetuundia chombo kinachojulikana kama RESCO, ambacho kina utaalumu, uzoefu, mamlaka na jukumu la kumshauri Waziri wa Kazi, kwa maana ya suala zima la ajira na masuala ya kazi na mambo yote ambayo yatahusu hata suala la kutoa vibali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wabunge wengi wamesema Sheria haijaweka muda wa kushughulikia vibali vya ajira ili kuwa na uwajibikaji. Masuala ya muda au taratibu za masharti mengine ya ushughulikiaji wa vibali vya ajira yatazingatiwa katika Kanuni. Ninafikiri hili Mheshimiwa Naibu Waziri amelizungumza vizuri.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kifungu cha 13, wengi wamesema madaraja haya ya vibali, ninafikiri Mheshimiwa Naibu Waziri ameshayazungumzia. Sheria ya Ajira za Wageni inahusianaje na Sheria nyinginezo zilizokuwa zikileta mkanganyiko, ninafikiri nimeeleza wakati wa kuwasilisha hoja kuwa, Sheria hii imezingatia kasoro zilizokuwepo katika Sheria mbalimbali hapo awali na kufanya maboresho. Kwa hiyo, zile Sheria kwa mfano zile sita nilizozitaja, ikiwemo Sheria ya Uhamiaji, zitafanyiwa marekebisho na marekebisho yake yatafanyika katika kile kifungu tu kinachohusu masuala ya vibali.

Mimi ninachooomba, Waheshimiwa Wabunge tuiunge mkono hii hoja, kwa sababu ni hoja ambayo itatusaidia kutatua matatizo mengi ambayo tumeyazungumza hapa. Vibali hivi havitahusu vibali vya vijana wanaofanya kazi mashambani, ni vizuri leo tumejua kwamba, kumbe kuna watu wanaleta wahamiaji haramu nchini kuja kufanya kazi za mashambani, lakini haitahusu watu wa namna hiyo.

Katika *Schedule of Amendment* tumeweka vitu vingi ambavyo wakati utakapofika, tutaomba msome mwone. *Amendment* hii imesambazwa, kwa hiyo, mtaweza kuisoma na kuona yale ambayo tumeyaweka humo kama mabadiliko. Mengi tumechukua yale ambayo mlikuwa mmechangia, ambayo mlifikiri kuwa ni vizuri yaingizwe yaweze kuboresha Muswada huu. Kwa kweli mmeuboresha na sisi tunaahidi kuwa, kadiri mtakavyotusaidia kuboresha zaidi hata baada ya kupitia vifungu kwa vifungu, tutayaboresha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba nimshukuru sana Waziri Kivuli, kwa yale aliyoyaongea, ameweka siasa kidogo lakini tuko pamoja katika kuboresha Muswada huu na kufanya kazi kwa pamoja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaona kuna Wabunge ambao sijawataja ambao wamechangia. Mbunge mwingine aliyechangia kwa maandishi ni Mheshimiwa Christopher Chiza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, ninaomba kutoa hoja. *(Makofi)*

(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)
(Muswada wa Sheria ya Serikali Ulisomwa Mara ya Pili)

KAMATI YA BUNGE ZIMA

Muswada wa Sheria wa Kudhibiti Ajira kwa Wageni wa Mwaka 2014 *(The Non-Citizens (Employment Regulation) Bill, 2014)*

Ibara ya 1

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 2

SCHEDULE OF AMENDMENTS TO BE MOVED BY HON CECILIA DANIEL PARESSO MEMBER OF PARLIAMENT AT THE SECOND READING FOR THE BILL ENTITLED NON-CITICENS (EMPLOYMENT REGULATION) ACT, 2014)

Made Under Standing Order 86(11) and 88(2)

A bill entitled **"THE NON-CITIZENS (EMPLOYMENT REGULATION) ACT, 2014"** is amended as follows:

A.	Clause 2(2) (c) by deleting the all clause and renum bering
B.	Clause 4(2) by deleting the word "directions" and substitute the word "directives"
C.	Clause 4(4) by deleting the all sub clause and renum bering
D.	Clause 4(6) by deleting the all sub clause and renum bering
E.	Clause 4(7) by deleting the word "may" and substitute the word "shall"
F.	Clause 4(8) by deleting the words "certificate of exemption" appearing between the word "or" and "shall"
G.	Clause 5(1)(c) by deleting the all clause and renum bering
H.	Clause 5(1)(d) by deleting the words "and exemptions" appearing before the word "permits" and after the word "established"
I.	Clause 8(1) by deleting the words "certificate of exemption and" appearing before the word "and"
J.	Clause 15(1) by deleting the words "or certificate of exemption" appearing before the word permit
K.	Clause 20(a) by deleting the words "or certificate of exemption" appearing before the word "permit"

.....
CECILIA DANIEL PARESSO (MP)
SPECIAL SEATS
18/03/2015

MWENYEKITI: Mheshimiwa Paresso!

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaleta mapendekezo katika kifungu cha 2(2)(c), kuondoa maneno yote yanayosomeka katika kifungu cha (c), kwa sababu suala la kuwapa watu *exemption* limeshaainishwa katika kifungu kidogo (a) na (b). Kwa hiyo, (c) haina haja ya kuwepo pale kwa sababu itakuwa inatoa mwanya mkubwa kwa Waziri au itakuwa inaacha mwanya kwa Waziri pale atakapoona inafaa, basi kutoa *exemption* ya kibali cha ajira kwa mtu yeyote.

Amejaribu kueleza hapa wakati anajibu hoja kwamba, kwa mfano inapotokea Mke wa Balazi au Mume wa Balazi ana ujuzi fulani je ni sahihi kufuata *procedure*? Mimi ninafikiri afuate *procedure* kama inavyotakiwa. Ukiacha hizi ambazo zimeainishwa, watu ambao Sheria hii haitawagusa ni Maafisa Ubalazi na watu wote ambao wanaainishwa katika Sheria za Kimataifa wanapokwenda kwenye shughuli za Kibalozi katika nchi mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mapendekezo yangu ni kuondoa kabisa haya maneno yanayosomeka, yanayompa Waziri mamlaka ya kutoa *exemption*. Ahsante.

WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeeleza kwamba, sheria haiwezi kuwa *exhaustive* ya *list* nzima ya watu ambao wanatakiwa kuwa *exempted*. Nimetoa mfano wa Mke au Mume wa Balazi, lakini kuna masuala mengi sana ambayo Waziri atahitaji ku-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

exempt. Kwa hiyo, ukisema tuiondoe, itakuwa imem-minimize na kwanza hata hawa niliowataja hawako katika (a) na (b). Kwa hiyo, tuiache tu wazi, kwa sababu ninafikiri Mawaziri wote watakaokuwepo wa Kazi na Ajira watakuwa ni watu wazima na ambao watatumia busara katika ku-*exempt* wale ambao wanahusika.

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, bado ninashikilia msimamo wangu ya kwamba iondoke. Ninafikiri kwa mujibu wa Kanuni wanaweza kuchangia Wabunge wengine.

MWENYEKITI: Hakuna aliyesimama. Mwanasheria Mkuu! Mheshimiwa Bulaya na mwenzio mmechelewa.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi ninaomba kushauri aya hii ya (c) ibaki jinsi ilivyo, kwa sababu pia ukiacha maelezo ambayo yako kwenye (a) na (b), Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ina *commitment* nyingine, ambayo Muswada huu unaitambua katika Ibara ya 11(5) inayosema kwamba: "*The Labour Commissioner shall, when considering application for a work permit take into account of the regional and bilateral agreements which the United Republic is a signatory.*"

Mheshimiwa Mwenyekiti, aya ya (c) hii imekusudia pamoja na mambo mengine, kuzingatia matakwa ya hiki kifungu. Kwa mfano, katika *East African Community tuna Protocol* au Itifaki ya Soko la Pamoja; kuna ajira ambazo zimefunguliwa na ambazo hazijafunguliwa na mpaka sasa hatuja-graduate kutoka kwenye stage hii ya *integration* ya *Common Market*. Kwa hiyo, huwezi kujua *specifically* sasa ni zipi halafu ukaziweka hapa. Kwa hiyo, ninaomba Ibara hii ibaki kwa sababu hiyo. Ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri una jambo lolote la kuongeza? Mheshimiwa Parezzo!

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, bado ninasimamia msimamo huo kwa sababu suala tunaloliongelea hapa ni *exemption* kuhusu only kibali cha ajira, ukiacha mambo mengine. Kwamba, Waziri anapewa mamlaka ya kutoa *exemption* kwa baadhi ya watu au kikundi cha watu wanapotaka kuja kufanya kazi wasipewe kibali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, haya ni mamlaka makubwa anayopewa Waziri na msingi wa kifungu hiki cha (c) utaukuta kwenye *clause* nyingine mbele ambayo pia nimeleta marekebisha. Kwa hiyo, bado ninashikilia msimamo huu kuondoa hizi *exemption*, kwa sababu *issue* ni kibali cha ajira tu, kwani akifuata *procedure* ya kawaida kwa mujibu wa Sheria kuna tatizo gani? Mimi sioni tatizo, kwa hiyo, bado ninapendekeza iondoke na *procedure* zile ambazo mtu yeyote anataka kuja kuomba ajira afuate taratibu na kuomba kibali cha ajira kwa mujibu wa Muswada huu.

WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, hii siyo *exemption* ya kutokumpa kibali. Hii ni *exemption* ya kutofuata matakwa yote ya taratibu za kupata kibali. Kwa mfano, ukija kwenye masuala ya malipo, kama alivyosema Mheshimiwa AG, katika Jumuiya ya Afrika ya Mashariki kwa zile kazi tulizo-*open up*, tunaweza tusiwatoze pesa. Sasa ukisema hiki kiondoke na wakati katika (a) na (b) hatujavitaja, maana yake wale walipe. Kwa hali hiyo tutakuwa tumekiuka masharti na makubaliano ndani ya Jumuiya ya Afrika ya Mashariki.

Kuna wengine wamesema hapa, sasa hivi ukienda Kenya kwa zile kazi walizo-*open up* hulipii kibali cha kazi. Kwa hiyo, hii tumeacha nafasi, siyo mwanya wa Waziri kujimwaga, lakini ni mwanya kwa ajili ya kumpa nafasi ya kushughulikia yale mambo ambayo yatajitokeza na

Nakala ya Mtandao (Online Document)

yataendelea kujitokeza tu. Kwa hiyo, mimi ninafikiri hakina madhara, kwa sababu sijawa *satisfied* kwa nini kiondoke. Kwa nini kiondoke ndiyo sababu hizo ambazo tunazitoa, kitoe nafasi.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, sasa nitawahoji kuhusu Ibara hii.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 3

SCHEDULE OF AMENDMENT TO BE MOVED BY HON. GAUDENTIA M. KABAKA THE MINISTER FOR LABOUR AND EMPLOYMENT, AT THE SECOND READING OF A BILL ENTITLED "THE NON-CITIZENS (EMPLOYMENT REGULATION) ACT, 2014"

(Made under S.O. 86(10)(b))

A Bill entitled "The Non-Citizens (Employment Regulation) Act, 2014 is amended as follows:

A: In Clause 3, by:

adding in their appropriate order, the following new definition: "self-employed person" means a person who is engaged in an economic activity not under any contract of employment or under supervision and who earns a living through such activity;
"foreign investor" means:

in case of a natural person, a person who is not a citizen of the United Republic;
in case of a company, a company incorporated under the laws of a foreign state or in which more than fifty percent of its shares are held by persons who are not citizen of the United Republic; and
in case of partnership, a partnership in which the controlling interest is owned by a person who is not a citizen of the United Republic; "prescribed profession" includes medical and health care professionals, experts in oil and gas and teachers and university lecturers in science and mathematics.

deleting the words "Cap. 54" appearing alongside the definition of a term "non-citizen" and substituting for it the words "Cap. 357."

B: In Clause 4, by-

deleting sub-clause (7) and substituting for it the following new sub-clause:
"(7)The Minister shall, by notice published in the Gazette, declare a list of scarce skills and rare professions."(b) deleting figure "6" appearing in sub-clause (8) and substituting for it figure "7".

In Clause 6, by deleting the word "exceeding" appearing in sub-clause (5) and substituting for it the word "less than";

D: In Clause 10, by-

inserting the phrase "prior to entry by that non-citizen" between the word "Commissioner" and a "full-stop.";
deleting sub-clause (4).

Nakala ya Mtandao (Online Document)

E: In Clause 13, by deleting sub-clause (1) and substituting for it the following new sub-clause:

“13(1) There shall be five categories of work permits as follows:

Class A which shall be issued to a foreign investor who is a self-employed.

Class B which shall be issued to a non-citizen who is in possession of a prescribed profession;

Class C which shall be issued to a non-citizen who is in possession of such other profession;

Class D which shall be issued to a non-citizen employed or engaged in a registered religious and charitable activities; and

Class E which shall be issued to refugees.

F: In Clause 14, by-

(a) designation clause 14 as clause 14(1); and

adding immediately after the designated sub-clause (1) the following new sub-clause;

“(2) The Labour Commissioner shall, after cancelling a work permit in accordance with sub-section (1), notify the principal Commissioner for Immigration of the cancelation.

In Clause 17, by deleting the word “exceeding” appearing in sub-clause (4) and substituting for it the word “less than.”

In Clause 20, by deleting the word “exceeding” appearing in the second line from the last, and substituting for it the word “less than.”

By deleting the Sixth Schedule and substituting for it the following new sixth Schedule.

Dodoma,
18 March, 2015

GMK
MLE

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 4

**SCHEDULE OF AMENDMENT TO BE MOVED BY HON. ESTER AMOS BULAYA, MEMBER OF PARLIAMENT
AT THE SECOND READING OF THE BILL ENTITLED “THE NON-CITIZENS (EMPLOYMENT REGULATION)
BILL, 2014”**

Made under S. 86(11) and 88(2)

A Bill entitled The Non-Citizens Employment Regulation Bill, 2014 is amended generally as follows;

By amending section 4(7);

By deleting the word “may” after the word “Minister” and replace it by the word “shall”.

By inserting the words “Types and classification” between the words “declare” and “a”.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

By deleting the word “class” between the words “a” and “of”.

The amended section 4(7) will be read as follows;

“The Minister shall, by notice published in the *Gazette* declare type and classification of employment or other occupation in which non-citizen may be employed or engaged.”

ESTER AMOS BULAYA, (MP)
SPECIAL SEAT
18.03.2015

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaleta marekebisho katika kifungu cha 4 (2), kuondoa maneno “*directions*” na kuingiza maneno mapya ya “*directives*.” *Direction* kwa tafsiri tu ya kawaida ni kwamba, Waziri hawezi kutoa mwelekeo bali anatoa maelekezo. Kwa hiyo, kuondoa neno “*direction*” na kuweka neno “*directive*” ambayo itakuwa ina maana ya Waziri kutoa maelekezo na siyo mwelekeo. Ahsante.

NAIBU WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, tunakubaliana na marekebisho yake.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Bulaya. Samahani subiri kidogo, Mheshimiwa Paresso maliza ya kwako.

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Kifungu cha 4(4), ninapendekeza kuondoa kabisa Kifungu cha 4, kinachompa Waziri mamlaka wa kutoa msamaha kwa mtu au kikundi cha watu wasifungwe na masharti ya Sheria hii. Msingi huu ndiyo ule unaobeba pia majadiliano ya mwanzo katika Kifungu cha 2 (c) ya kwamba, Waziri leo anapewa mamlaka makubwa na Muswada huu kutoa *exemption* kwa mtu au kikundi cha watu wasiweze kufungwa na Sheria hii.

Dhana ni ile ile kwamba, madaraka haya leo upo Mama Kabaka kesho yupo mtu mwingine, yanaweza kutumika vibaya. Suala la kudhibiti ajira kutokana na hali tete ya ajira nchini ni muhimu sana taratibu zikafuatwa ambazo ziko katika Muswada huu. Kwa hiyo, mapendekezo yangu ni kukiondoa kabisa Kifungu cha 4(4) kama inavyoonekana.

WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kama nilivyosema, *actually*, ni kumpa Waziri ku-*exempt* baadhi ya matakwa ya Sheria. Utakuta siyo mambo makubwa; kwa mfano, siyo raia wa Tanzania wewe unasema ni raia. Ni mambo yale ambayo *at least* yanasaidia kumsaidia huyu mgeni na wengi mmesema tusiwanyanyase, tuwaone ni wenzetu wanakuja kutusaidia kazi. Kwa hiyo, ni mambo kama hayo kama nilivyoeleza mwanzoni. Kwa hiyo, hiki ni sawa na kile cha 2 (c) kwamba, tunatumia hii kumruhusu Waziri apate nafasi ya kutumia busara yake ku-*exempt* mambo na yatakuwa ni mambo mbalimbali kwa watu mbalimbali, yanayojitokeza kwa wakati mbalimbali na *situation* mbalimbali. Kwa hiyo, mimi naomba kiendeleo kuwa kama kilivyo.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Paresso, Waziri kajieleza vizuri, ni lazima kuna *flexibility* hivi, ni kama ile ya mwanzo.

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni mawazo yangu na mtazamo wangu, kwa hiyo, bado ninaendelea kutoa mapendekezo hayo kuwa kifungu hiki chote

Nakala ya Mtandao (Online Document)

kiondoke, kwa sababu kifungu hiki kikibaki kinatoa mwanya kwa watu wachache. Kwa jinsi ambavyo Waziri atakavyoona ama kwa mtu au kikundi cha watu kuwa *exempted* na *procedure* zilizoko katika Sheria hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba Wabunge pia wajadili.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naomba kushauri tu kwamba, kifungu hiki bado kibaki, kwa sababu madaraka ya Waziri siyo mapana sana; kwa sababu moja, amewekwa utaratibu kwamba utawekwa utaratibu kwenye masharti yake ya *exemption* na kadhalika, yatawekwa kwenye zile kanuni. Katika kuweka zile kanuni, wataweka masharti atumie vigezo gani vya kufanya *exemption*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bahati nzuri siku hizi Bunge lako Tukufu lina Kamati ya sheria Ndogo Ndogo; kwa hiyo, Bunge hili bado litapata fursa ya kuziona hizi sheria, kushauri na kuchukua hatua kama kanuni zinazotungwa zinatoa mwanya kwa Waziri ku-*abuse* mamlaka yake au hapana. Vilevile siyo lazima kwa sababu kifungu kinasema "*may*" *is not so mandatory* anasema "*may*."

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kushauri hiki kifungu nacho kibaki kama kilivyo kwenye Muswada. Ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Shekifu!

MHE. DKT. HENRY D. SHEKIFU: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nilitaka kujenga dhana ya kuiamini Serikali. Huwezi ukatunga sheria na kila kitu ukakiweka katika sheria, lazima utaratibu wa sheria na kanuni uwepo. Kama lipo jambo la kukazia, basi liwe katika kanuni, kwa sababu sheria ni kitu kinabadilika. Tunapotunga sheria siyo rahisi kubadilisha sheria kuliko kanuni.

Kwa hiyo, mimi nashauri pamoja na nia nzuri ya dada yangu pale au mwanangu, ninafikiri tukubaliane tuwaamini Mawaziri wetu na mambo muhimu yanaweza kuingizwa katika kanuni kwa ajili ya ku-*regulate* mambo yaende vizuri.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Betty!

MHE. BETTY E. MACHANGU: Mheshimiwa Mwenyekiti, wasiwasi wangu mkubwa, ukiangalia *experience* unaona hakuna *coordination* kati ya Wizara ya Kazi, *Immigration*, Ikulu na TIC.

Kwa hiyo, hivi vibali vinavyosema hii isamehewe, inawezekana mtu akasamehewa lakini Idara nyingine haijui. Kwa hiyo, pamoja ndiyo na kuiamini Serikali yangu, lakini naomba ikiwezekana Serikali ituhakikishie ni namna gani hiyo *coordination* itafanyika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu utashangaa nikwambie, kuna rafiki yangu amefanya kazi mgodini kwa miaka kumi kama Meneja Mahusiano. Miaka kumi hakumwona mtu yeyote kutoka Wizara ya Kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, mimi nina wasiwasi kwamba, haya mambo yanafanyika. Unaambiwa wafanyakazi wanaofanya kazi migodoni wanakuja na *Visitors Visa* wanafanya kazi wanaondoka wanaenda Nairobi wanarudi wanaingia tena! *Then* unajijuliza usalama uko wapi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba tuliangalie hili.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri una majibu?

WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninayo. Kwanza, hapa tunazungumzia kibali cha kazi. *Immigration* wanashughulika na vibali vya ukaazi. Kama nilivyosema, ili mtu apate kibali cha ukaazi lazima kwanza *Immigration* wapelekewe kibali cha kazi na Wizara ya Kazi. Ndiyo maana tunabadilisha hii sheria. Tunaondoa ile mianya iliyokuwepo kama anavyozungumzia Mheshimiwa Betty kwamba, watu walikuwa wanakuja na *Visitors Visa* wanafanya kazi. Sasa hakutakuwepo na *Visitors Visa*, kutakuwepo na Vibali vya Kazi vya *Class A, B, C, D* na *E* ambavyo tutavielezea huko baadaye.

Kwa hiyo, *coordination* ipo kwamba, *Immigration* anamsubiri Kamishna wa Kazi ampelekee vibali vya kazi vya watu ambao wameonekana wanaruhusiwa kufanya kazi katika nchi hii na kazi gani, ndiyo sasa atoe kibali cha ukaazi. Kwa hiyo, hii *exemption* haitahusiana na ukaazi, itahusiana na masuala ya kazi na atakuwa ameji-*satisfy* huyu Kamishna, kwa sababu ana ofisi pana, ana watu wake, ana Mikoa yake, lakini pia ana maeneo ambayo yanampa taarifa ikiwemo *professional organization* kwamba, huyu mtu anafaa kufanya kazi. Hii *exemption* kwa kweli kama nilivyosema ni kwa ajili ya *exceptions*, maeneo ambayo tunafikiri yanahitaji *exemptions*.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Paresso!

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, labda tutafikia tu kwenye uamuzi wa kuamua, lakini tumeshaona mifano mbalimbali, *exemption* nyingi zinazokuwepo wakati fulani zinatumiwa vibaya. Ukiacha kwenye hii, wakati mwingine zinatumiwa vibaya na wahusika kwenye mamlaka husika.

Kwa hiyo, hata kwa hii kwa mfano ikiondoka hapa, hakuna tatizo. Kwa sababu mfano anakuja mtu ambaye mnaona ni muhimu apatiwe, kunaweza kukawa na huduma ya *fast track* ya kurahisisha upatikanaji kwa mujibu wa *procedure* hizi hizi. Mna *fast track* aweze kupata kibali hicho kwa urahisi na kwa haraka, inawezekana. Kwani tukiondoa hapa kuna shida gani? (*Makofi*)

Kama nilivyosema uzoefu upo, mamlaka haya mara nyingi yanatumika vibaya. Ikiondoka hapa siyo dhambi, mkaenda kuondoa, mkaweka utaratibu mwingine mzuri. Mfano ulioutoa Mheshimiwa Waziri hapa wa mke wa balozi au mume wa balozi au nani anakuja; mna-*fast track* kuweza kupata kibali hiki kwa utaratibu huu huu na kwa haraka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama kuna dhamira ya kweli inawezekana, lakini kama sivyo basi Bunge liamue.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri!

NAIBU WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninadhani Mheshimiwa Paresso angekubaliana tu na huo ukweli na tulivyoiweka kwamba iwepo. Ukiangalia kuna mambo mengi sana kwa sababu inakwenda mpaka kipengele cha nane, kinachoeleza ni namna gani. Ukiangalia ile *schedule* ya nne imeeleza kwa sababu kunakuwa na mambo mengi sana. Sasa imeelezwa kabisa kwamba, kwa mamlaka niliyopewa chini ya Kifungu cha 1(1) cha Sheria hii, namsamehe bwana au bibi wa kampuni fulani kuhusika na matumizi ya kifungu cha..., kwa hiyo, anaweka pale kifungu hicho ambacho anamsamehe.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Vifungu vipo vingi, utakuta kuna kimoja ambacho kwa mazingira fulani ya wakati huo unaona hapa ninaweza kumsamehe. Haumsamehe kwa kila kitu ndani ya sheria hii. Kwa maana hii ya 4(4). Kwa hiyo, mimi nadhani tumwachie Waziri aangalie mazingira na aangalie ni kifungu gani kama ambavyo hii *schedule* ilivyo, namba nne aweze kumsamehe kwa kifungu hicho ambacho kimeandikwa hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nadhani akubaliane tu na sisi.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, sasa nitawahoji. Wanaokubaliana na marekebisha ya Mheshimiwa Paresso waseme Ndiyo!

WABUNGE FULANI: Ndiyo!

MWENYEKITI: Wasiokubaliana na marekebisha yake waseme Siyo!

WABUNGE FULANI: Siyo!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Paresso!

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naleta marekebisha katika kifungu cha 4(6) kwa sababu kifungu hicho cha nne kimeamua kupita kama kilivyo, maana yake kilikuwa kinaenda kufanya marekebisha kuondoa tena katika kifungu cha 6. Kwa hiyo, naliachia Bunge liamue!

MWENYEKITI: Aha! Kwa hiyo, unataka Bunge liamue. Wanaokubaliana na marekebisha ya Mheshimiwa Paresso ya kufanya marekebisha waseme Ndiyo. Wasiokubali waseme Siyo.

WABUNGE FULANI: Ndiyo!

MWENYEKITI: Wasiokubaliana na marekebisha yake waseme Siyo!

WABUNGE FULANI: Siyo!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Paresso!

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeleta marekebisha katika Kifungu cha (4)(7) ambacho pia Serikali imeleta cha kuondoa neno “*may*” na kuweka “*shall*”, na kwamba isomeke; *The Minister shall, by notice published in the Gazette, declare ...* Kwa hiyo, naunga mkono mapendekezo haya ya Serikali, kwa sababu yanaendana na mapendekezo yangu.

MWENYEKITI: Unaifanya *redundant* sasa? Ni *redundant* kwako unai-*withdraw*? Sawa!

Haya Mheshimiwa Paresso ya mwisho!

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nina marekebisha pia katika Kifungu cha (4)(8), msingi wake pia unatoka katika Kifungu cha (4), kama tungeondoa mamlaka ya Waziri, ku-*exempt* mtu au kikundi cha watu, maana yake ingeenda pia kuondoa maneno katika kifungu kidogo cha (8), kuondoa maneno, “*certificate of exemption*.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo ni mwongozo tu wa Bunge lako ama kupiga kura au litakavyoona.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MWENYEKITI: Sasa Mheshimiwa kama utakavyoona huwezi, wewe sema sasa unaiondoa, kubali yaishe.

Umekubali. Mheshimiwa Bulaya!

MHE. ESTHER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nami nakushukuru kwa kunipa nafasi. Nina marekebisho katika vifungu viwili; Kifungu cha 4(4) ninaki-*withdrawal* kutokana na majibu ya Serikali.

Kifungu kingine ni cha 4(7) ambacho Serikali nayo imeleta, mimi nilikuwa nataka kutoa neno “*may*” na kuweka “*shall*” na pia kuongeza maneno “*types and classification.*” Naona Serikali wamesema hawana tatizo nalo, kwa hiyo, nisipoteze muda wa Bunge lako Tukufu. Ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri; hamna tatizo na hili? Hana tatizo.

Waheshimiwa Wabunge, Kifungu hiki kinapita na marekebisho aliyoyafanya Mheshimiwa Bulaya peke yake na Serikali. Wanaokubali waseme Ndiyo!

WABUNGE FULANI: Ndiyo!

MWENYEKITI: Wasiokubaliana na marekebisho yake waseme Siyo!

WABUNGE FULANI: Siyo.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho ya Serikali na ya Mheshimiwa Esther Amos Bulaya)

Ibara ya 5

MWENYEKITI: Mheshimiwa Paresso!

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, Ibara ya 5(1)(d), nimeleta marekebisho kuondoa maneno “*exemption.*” Msingi wake ni ule ule wa kifungu kile cha nne cha kumpa Waziri mamlaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Bunge liamue.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri!

WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nafikiri Bunge limeshaamua kuanzie kule nyuma na hivi vyote vinaoana na kule nyuma. Kwa hiyo, ninafikiri kila tutakapoona *exemptions* ibaki kama ilivyo. Ninajua nia njema ya Mheshimiwa Cecilia Paresso, lakini nafikiri na maelezo yametosheliza. Ahsante.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 6

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Ibara ya 7

Ibara ya 8

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 9

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 10

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 11

Ibara ya 12

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 13

MWENYEKITI: Ibara ya 13 ina marekebisho ya Serikali, inaafikiwa? Mheshimiwa Waziri!

NAIBU WAZIRI KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya marekebisho hayo yaliyoletwa na Serikali kwenye Ibara ya 13(1), tuzingatia kwamba, Jedwali Namba Sita nalo litakuwa limebadilika kuwa na hizo *categories* tano za vibali. Ninadhani nayo imegawanya labda hazikuwa pamoja kuonyesha kwamba na kwenye *fees* kutakuwa na hizo *categories* tano kama ambavyo tumetawanya.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Paresso!

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Naomba nichangie katika marekebisho haya ya Serikali. Serikali wameleta hizo *class* mbalimbali. Wanasema *class E, which shall be issued to refugees.*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukisema “*shall*” maana yake ni lazima. Maana yake unatoa *categories* za *work permit* kwa ulazima hata kwa wakimbizi. Hii ina athari. Kwa hiyo, ninapendekeza badala ya “*shall*” ibaki “*may*”. Maana yake iwe kwenye *discretion* ya Waziri, isiwe “*shall*” kwa maana ya kulazimisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii ikipita hivi ni hatari. Ikiwa ni “*shall*” kwa Kamishna kutoa *work permit* kwa *refugees* inaweza ikawa na athari kwa nchi yetu.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri!

NAIBU WAZIRI KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu hizi ni *work permits*; sasa kama tumekubaliana kwamba *work permits* zinatolewa kwa mtu yeyote anayefanya kazi nchini ambaye anatoka nje ya nchi, lazima itakuwa ni “*shall*.”

Sasa ni kweli kwamba hawa wakimbizi huwa wanapewa kazi kwenye maeneo haya ya ukimbizi. Sasa zile kazi lazima wawe na vibali vya kufanya zile kazi. Kwa hiyo, ile “*shall*” ni lazima. Ukisema “*may*” inawezekana wakimbizi wengine usiwape vibali vya kazi, wengine ukawapa.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mimi nadhani hilo litakuwa siyo sahihi. Kwa hiyo, hivi ilivyotumika “shall” kuanzia A mpaka E ni sahihi kabisa.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 14

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 15

MWENYEKITI: Mheshimiwa Paresso!

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nime- *withdraw*.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 16

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 17

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 18

Ibara ya 19

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 20

MWENYEKITI: Mheshimiwa Paresso!

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nime-*withdraw*.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 21

Ibara ya 22

Ibara ya 23

Ibara ya 24

Ibara ya 25

Ibara ya 26

Ibara ya 27

Ibara ya 28

Ibara ya 29

Ibara ya 30

Ibara ya 31

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Jedwali la 1
Jedwali la 2
Jedwali la 3
Jedwali la 4
Jedwali la 5

(Majedwali yaliyotajwa hapo juu yalipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Jedwali la 6

(Jedwali lililotajwa hapo juu lilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na mabadiliko yake)

(Bunge lilirudia)

Muswada wa Sheria wa Kudhibiti Ajira kwa Wageni wa Mwaka 2014 (The Non-Citizens (Employment Regulation) Bill, 2014)

(Kusomwa Mara ya Tatu)

WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Kanuni ya 89(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la 2013, napenda kutoa taarifa ya kwamba, Kamati ya Bunge Zima imepitia Muswada wa Sheria ya Udhhibiti wa Ajira za Wageni wa Mwaka 2014 *(The Non-Citizens (Employment Regulation) Bill, 2014)*, ibara kwa ibara na kuukubali pamoja na marekebisho yaliyofanyika.

Mheshimiwa Spika, naomba sasa kutoa hoja kwamba, Muswada wa Sheria ya Udhhibiti wa Ajira za Wageni wa Mwaka 2014 *(The Non-Citizens (Employment Regulation) Bill, 2014)* kama ulivyorekebisha katika Kamati ya Bunge Zima sasa ukubaliwe.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

MWENYEKITI: Hoja imekubaliwa, imeungwa mkono, sasa nitawahoji kuwa Bunge sasa likubali Sheria ya Udhhibiti wa Ajira za Wageni wa Mwaka 2014 na Marekebisho yake *(The Non-Citizens (Employment Regulation) Bill, 2014)*."

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

(Muswada wa Sheria ya Serikali Ulisomwa Mara ya Tatu na Kupitishwa)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, kwa hatua hii, Bunge limeshapitisha Sheria hii. Nawashukuru na kuwapongeza kwa kazi nzuri mliyoifanya. *(Makofi)*

Kwa hiyo, kazi iliyobakia ni mamlaka ya juu ambayo ni Mheshimiwa Rais, yeye ndiye atakayemaliza Sheria hii. Kwa maana hiyo sasa nikupongeze Mheshimiwa Waziri pamoja na Naibu wako na timu yako. Nawapongeza pia na wale wote ambao walitoa michango mbalimbali kuiwezesha Sheria kupita.

Waheshimiwa Wabunge, sina matangazo.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

*(Saa 1.00 jioni Bunge liliahirishwa hadi Siku ya Alhamisi,
Tarehe 19 Machi, 2015 Saa Tatu Asubuhi)*